

Turun yliopisto
University of Turku

NUORTEN VÄKIVALTARIKOLLISUUDEN SYYT SUOMESSA

**Ammattilaisten näkemyksiä nuorten väkivaltarikollisuudesta
klassisten kriminologisten teorioiden valossa**

Taloussosiologian pro gradu -tutkielma
Master's Thesis
in Economic Sociology

Laatija/Author:
Hanna Sopenan

Ohjaajat/Supervisors:
VTT Erica Åberg
VTT Arttu Saarinen

3.6.2026
Turku

Turun yliopiston laatujärjestelmän mukaisesti tämän julkaisun alkuperäisyys on tarkastettu Turnitin OriginalityCheck -järjestelmällä.

☐	Kandidaatintutkielma
☒	Pro gradu -tutkielma
☐	Lisensiaatintutkielma
☐	Väitöskirja

Oppiaine	Taloussosiologia	Päivämäärä	3.6.2026
Tekijä(t)	Hanna Sopanen	Sivumäärä	97 + 1 liitesivu
Otsikko	Nuorten väkivaltarikollisuuden syyt Suomessa: Ammattilaisten näkemyksiä nuorten väkivaltarikollisuudesta klassisten kriminologisten teorioiden valossa		
Ohjaaja(t)	VTT Erica Åberg, VTT Arttu Saarinen		

Tiivistelmä

Nuorten väkivaltarikollisuus on viime vuosina noussut näkyväksi yhteiskunnalliseksi ilmiöksi Suomessa, mikä on lisännyt julkista keskustelua nuorten väkivaltaisesta käyttäytymisestä ja syistä sen taustalla. Tutkimuskirjallisuudessa nuorten väkivaltarikollisuuden tutkimus on painottunut pitkälti yksittäisten riskitekijöiden tarkasteluun, jolloin vähemmälle huomiolle on jäänyt se, miten nuorten väkivaltarikollisuuden moninaiset syyt kytkeytyvät laajemmin kriminologisiin selitysmalleihin ja millaiset mekanismit voivat selittää nuorten rikollista käyttäytymistä.

Tässä pro gradu -tutkielmassa tarkastellaan nuorten väkivaltarikollisuuden syitä sekä niiden yhteyttä klassisiin kriminologisiin teorioihin. Tutkielma on laadullinen tutkimus, jossa analyysimenetelmänä on käytetty teoriaohjaavaa sisällönanalyysiä ja teemoittelu. Tutkimuksen aineisto koostuu seitsemästä asiantuntijahaastattelusta, joista neljä toteutettiin väkivaltarikoksia tehneiden nuorten parissa työskenteleville kolmannen sektorin toimijoille ja kolme poliisiviranomaisille. Asiantuntijahaastattelut toteutettiin teemahaastatteluina. Tutkimuksen teoreettinen viitekehys rakentuu rikollisuutta selittävästä klassista kriminologisista teorioista – itsekontrolliteoria, sosiaalisen oppimisen teoria, sosiaalisen kontrollin teoria, leimaamisteoria ja paineteoria – sekä näiden teorioiden uudemmista sovellutuksista ja nuorisorikollisuuden syitä koskevasta tutkimuskirjallisuudesta.

Tulokset osoittavat, että nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla vaikuttavat useat yksilölliset, sosiaaliset ja yhteiskunnalliset tekijät vuorovaikutuksessa keskenään. Keskeisiksi nuorten väkivaltarikollisuutta selittäviksi tekijöiksi nousivat päihteiden käyttö, impulssiherkkyys, rikollisuuden ihailu, oppimisen ja perustaitojen haasteet, sosiaalisen statuksen tavoittelu, kosto, kotiympäristön ongelmat, rikosmyönteiset vertaissuhteet, yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen, nuorten sosiaalinen leimaaminen ja digitaaliset ympäristöt rikollisuuden toimintatapojen ja rikosmyönteisten asenteiden oppimisen välineenä. Lisäksi tulokset osoittavat, että klassisilla kriminologisilla teorioilla on edelleen vahva selitysarvo nuorten nykyaikaisessa väkivaltarikollisuudessa, vaikka väkivaltarikollisuuden syyt ja nuorten toimintaympäristöt ovatkin osin muuttuneet.

Asiasanat	Nuorisorikollisuus, väkivalta, nuoret, ammattilaiset, itsekontrolliteoria, oppimisteoria, sosiaalisen kontrollin teoria, paineteoria, leimaamisteoria
Muita tietoja	

SISÄLLYSLUETTELO

1	JOHDANTO	5
2	NUORTEN VÄKIVALTARIKOLLISUUS SUOMESSA	9
2.1	Nuorten väkivaltarikollisuuden määrittely	9
2.2	Nuorisori­kollisuuden tilastointi, tutkimus ja nuorten väkivaltarikollisuuden kehitys	12
2.3	Nuoren rikoksentekijän polku palvelujärjestelmässä	18
3	NUORISORIKOLLISUUDEN TAUSTA- JA RISKITEKIJÄT	23
3.1	Yksilölliset riski- ja taustatekijät	23
3.2	Sosiaaliset riski- ja taustatekijät	26
3.3	Toimintaympäristöihin liittyvät riski- ja taustatekijät	28
4	KLASSISET KRIMINOLOGISET TEORIAT NUORISORIKOLLISUUDEN SELITYSMALLEINA	33
4.1	Mikrotason selitysmalli nuorisori­kollisuuteen: Itsekontrolliteoria	34
4.2	Mesotason selitysmallit nuorisori­kollisuuteen	36
4.2.1	Sosiaalisen oppimisen teoria	36
4.2.2	Sosiaalisen kontrollin teoria	38
4.3	Makrotason selitysmallit nuorisori­kollisuuteen	40
4.3.1	Paineteoria	40
4.3.2	Leimaamisteoria	43
5	TUTKIMUSASETELMA	46
5.1	Haastateltavien valinta	46
5.2	Aineiston keruu ja esikäsittely	49
5.3	Tutkimusaineisto	51
5.4	Aineiston analysointi	53
5.5	Tutkimuseettiset näkökohdat	54
6	NUORTEN VÄKIVALTARIKOLLISUUDEN SYIDEN YHTEYS KLASSISIIN KRIMINOLOGISIIN TEORIOIHIN	57
6.1	Yksilölliset tekijät nuorten väkivaltarikollisuuden syinä	59
6.1.1	Päihteiden käyttö riskitekijänä	60
6.1.2	Impulssiherkkyys riskitekijänä	61
6.1.3	Puutteelliset kyvyt riskitekijöinä – heikko koulumenestys, kielelliset haasteet ja perustaitojen puute	63
6.1.4	Rikollisen elämäntavan viehäytys riskitekijänä	65
6.1.5	Kunnian, maineen ja statuksen tavoittelu ja kosto riskitekijöinä	67

6.2	Sosiaaliset ympäristöt nuorten väkivaltarikollisuuden syinä	72
6.2.1	Perhesuhteet ja kotiympäristö riskitekijöinä	72
6.2.2	Vertaissuhteet riskitekijänä	76
6.3	Yhteiskunnalliset tekijät nuorten väkivaltarikollisuuden syinä	80
6.3.1	Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen riskitekijänä	80
6.3.2	Negatiivinen sosiaalinen leimaaminen riskitekijänä	83
6.3.3	Digitaaliset ympäristöt riskitekijöinä	86
7	JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA	91
	LÄHDELUETTELO	102
	LIIKTEET	116
	Liite 1. Haastattelurunko	116

1 JOHDANTO

Keväällä 2026 suomalaiset valtavirtamediat ovat julkaisseet useita kymmeniä uutisia Helsingin Vuosaaren alueella pääsääntöisesti liikkuvasta, väkivaltarikoksia tekevästä alle 15-vuotiaiden nuorten tyttöjen ryhmästä. Nuorista tytöistä koostuvan nuorisoryhmän on kerrottu muun muassa terrorisoineen Itä-Helsinkiä ja piinanneen asukkaita sekä aiheuttaneen heissä pelkoa jo pitkään rikoskäyttäytymisellään (esim. Lapinkangas 2026; Rajala 2026). Viimeaikaista Suomessa esiintyvää nuorisorikollisuutta verrataan julkisessa keskustelussa usein myös Ruotsissa vallitsevaan rikollisuuden tilannekuvaan, jossa erityisesti jengirikollisuuteen liittyvä väkivalta ja ampuma-aserikollisuuden lisääntyminen ovat nousseet ruotsalaista yhteiskuntaa horjuttaviksi ongelmiksi, joihin on jouduttu puuttumaan jopa kansallista lainsäätöä muuttamalla (Justitiedepartementet 2025). Useissa uutisartikkeleissa pohditaankin juuri sitä, onko Suomi jo Ruotsin tiellä rikollisuuden osalta (esim. Moilanen 2020; Kaartinen 2023).

Nuorten tekemä väkivaltarikollisuus onkin myös yleisesti puhuttanut aktiivisesti suomalaisessa julkisessa keskustelussa viime ja kuluvan vuosikymmenen aikana. Erityisesti 2020-luvulla keskustelua nuorten väkivaltarikollisuudesta on värittänyt huoli nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen lisääntymisestä, aikaistumisesta ja raaistumisesta, kun uutiset ovat julkaisseet enenevässä määrin jopa sensaatiohakuista uutisia nuorten tekemistä väkivaltarikoksista. Julkisten tiedotusvälineiden tapa painottaa nuorten rikoksiin liittyvää uutisointia voi synnyttää laajalle yleisölle mielikuvan siitä, että nuorisorikollisuus uhkaa Suomessa yhteiskunnallista turvallisuutta jatkuvasti kasvavana ja vakavoituvana ongelmana. Rikollisuutta koskevat aiheet korostuvat julkisessa keskustelussa ja mediassa, sillä ne herättävät voimakkaita tunteita ja laajaa kiinnostusta. Juuri tämä tunteisiin vetoavuus tekee rikosuutisista myös kaupallisesti kannattavaa ja houkuttelevaa sisältöä. (Kauppinen 2021.)

Erityisesti nuorten tekemä rikollisuus saa osakseen paljon huomiota, ja se näyttäytyy yhteiskunnassa merkittävä sosiaalisena ongelmana, jota kuvataan yhteiskunnassamme vakiintuneesti nuorisorikollisuuden käsitteellä. Nuorten tekemä rikollisuus on vakiintunut omaksi käsitteekseen kuvaamaan tietyn ikäryhmän tekemää rikollisuutta, mutta vastaavaa käsitteellistämistä ei ole tapahtunut muiden ikäryhmien, kuten keski-ikäisten tai ikääntyneiden henkilöiden, tekemän rikollisuuden osalta. Tämä kertoo nuorisorikollisuuden erityisestä asemasta yhteiskunnassamme ja siitä, että nuorisorikollisuuteen kohdistuva julkinen huomio ja kontrolli rakentuvat pitkälti niiden tahojen näkökulmasta, jotka määrittelevät yhteiskunnallisia ongelmia ja keinoja niihin puuttumiseksi. (Kivivuori 2008, 29.)

Nuorisrikollisuuden saama korostunut huomio ei kuitenkaan ole täysin perusteetonta, sillä nuoruus on elämänvaihe, jossa rikosaktiivisuus on korkeimmillaan, erityisesti väkivaltarikollisuuden näkökulmasta (Honkatukia & Kivivuori 2006, 15; Kivivuori 2008, 57–58; Moffitt 2018). Yksilön rikosura alkaa usein nuorena ja suurimmalla osalla rikoskäyttäytyminen jää ohimeneväksi sen päättyessä aikuisuuteen, vaikkakin pienellä osalla nuorista se voi jatkua pitkälle aikuisuuteen. (Moffitt 2018.) Rikollisuus, mukaan lukien nuorisrikollisuus, aiheuttaa yhteiskunnallisen turvallisuuden horjuttamisen lisäksi mittavia kustannuksia koko yhteiskunnan tasolla. Jo pelkästään suljetussa laitoksessa suoritettavan vankeusrangaistuksen päivähinta on keskimäärin noin 230 euroa ja avolaitoksessa noin 180 euroa (Beuker ym. 2025, 12–13). Myös rikollisuuden torjunnasta julkiselle sektorille aiheutuvien välittömien kustannusten arvioidaan olevan noin 1,9 miljardia euroa (Beuker ym. 2025, 30). Kun yhteiskuntapoliittinen päätöksenteko nojaa vahvasti taloudellisiin näkökulmiin, ei ole yllättävää, että nuorten rikoskäyttäytymiseen kohdistuu runsaasti sekä tutkimuksellista kiinnostusta että yhteiskunnallista huomiota useilla eri tasoilla.

Vaikka nuorisrikollisuus itsessään herättää perustellusti julkista keskustelua ja yhteiskunnallista huolta, sitä koskeva liiallinen sensaatiohakuisuus ja sen toistuva uutisointi voivat vääristää käsitystä nuorisrikollisuuden todellisesta laajuudesta, rikollisuuden syistä sekä kehityssuunnista Suomessa. Nuorisrikollisuutta kärjistävä uutisointi voi myös vahvistaa ilmiöön liittyviä uhkakuvia ja lisätä yhteiskunnassa moraalipaniikkisikin kutsutun ilmiön esiintymistä, jossa yksittäiset ilmiöt saavat suhteettoman suuren painoarvon julkisessa keskustelussa (Cohen 2011). Julkisessa keskustelussa rakentuva kuva nuorisrikollisuudesta ei myöskään täysin vastaa tilastojen ja tutkimusten antamaa kokonaiskuvaa, sillä tilastotiedon perusteella nuorisrikollisuus on kokonaisuudessaan vähentynyt 1990-luvulta lähtien (Kaakinen & Näsi 2021). Lisäksi mediakeskustelulle on tyypillistä nuorten väkivallan taustatekijöiden yksinkertaistava esittäminen: keskustelussa sivuutetaan usein nuorisrikollisuuden syiden ja taustatekijöiden moninaisuus sekä keskinäinen kietoutuneisuus (esim. Rautio 2024), mitä taas korostetaan vahvasti kriminologisessa tutkimuskirjallisuudessa.

Nuorten rikollisuudelle onkin tutkimuskirjallisuudessa esitetty useita erilaisia nuorten yksilöllisiin ominaisuuksiin ja käyttäytymiseen, sosiaalisiin suhteisiin sekä toimintaympäristöihin liittyviä rikollisuutta selittäviä tekijöitä. Yksilöllisiksi nuorisrikollisuuden riski- ja taustatekijöiksi on tunnistettu muun muassa heikko itsekontrolli (esim. Vazsonyi ym. 2017), ADHD-diagnoosi (esim. Miklósi & Kovács 2025), aikaisempi rikoskäyttäytyminen (esim. Heiskanen ym. 2024), uhrikokemukset (esim. Jennings ym. 2012), kostomotiivi (Lowe ym. 2020) sekä päihteiden käyttö (esim.

Siciliano 2013; Hautala 2019). Sosiaalisista riskitekijöistä erityisesti perhe- (esim. Haapasalo 2006; Flanagan ym. 2019) ja vertaissuhteiden (esim. Azeredo ym. 2019) vaikutuksia nuorisorikollisuuteen on tutkittu laajasti. Lisäksi nuorten toimintaympäristöihin sekä niihin liittyviin toimintoihin yhdistyvistä tekijöistä esimerkiksi kouluun ja koulutukseen (esim. Herrenkohl ym. 2001; Savage ym. 2017), asuinalueeseen (esim. Kearns ym. 2019), jäsentymättömään sosiaaliseen toimintaan (esim. Felson ym. 2013) ja digitaalisiin ympäristöihin (esim. Kiilakoski & Oksanen 2011) liittyvien ilmiöiden on havaittu lisäävän nuorisorikollisuuden riskiä.

Myös klassiset kriminologiset valtavirtateoriat tarkastelevat rikollisuuden syitä eri mikro-, meso- ja makrotasojen näkökulmista. Itsekontrolliteorian mukaan yksilön heikko kyky säädellä omaa toimintaansa ja impulsiivisuuttaan, sekä heikko itsekontrolli nähdään rikoskäyttäytymisen riskiä lisäävänä tekijänä (Gottfredson & Hirschi 1990). Oppimisteoria puolestaan korostaa rikollisen käyttäytymisen omaksumista sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, jossa yksilö voi oppia sekä rikosmyönteisiä asenteita että rikoksen tekemiseen liittyviä toimintatapoja (Sutherland & Cressey 1955). Kontrolliteorian mukaan yksilön rikoskäyttäytyminen johtuu heikoista sosiaalisista siteistä ja puutteellisesta sosiaalisesta kontrollista (Hirschi 1969). Paineteorian perinteen mukaan rikollisuus syntyy seurauksena yksilön kokemasta paineesta ja turhautumisesta tilanteissa, joissa yhteiskunnassa yleisesti hyväksytyjen tavoitteiden saavuttaminen koetaan haastavaksi laillisten keinojen kautta (Merton 1938). Leimaamisteoria taas tarkastelee yksilön rikoskäyttäytymistä yhteiskunnallisen reagoinnin näkökulmasta siten, että rikolliseksi yhteiskunnassa leimautuminen voi vahvistaa yksilön rikollista identiteettiä ja ylläpitää rikollista käyttäytymistä (Akers & Sellers 2009).

Siitä huolimatta, että nuorisorikollisuutta on tutkittu paljon, suomalaisessa ja kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa nuorten väkivaltarikollisuuden tutkiminen on painottunut pitkälti yksittäisten riskitekijöiden tarkasteluun, jolloin vähemmälle huomioille on jäänyt se, miten rikollisuudet syyt kytkeytyvät laajemmin kriminologisiin selitysmalleihin ja millaiset erilaiset mekanismit voivat vaikuttaa nuorten rikoskäyttäytymisen taustalla. Suomalaisessa tutkimuskirjallisuudessa nuorten rikosentekijöiden kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä nuorisorikollisuuden syistä ei myöskään ole juuri kartoitettu, minkä vuoksi tutkimustietoa tarvitaan siitä, miten käytännön työssä muodostuneet kokemukset ja havainnot kytkeytyvät rikollisuutta selittäviin kriminologisiin teorioihin.

Tämä laadullinen tutkielma osallistuukin nuorisorikollisuutta koskevaan ajankohtaiseen keskusteluun tarkastelemalla nuorten väkivaltarikollisuuden syitä juuri ammattilaisten näkökulmasta suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa. Tutkimus täydentää suomalaista nuorten väkivaltarikollisuutta koskevaa tutkimuskenttää tuottamalla ajankohtaista tietoa

siitä, miten nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset ymmärtävät ja tulkitsevat väkivaltarikollisuuden taustalla vaikuttavia mekanismeja. Samalla tutkimuksessa tarkastellaan sitä, miten nämä syyt kytkeytyvät klassisiin kriminologisiin teorioihin ja millainen selitysarvo teorioilla on nyky-yhteiskunnassa ilmenevässä nuorten väkivaltarikollisuudessa. Tämä mahdollistaa myös sen arvioimisen, painottuvatko suomalaisessa nuorten väkivaltarikollisuudessa erityisesti yhteiskunnallisiin paineisiin ja leimautumiseen liittyvät makrotason selitykset, sosiaaliseen oppimiseen ja heikkoon sosiaaliseen kontrolliin liittyvät mesotason selitykset vai itsekontrollin keskeisyyttä korostava mikrotason selitys. Tällainen tutkimustieto on tärkeää, jotta nuorisoriikollisuutta koskevaa keskustelua ja ehkäiseviä toimenpiteitä voidaan rakentaa tutkimustietoon perustuen eikä yksittäisten mediassa näkyvien tapausten varaan. Tutkimus antaa myös arvokasta tietoa siitä, miten rikollisuutta selittävät klassiset teoriat näkyvät nuorten väkivaltarikollisuuden syistä käytännön tasolla tehdyissä tulkinnoissa.

Tutkielman sisältö on jaettu kahdeksaan lukuun. Luvussa 2 tarkastellaan nuorten väkivaltarikollisuuden määrittelyä Suomessa sekä ilmiön kehitystä ja nykytilaa tilastotiedon valossa. Lisäksi luvussa käsitellään tarkemmin nuorten rikoksenteekijöiden kohtaamaa palveluverkostoa ja sen piirissä toimivia ammattilaisia. Luvussa 3 perehdytään tutkimuskirjallisuudessa tunnistettuihin nuorisoriikollisuuden riskitekijöihin. Luvussa 4 syvennytään tutkielman kannalta keskeisimpään teoreettiseen viitekehykseen ja tarkastellaan syvällisemmin klassisia kriminologisia teorioita. Tämän jälkeen luvussa 5 esitellään tutkimusasetelma, aineisto ja tutkimusprosessi sekä käsitellään tutkimuseettisiä kysymyksiä. Luvussa 6 puolestaan esitetään tutkimuksen tulokset. Lopuksi luvussa 7 tarkastellaan tutkimuksen johtopäätöksiä ja kootaan tutkimuksen keskeiset havainnot, pohditaan tutkimuksen luotettavuutta ja rajoituksia sekä mahdollisia jatkotutkimustarpeita.

2 NUORTEN VÄKIVALTARIKOLLISUUS SUOMESSA

Tässä luvussa tarkastellaan nuorten väkivaltarikollisuutta Suomessa käsittelemällä nuorten väkivaltarikollisuuden määrittelyä ja siihen liittyviä haasteita, nuorisoriikollisuuden tilastointia, tutkimusta ja nuorten väkivaltarikollisuuden kehitystä sekä nykytilannetta. Lisäksi luvussa käsitellään vielä nuoren rikoksentekijän polkua suomalaisessa palvelujärjestelmässä sekä tuodaan esiin niitä toimijoita ja toimintamalleja, joiden avulla nuoren rikolliseen käyttäytymiseen pyritään puuttumaan ja tarjoamaan nuorelle rikoksentekijälle apua ja tukea. Nuorten väkivaltarikollisten ja nuorten väkivaltarikollisuuden kokonaisvaltainen ymmärtäminen edellyttää rikollisuuden määrällisen kehityksen ja yhteiskunnallisten määrittelyjen lisäksi myös niiden kansallisten tuki- ja palvelurakenteiden tarkastelua, joiden avulla nuorten rikolliseen käyttäytymiseen pyritään puuttumaan.

2.1 Nuorten väkivaltarikollisuuden määrittely

Nuorten tekemän väkivaltarikollisuuden tutkiminen edellyttää rikollisuuden, väkivallan ja nuorison käsitteiden määrittelyä sekä yhdistämistä. Nuoriso- ja väkivaltarikollisuudelle ei ole olemassa vakiintuneita yleisesti hyväksytyjä ja yksiselitteisiä määritelmiä, vaan niiden sisällöt muotoutuvat yhteiskunnallisen kontekstin sekä kansallisen normiston ja lainsäädännön puitteissa. Nuorison ja väkivaltarikollisuuden yhtenäisten määritelmien puuttuminen sekä määritelmäerot kansallisessa lainsäädännössä aiheuttavat oman haasteensa nuorten väkivaltarikollisuuden tutkimiseen ja ilmiöstä kattavan kokonaiskuvan muodostamiseen. Eri tavoin määritellyt käsitteet hankaloittavat ilmiön ajallista ja alueellista vertailua sekä voivat rajata vertailun ulkopuolelle muuten luotettavia tutkimustuloksia. Myös liian suppea määrittely voi kaventaa ilmiön moninaisuuden ymmärtämistä, kun taas liian väljä määrittely voi johtaa erilaisten ilmiöiden virheelliseen yhdistämiseen osaksi samaa kokonaisuutta. Rikollisuus ei kuitenkaan ole staattinen ilmiö, joka voitaisiin määritellä samalla tavalla ajasta ja yhteiskunnasta riippumatta, vaan se muuttuu ja kehittyy osana yhteiskunnallisia olosuhteita (Laine 2014, 51). Myös nuoruuden elämänvaiheeseen lukeutuvat ikäryhmät ja yhteiskunnalliset odotukset nuoria kohtaan vaihtelevat eri yhteiskunnissa eri aikoina. Tästä syystä nuorisoriikollisuuden ja väkivaltarikollisuuden käsitteet on määriteltävä kansallisesti huomioiden kunkin yhteiskunnan oikeusjärjestelmä sekä yhteiskunnalliset rakenteet ja olosuhteet.

Yleisesti tunnetun määritelmän mukaan rikoksella viitataan tekoon tai laiminlyöntiin, josta voidaan lain nojalla määrätä rangaistus (Oksanen 2013, 181). Sosiologisen perinteen mukaisesti rikollisuus näyttäytyy poikkeavana käyttäytymisen muotona (Laitinen & Aromaa 2005, 13) ja rikoskäyttäytyminen viittaa puolestaan toimintaan, joka rikkoo sosiaalisia normeja (Kivivuori ym. 2018, 17). Rikos on oikeustieteessä määritelty teoksi, joka on laissa säädetty rangaistavaksi. Suomessa rikoksina rangaistavista teoista on säädetty rikoslaissa (RL, 39/1889). Lainsäädännöllä ohjataan ihmisiä noudattamaan yhteiskunnallisia normeja asettamalla sääntöjä ja rangaistuksia näiden normien rikkomisesta. Rikosoikeudellisen sanktiojärjestelmän keinoin pyritään ehkäisemään rikollisuutta, ja näin ylläpitämään yhteiskunnallista järjestystä ja suojelemaan yhteiskunnan eri toimijoita.

Rikoslain henkeen ja terveyteen kohdistuvia rikoksia koskevassa 21 luvussa määritellään väkivaltarikokset teoiksi, joissa käytetään fyysistä väkivaltaa tai sillä uhataan siten, että teko aiheuttaa vahinkoa, kipua tai vaaraa toisen terveydelle. Rikoslain 21 lukuun sisältyvät rikosnimikkeet ovat seuraavat: tappo, murha, surma, pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, törkeä henkeen tai terveyteen kohdistuvan rikoksen valmistelu, naisen sukupuolielinten silpominen, naisen sukuelinten silpomisen valmistelu, lievä pahoinpitely, kuolemantuottamus, törkeä kuolemantuottamus, vammantuottamus, törkeä vammantuottamus, tappeluun osallistuminen, vaaran aiheuttaminen, heitteillepano sekä pelastustoimen laiminlyönti. Lisäksi rikoslain 31 luvussa säädetty ryöstö ja törkeä ryöstö voidaan katsoa osaksi väkivaltarikollisuutta, sillä väkivalta on näiden tunnusmerkistöjen keskeinen kriteeri. Ryöstön tunnusmerkistön täyttää teko, jossa rikosentekijä käyttää toiseen henkilöön kohdistuvaa väkivaltaa tai uhkaa välittömästi käyttää sitä anastaakseen toisen irtainta omaisuutta tai ottaakseen sen luvattomasti käyttöön. Ryöstöön voi syyllistyä myös silloin, kun tekijä käyttää väkivaltaa tai uhkausta pakottaakseen toisen luopumaan taloudellisesta edusta, johon tekijällä tai tämän edustamalla taholla ei ole laillista oikeutta. (RL 31 luku 1 §.) Väkivaltarikollisuus kattaa näin ollen kaikki ne tunnusmerkistöt, joissa väkivalta on keskeinen tunnusmerkistötekijä.

Oikeustieteellisen käsityksen lisäksi väkivaltakäsitteistöä määritellään Suomessa esimerkiksi Terveysten- ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperissa (1/2020). Työpaperissa väkivalta määritellään teoksi, jossa käytetään tai uhataan tahallisesti käyttää valtaa, kontrollia tai fyysistä voimaa siten, että teko kohdistuu toiseen henkilöön tai ihmisryhmään. Väkivalta ymmärretään työpaperin mukaan toimintana, joka voi aiheuttaa toiselle henkilölle fyysisiä tai psyykkisiä vammoja, kehityshäiriöitä, perustarpeiden laiminlyöntiä tai pahimmillaan johtaa jopa kuolemaan (Bildjuschkin ym. 2019).

Nuoriso-käsitteen määrittely on moniulotteisempaa kuin rikos- ja väkivaltarikollisuuden käsitteiden määrittely, sillä lainsäädäntö ei tarjoa yksiselitteistä ikärajaa sille, jotka kuuluvat nuoriso-käsitteen piiriin. Suomessa nuoriso-käsitteen määritelmä on moniulotteinen ja vaihtelee kontekstista riippuen. Käsite määritellään eri tavoin kansallisissa säädöksissä, kuten nuorisolaissa (1285/2016), lastensuojelulaissa (417/2007) sekä nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa (633/2010). Lisäksi käsitettä on avattu Keskusrikospoliisin nuoriso- ja jengirikollisuuden tilannekuvauksessa.

Nuorisolain 1 luvun 3 §:n mukaan nuoreksi katsotaan kaikki alle 26-vuotiaat henkilöt. Tämän määritelmän mukaisesti nuoruuden katsotaan jatkuvan teini-ikää ja varhaisaikuisuutta pidemmälle. Tämä nuorisolain mukainen nuoren määritelmä on oikeustieteellisistä määritelmistä laajin. Nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä annetussa laissa esitetään puolestaan suppeampi nuoren määritelmä: nuoreksi rikoksesta epäillyksi katsotaan 15–20-vuotiaiden ikäryhmään kuuluvat henkilöt. Alarajan asettaminen 15 ikävuoteen on perustelua jo pelkästään sen vuoksi, että Suomessa sovellettu rikosoikeudellinen vastuukäraja on asetettu 15 vuoteen. Alle 15-vuotiaiden ei katsota olevan rikosoikeudellisesti vastuussa teostaan, eikä heitä näin ollen voida tuomita rikoksesta (RL 3 luku 4 §). Suppea nuoren määritelmä näyttää heijastelevan rikosoikeusjärjestelmän pyrkimystä tasapainottaa nuoren kehitysvaiheeseen soveltuva kohtelu ja rikosoikeudellisen vastuun toteutuminen. Lastensuojelulaissa nuoruuden ja lapsuuden rajapintoja tulkitaan taas eri tavoin kuin edellä avatuissa määritelmissä. Lastensuojelulain 1 luvun 6 §:n mukaan nuoriksi luokitellaan kaikki 18–24-vuotiaat, kun taas kaikki alle 18-vuotiaat katsotaan lapsiksi. Tässä määritelmässä otetaan huomioon lastensuojelulain erityiset tavoitteet sekä tukitoimet, joissa huomioidaan lapsuuden erityisasema ja nuoruuden kehitysvaiheen haasteet.

Mainitut säädökset määrittelevät nuoruuden eri tavoin, mikä osoittaa, että nuoruuden, lapsuuden ja aikuisuuden välinen rajanveto on joustava ja nämä määritelmänä osin päällekkäisiä. Tämä kuvastaa näkemystä, jonka mukaan nuoruus ei ole pelkästään biologinen kehitysvaihe, vaan myös yhteiskunnallisesti ja kulttuurisesti rakentuva elämänjakso. Laissa avattujen määritelmien lisäksi myös Keskusrikospoliisi on osaltaan määritellyt vuoden 2024 nuoriso- ja jengirikollisuuden tilannekuvassa nuorisorikollisuuden kattavan alle 21-vuotiaiden rikollisuuden (Pöyhönen & Danielsson 2024). Sosiologisessa nuorisotutkimuksessa nuoruus puolestaan nähdään kulttuurisesti ja yhteisöllisesti rakentuvana ajanjaksona, joka sijoittuu lapsuudelle ominaisen täyden riippuvuuden ja aikuisuuden itsenäisyyden väliin (Furlong 2013, 2–3).

Suomalaisessa yhteiskunnassa nuorten väkivaltarikokset voidaan määritellä edellä avattujen nuoriso- ja väkivaltarikollisuuden määritelmien pohjalta kattavan rikoslain 21 luvun rikokset sekä 31 luvun ryöstön ja törkeän ryöstön silloin, kun nämä rikokset on tehty kulloisessakin tilanteessa nuorille asetun ikärajan puitteissa. Näiden aikaisemmin mainittujen rikosten tarkastelu nuorten tekeminä tapahtuu kulloinkin sovellettavan nuoriso-määritelmän mukaisen ikärajan sisällä. Toisin sanottuna nuoren tekemä teko tai laiminlyönti, joka on rikoslain mukaan säädetty rangaistavaksi, ja joka samalla rikkoo sosiaalisia normeja, voidaan katsoa nuorisoriikollisuuden piiriin kuuluvaksi.

15 vuoden ikäraja muodostuu lainsäädännöllisesti keskeiseksi rajanvedoksi nuorten rikosoikeudellisen vastuun osalta eli käytännössä rikosoikeudellisen rangaistavuuden näkökulmasta. Rikosoikeudellisen vastuuikärajan alentaminen on kuitenkin noussut 2020-luvulla keskeiseksi keskustelunaiheeksi. Keskustelua on vauhdittanut lisääntynyt huoli nuorten tekemistä rikoksista ja nykyisen lainsäädännön riittävydestä nuorisoriikollisuuden ehkäisyssä (esim. Palmén 2023; Helin 2023; Nurmi 2023). Pohjoismaissa, Tanskaa lukuun ottamatta, rikosoikeudellinen vastuuikäraja on ollut jo pitkään 15 vuotta (Lappi-Seppälä & Tonry 2011, 19). Ruotsissa oikeusministeriö on kuitenkin lähettänyt lausuntokierrokselle ehdotuksen, jonka mukaan vastuuikärajaa alennettaisiin 13 vuoteen vakavien rikosten, kuten henkirikosten, osalta. Ehdotuksen tavoitteena on muun muassa puuttua tehokkaammin jengirikollisuuteen sekä tukea rikollisuuteen ajautuneiden lasten irtautumista rikollisista verkostoista sekä vahvistaa uhrien oikeusturvaa ja yhteiskunnan suojelun tasoa. (Justitiedepartementet 2025.) Suomessa rikosoikeudellisen vastuuikärajan laskeminen ei ole toistaiseksi noussut poliittisesti ajankohtaiseksi kysymykseksi, vaikka nuorten väkivaltarikollisuudesta onkin käyty vilkasta julkista keskustelua.

2.2 Nuorisoriikollisuuden tilastointi, tutkimus ja nuorten väkivaltarikollisuuden kehitys

Rikostilastot tarjoavat perustan sekä kriminologiselle tutkimukselle että yhteiskunnalliselle päätöksenteolle. Myös nuorten väkivaltarikosten osalta tilastointi on keskeinen osa väkivallan dynamiikan ymmärtämistä. Suomessa keskeisiä rikollisuuden tilastoinnin rekisterilähteitä ovat poliisitilastot, tuomiotilastot ja täytäntöönpanotilastot. *Poliisitilastot* sisältävät poliisille ilmoitetut rikokset sekä rikokset, jotka ovat tulleet ilmi poliisin omien tutkintatoimien kautta. Näissä tilastoissa rekisteröidään pääasiassa rikosepäilyt sekä esitutkinnan aikana kertyneet tiedot, mutta ne eivät usein sisällä tietoa siitä, onko epäilty lopulta tuomittu rikoksesta. (Kivivuori ym. 2018, 74.) *Tuomiotilastot*

täydentävät poliisitilastoja tarjoamalla tietoa rikosasioiden lopputuloksista, kuten langetetuista rangaistuksista, ja siitä, millaisesta rikoksesta henkilö on lopulta tuomittu (Kivivuori ym. 2018, 76). *Täytäntöönpanotilastoinnin* ytimen muodostaa Rikosseuraamuslaitoksen vankitietojärjestelmä, joka tarjoaa ainutlaatuista tietoa rangaistusten täytäntöönpanosta. Lisäksi se sisältää tietoa vankeusrangaistusten suorittamisesta, uusintarikollisuudesta sekä rikosseuraamusten pitkäaikaisista vaikutuksista (Kivivuori ym. 2018, 77–78).

Rikostilastot eivät kuitenkaan anna aukotonta kuvaa nuorisrikollisuuden kokonaismäärästä, sillä tilastointi kattaa vain viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden eli niin sanotun *ilmirikollisuuden*. *Piilorikollisuudella* tarkoitetaan puolestaan rikollisuuden osa-aluetta, joka ei päädy virallisiin tilastoihin. Ilmi- ja piilorikollisuus muodostavat yhdessä kokonaisrikollisuuden, joka pitää sisällään sekä tilastoidut että tilastoimattomat rikokset. (Kivivuori ym. 2018, 79.) Koska piilorikollisuus muodostaa osan kokonaisrikollisuudesta, ei rikollisuuden kokonaiskuvan ymmärtämiseksi voida tukeutua yksinomaan rikostilastoihin, vaan myös piilorikollisuuden osuus on otettava huomioon kokonaisrikollisuuden selvittämisessä.

Edellä todetusti rikostilastointi tarjoaa lähtökohdan erityisesti rikollisuuden esiintyvyyden arvioinnille. Toisaalta erityisesti tuomiotilastoinnin tarkkuus ja kattavuus riippuu kuitenkin osaltaan siitä, millaiset rikokset päätyvät osaksi virallisia rikostilastoja – tai kuinka suuri osa väkivaltarikostunnusmerkistöjen täyttävistä teoista ylipäättään päätyy tilastoitavaksi. Eräs huomioon otettava näkökulma juurikin tuomiotilastoinnin kattavuuden osalta liittyy syyteoikeuteen osana rikosprosessia. Syyteoikeus eli käytännössä oikeus nostaa asiassa syyte on lähtökohtaisesti syyttäjällä tai tietyissä tapauksissa vain asianomistajalla eli uhrilla. Rikoksen ollessa yleisen syytteen alainen, syyttäjä voi nostaa teosta syytteen ilman, että asianomistaja vaatii asiassa rangaistusta. Sen sijaan asianomistajarikoksissa esitutkinta ja syytteen nostaminen ovat mahdollisia vain, jos asianomistaja itse vaatii asiassa rangaistusta. (Vuorenpää ym. 2021, 431.) Rikoslain 21 luvussa säädettyt henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset ja 31 luvun 1–2 §:ssä säädetty ryöstö ja törkeä ryöstö ovat pääsääntöisesti yleisen syytteen alaisia rikoksia. Näissä tapauksissa syyttäjä nostaa syytteen rikosepäilyn pohjalta riippumatta asianomistajan omasta tahdosta edetä asian kanssa. Huomionarvoista on, että väkivaltarikosten kontekstissa lievä pahoinpitely on kuitenkin rikoslain 21 luvun 16 §:ssä säädetysti asianomistajarikos, ellei tapauskohtaisesti ilmene tiettyjä mainitussa lainkohdassa säädettyjä erityispiirteitä, kuten teon kohdistuminen alaikäiseen – tällaiset rikokset ovat yleisen syytteen alaisia, vaikka kyse onkin lievästä tekemuodosta.

Asianomistajarikokset eli käytännössä lievät pahoinpitelyt jäävät yleisen syytteen alaisia rikoksia todennäköisemmin virallisten tuomiotilastojen ulkopuolelle, sillä

rikosprosessin edistäminen ja lopulta tuomitseminen edellyttää rikoksen uhrin oma-aloitteista toimintaa ja päätöstä esittää asiassa rangaistusvaatimus. Tämä kynnys voi johtaa siihen, että merkittävä osa lievemmistä väkivaltarikoksista jää tilastojen ulkopuolelle. Voidaankin nähdä, että yleisen syytteen alaiset rikokset tulevat lopulta tilastoiduksi systemaattisemmin, sillä ne eivät edellytä uhrin aktiivista osallistumista rikosprosessiin, vaan rikosprosessi on syyttäjävetoinen. Näin ollen yleisen syytteen alaisten rikosten tilastointi on kattavampaa ja järjestelmällisempää kuin lievempien asianomistajarikosten, jotka eivät aina asianomistajan tahdosta etene rikosepäilyä rekisteröintiä ja tapauksen esiselvittelyä pidemmälle. Myös kriminologinen kirjallisuus ja nuorisotutkimus tukevat näkemystä siitä, että vakavammat rikokset päätyvät lievempiä rikostekoja todennäköisemmin viranomaisten tietoon (Kivivuori 2005, 3; Suonpää & Saarteenoja 2024, 175). Vaikka vakavammat rikokset tulevat todennäköisemmin rekisteröidyiksi, silti merkittävä osa kaikesta rikollisuudesta jää viranomaisten ja tilastojen saavuttamattomiin (Rikoksantorjuntaneuvosto ei pvm.; Kivivuori ym. 2018, 79). Tämä pätee myös nuorten väkivaltarikollisuuteen (Suonpää ym. 2024, 27). Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keväällä 2024 keräämän Nuorisorikollisuuskyselyn tulokset osoittavat, että nuorten tekemistä pahoinpitelyistä vain 13 prosenttia tulee poliisin tietoon ja jopa 86 prosenttia tapauksista, joissa nuori on itse joutunut pahoinpitelyn uhriksi, jää kokonaan ilmoittamatta viranomaisille (Suonpää ym. 2024, 2).

Rikollisuuden tutkimuksessa käytetään virallisten rikostilastojen lisäksi kyselypohjaisia kokonaisrikollisuustutkimuksia (Kivivuori ym. 2018, 69). Piilorikollisuuden selvittämiseksi ja arvioimiseksi hyödynnetään erilaisia kyselypohjaisia menetelmiä, kuten uhri- ja väestötutkimuksia (Rikoksantorjuntaneuvosto ei pvm.; Kivivuori ym. 2018, 79). Esimerkiksi Krimo toteuttaa säännöllisesti laajoja nuorisorikollisuuskyselyitä, jotka tuottavat tietoa nuorten rikollisuudesta, rikoskäyttäytymisestä ja niihin liittyvistä ilmiöistä (Helsingin yliopisto ei pvm.). Kriminologisessa tutkimuksessa piilorikollisuuden kartoittamiseen onkin vakiintunut kolme keskeistä lähestymistapaa: itseilmoitetun rikollisuuden tutkimukset, uhritutkimukset ja sijaisarviointimenetelmät (Kivivuori ym. 2018, 81).

Nuorten väkivaltarikosten tilastoinnissa *koulukiusaaminen* voi muodostaa haasteen sekä kirjaamisen että ilmiön seurannan näkökulmasta. Koulukiusaaminen on koulumaailmassa vakiintunut termi, joka kattaa laajan kirjon nuorten toisiinsa kohdistamia tekoja, lievistä häirinnästä aina vakavaan fyysiseen väkivaltaan saakka (Poliisi ei pvm. A). Vaikka koulukiusaaminen käsitteenä saattaa viitata arkisempiin kouluympäristössä tapahtuviin konflikteihin, osa näistä voi kuitenkin täyttää esimerkiksi rikoslain 21 luvun 5 §:ssä säädetyn pahoinpitelyn tunnusmerkistön. Tästä huolimatta

koulukiusaaminen saattaa jäädä koulu yhteisön sisälle, eikä se aina johda rikosilmoitukseen. Koulun henkilöstöllä on kuitenkin salassapidon estämättä velvollisuus tehdä poliisille ilmoitus, mikäli työntekijä on saanut tietoonsa epäilyn siitä, että nuoreen on kohdistettu rikoslain 20 luvussa seksuaalirikoksena rangaistavaksi säädetty teko tai 21 luvussa henkeen ja terveyteen kohdistuvana rikoksena säädetty teko, josta säädetty enimmäisrangaistus on vähintään kaksi vuotta vankeutta. Koulun henkilöstöllä on lisäksi ilmoitusvelvollisuus, jos nuoren hoidon ja huolenpidon tarve, kehitystä vaarantavat olosuhteet tai nuoren oma käyttäytyminen antavat aiheen arvioida lastensuojelutarpeen selvittämistä. (lastensuojelulaki (417/2007) 5 luku 25 §.)

Tuoreen Nuorisoriikollisuuskyselyn (2024) mukaan joka viides väkivaltaa käyttänyt nuori arvioi, että koulussa tehty ryöstörikos ei todellisuudessa johtaisi seuraamuksiin, ja jopa yli kymmenesosa väkivallan uhreista ajattelee samoin. Tämä viittaa siihen, että nuorten käsitykset ja kokemukset koulukiusaamisen vakavuudesta ja sen seuraamuksista voivat poiketa merkittävästi siitä, miten asioiden tulisi oikeasti oikeusjärjestelmän näkökulmasta olla. (Suonpää 2025.) Onkin tärkeää tunnistaa, että nuorten tekemällä väkivallalla voi olla monta nimeä, ja se voi ilmetä eri muodoissa. Koulukiusaamisen käsittelyssä korostuu usein koulun rooli riitojen ratkaisussa ja sovittelussa, vaikka tapaus olisikin siirretty poliisiin tutkittavaksi. Jos kiusaamisasia sovitaan ja tekijä on pyytänyt kiusatulta anteeksi, syyttäjä voi tehdä toimenpiteistä luopumista koskevan päätöksen kohtuusperusteella. (Silvennoinen & Koskela 2025.)

Nuorisoriikollisuuden viranomaistilastot eivät siis kuvaa suoraviivaisesti ainoastaan nuorten todellista rikoskäyttäytymistä, vaan ne heijastavat myös monia yhteiskunnallisia ja institutionaalisia tekijöitä. Näiden tekijöiden vaikutuksesta tilastot eivät ole pelkästään rikollisuuden mittareita, vaan myös osoituksia siitä, miten yhteiskunta tunnistaa, määrittelee ja kontrolloi nuorten tekemää rikollisuutta. Eri ajanjaksoina ja eri konteksteissa tilastoitujen rikosten määrään voivat vaikuttaa esimerkiksi muutokset kansallisessa lainsäädännössä, rikollisuuden valvonnan strategioissa, viranomaiskontrollin kohdentumisessa ja tehokkuudessa sekä kansalaisten ilmoitusalttiudessa (Tilastokeskus 2022, 6; Suonpää & Saarteenoja 2024, 167). Esimerkiksi juuri nuorisoriikollisuuden osalta on tärkeää huomioida ilmoitusalttiuden merkitys, sillä se voi osaltaan vaikuttaa siihen, millaiseksi nuorisoriikollisuuden tilastokuva muodostuu. Nuorten tekemät rikokset tulevat yleensä harvemmin poliisiin tietoon kuin muiden väestöryhmien rikokset (Suonpää & Saarteenoja 2024, 184). Kuitenkin vuoden 2024 Nuorisoriikollisuuskysely vahvistaa, että nuorten yleinen ilmoitusalttiisuus on kasvanut, mikä heijastuu voimakkaimmin alaikäisten tekemien rikosten tilastointiin, sillä nuorten tekemät rikokset kohdistuvat useimmiten toisiin nuoriin (Suonpää ym. 2024, 35).

Rikollisuuden viranomaistilastot voidaankin nähdä yhtä paljon rikollisuuden kuin sen kontrollin mittareina (Suonpää & Saarteenoja 2024, 180). Rikostilastoihin heijastuu näin ollen suoraan se, mitä tilastoinnin ajankohtana pidetään yhteiskunnassa rikoksina, kuinka aktiivisesti viranomaiset puuttuvat rikollisuuteen ja miten kansalaiset suhtautuvat rikoksista ilmoittamiseen. Tämän vuoksi myös medialla ja julkisella keskustelulla voi olla merkittävä rooli siinä, millaisena nuorisoriikollisuus yhteiskunnassa ymmärretään ja miten siihen reagoidaan.

Suomessa rikollisuutta koskeva uutisointi onkin viime vuosikymmenten aikana selvästi lisääntynyt ja samalla saanut aiempaa sensaatiohakuisempia piirteitä (Kauppinen 2021). Tällainen mediaympäristö muokkaa osaltaan sitä, millaisena nuorisoriikollisuus näyttäytyy laajalle yleisölle ja millaiset näkökulmat korostuvat nuorisoriikollisuutta koskevassa julkisessa keskustelussa. Stanley Cohenin (1972) kehittämä moraalipaniikin käsite tarjoaa sosiologisen viitekehyksen rikosuutisoinnin tarkastelulle. Moraalipaniikilla tarkoitetaan tilannetta, jossa jokin tilanne, tapahtuma, ryhmä tai yksittäinen henkilö nostetaan julkisissa tiedotusvälineissä esiin uhkana yhteiskunnan arvoille ja järjestykselle (Cohen 2011). Tällaisista julkisen keskustelun kohteista rakennetaan mediassa usein yksipuolinen ja kärjistetty kuva, jossa hyödynnetään liioittelua, yksinkertaistamista ja jopa stereotyyppisiä esitystapoja (Goode & Ben-Yehuda 2010, 23–24; Cohen 2011). Tällä tavoin ilmiön koettu uhkaavuus vahvistuu ja saa enemmän painoarvoa julkisessa keskustelussa kuin ilmiön todellinen merkitys välttämättä oikeuttaisi. Näin voidaan nähdä osaltaan käyneen nuorisoriikollisuuden uutisoinnissa. Nuorisoriikollisuuden uutisoinnissa rakentuu usein yksipuolinen kuva ilmiön yleisestä kasvusta, vaikka tilastot osoittavat, että valtaosa nuorista ei syyllisty rikoksiin lainkaan. Erityisesti väkivaltarikollisuus keskittyy vain pieneen, korkean rikosaktiivisuuden omaavien nuorten ryhmään, mikä ei rikosuutisoinnista kuitenkaan käy ilmi. (Kauppinen 2021.)

Nuorten rikosuutisoinnin lisääntymisestä ja nuorisoriikollisuuden mahdollisesti aiheuttamasta moraalipaniikista huolimatta nuorten tekemien väkivaltarikosten kokonaismäärä on ollut laskussa Suomessa kahden viimeisen vuosikymmenen ajan (Kaakinen & Näsi 2021, 11). Tämä nuorisoriikollisuuden kehitys on osittain linjassa kehittyneissä länsimaissa ilmenneen trendin kanssa, jossa perinteisten rikoslajien määrän on havaittu systemaattisesti vähentyneen 1990-luvun alusta lähtien. (Kivivuori ym. 2018, 139; Kaakinen & Näsi, 2021) Kriminologisessa kirjallisuudessa edellä mainitusta rikollisuuden kehityksestä puhutaan nimellä *crime drop*. (Farrell ym. 2014, 421; Kivivuori ym. 2018, 137; Kaakinen & Näsi, 2021) Kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa yleistä *crime drop* -ilmiötä on pyritty selittämään useilla eri

tekijöillä, kuten talouskasvulla, aseiden hallintaan liittyvän lainsäädännön kehittämisellä, väestörakenteen muutoksilla ja yleisen turvallisuustason parantumisella (Farrell ym. 2014). Nuorten kohdalla rikosaktiivisuuden yleinen lasku on puolestaan yhdistetty erityisesti nuorten elämäntavoissa ja sosiaalisissa suhteissa tapahtuneisiin muutoksiin, kuten alkoholin käytön ja rikosaktiivisten sosiaalisten kontaktien vähentymiseen, nuorten arkirutiinien muutokseen ja vanhempien harjoittaman sosiaalisen kontrollin ja tuen lisääntymiseen (Baumer ym. 2021).

Nuorten väkivaltarikollisuuden kehityksessä on 2000-luvulla havaittavissa useita erityispiirteitä ja suuntaviivoja, jotka eivät seuraa perinteisen rikollisuuden yleistä laskukehitystä. Nuorten omaisuusrikollisuus on noudattanut crime drop -ilmiölle ominaista kehitystä 1990-luvun puolivälistä, jolloin nuorten omaisuusrikollisuus kääntyi selkeään laskuun. Nuorten väkivaltarikollisuuden osalta vastaavaa kehitystä ei kuitenkaan havaittu yhtä varhain, sillä nuorten väkivaltarikollisuus kääntyi selkeään laskuun vasta 2010-luvulla. (Näsi & Tanskanen 2017, 203–206.) Kaakisen & Näsin (2021) tutkimuksen mukaan 15–16-vuotiaiden nuorten väkivaltarikollisuus väheni selkeimmin vuoden 2012 jälkeen. Vuosina 2016–2020 väkivaltarikollisuuden tasossa ei kuitenkaan tapahtunut muutoksia (Kaakinen & Näsi 2021, 11–12).

Vaikka nuorisoriikollisuus on ollut kokonaisuutena tarkasteltuna laskusuhdanteista, rikosten määrällinen tarkastelu vuosina 1995–2020 osoittaa, ettei rikoksia tekevien nuorten yksilöllinen rikosaktiivisuus ole vähentynyt. Päinvastoin, väkivaltarikollisuuden osalta kaikkein rikosaktiivisimpien nuorten tekemien rikosten määrä on kasvanut seurantajakson aikana. Tämä kehityskulku viittaa siihen, että rikollisuuden vähentyminen on painottunut pääsääntöisesti vähiten rikosaktiivisten nuorten ryhmään, kun taas kaikkein rikosaktiivisempien nuorten osuus nuorten väkivaltarikollisuuden kokonaiskuvassa on samalla korostunut. Rikoksia aktiivisesti tekevien nuorten rikosmäärät eivät olekaan tutkimuksen valossa laskeneet vuodesta 1995 vuoteen 2020. (Kaakinen & Näsi 2021, 15.) Suomessa nuorisoriikollisuuden esiintyvyyden ja rikostekomäärien voidaan nähdä kehittyneen eritahtisesti. Rikoksia tekevien nuorten osuus on vähentynyt, mutta rikoksia aktiivisesti tekevien yksilöiden rikosaktiivisuus ei ole seurannut samaa kehitystä. (Kaakinen & Näsi 2021, 15.) Nuorten rikollisuuden kokonaismäärän laskua voitaisiinkin näin ollen selittää ensisijaisesti rikoskäyttäytymisen esiintyvyyden vähenemisellä kuin yksittäisten rikosmäärien laskulla. Esiintyvyys viittaa siihen, kuinka suuri osuus nuoriin kuuluvasta väestöryhmästä syyllistyy rikokseen (Kaakinen & Näsi 2021, 6).

Ryöstöistä ja pahoinpitelyistä epäiltyjen määrät ovat lisääntyneet kaikissa alle 21-vuotiaiden ikäryhmissä vuodesta 2019 lähtien. Kehityksessä huolestuttavaa on se, että

väkivaltarikokset ovat selkeästi lisääntyneet alle 15-vuotiaiden keskuudessa (Haapakangas & Kaakinen 2023). Vuosien 2015 ja 2021 välillä alaikäisten nuorten perusmuotoisten pahoinpitelyiden määrä on lähes tuplaantunut, 1800 tapauksesta noin 3500 tapaukseen. Alaikäisten nuorten ikäryhmittäisessä tarkastelussa väkivaltarikollisuuden kasvu osoittautui merkittäväksi: 9–11-vuotiaiden ikäryhmässä kasvu oli yhdeksänkymmentä prosenttia, 12–14-vuotiaiden ryhmässä satakolmekymmentäviisi prosenttia ja 15–17-vuotiaiden ryhmässä kolmekymmentäkaksi prosenttia. Jälkimmäinen ikäryhmä erottautui tarkastelussa pienimmän kasvuprosentin perusteella. (Danielsson 2022.)

Alle 15-vuotiaiden kohdalla vakavia väkivaltarikosepäilyjä on vuosina 2020–2023 ollut enemmän kuin kertaakaan edeltävien 40 vuoden aikana. Sen sijaan 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden ikäryhmissä vakavaan väkivaltaan liittyvät rikosepäilyt ovat yhä vähäisempiä kuin 2000-luvun alussa. (Suonpää & Saartenoja 2024, 175–176.) Alle 15-vuotiaiden ikäryhmän väkivaltarikollisuuden huolestuttavaa kehitystä kuvastaa myös se, että vuonna 2023 pahoinpitelyrikokset olivat suhteellisesti tarkasteltuna yleisimpiä juuri tässä ikäryhmässä. Aiemmin pahoinpitelyrikosten suhteellinen osuus on ollut suurinta 18–20-vuotiaiden nuorten keskuudessa, mutta vuonna 2023 alle 15-vuotiaiden osuus nousi ensimmäistä kertaa tarkastelluista ikäryhmistä (alle 15-vuotiaat, 15–17-vuotiaat, 18–20-vuotiaat ja vähintään 21-vuotiaat) korkeimmalle tasolle. Muutos on huomattava, sillä vielä vuonna 2017 alle 15-vuotiaiden ikäryhmässä pahoinpitelyrikoksia tehtiin tarkastelluista ryhmistä vähiten. (Suonpää & Saartenoja 2024, 173.) 2010-luvulla alkanut alle 15-vuotiaiden vakavien rikosten osuuden kasvu voidaankin nähdä uudenlaisena ja aiemmasta kehityksestä poikkeavana nuorisirikollisuuden trendinä Suomessa.

2.3 Nuoren rikosentekijän polku palvelujärjestelmässä

Suomessa nuorten rikollisuutta koskevassa kriminaalipoliittisessa ajattelussa korostuu huoltomalli oikeusmallin sijaan (Forss 2023, 852). *Huoltomallissa* painotetaan lapsen tai nuoren etua, hoidon tarvetta ja rikoskäyttäytymisen taustalla vaikuttavia syitä, kun taas *oikeusmallissa* korostuvat tehty teko, sen vakavuus ja seuraamukset. Mallit eroavat myös näkemyksissä nuoren vastuullisuudesta: oikeusmallissa nuori nähdään varhaisemmassa iässä vastuullisena teoistaan, kun taas huoltomallissa korostetaan tuen ja lievempien seuraamusten merkitystä. Lisäksi malleissa lapsen tai nuoren rooli nähdään eri tavoin: oikeusmallissa tekijä nähdään syyllisenä, huoltomallissa puolestaan uhrina. (Pösö 1993, 39–45.) Suomessa nuorten rikollisuutta koskevassa keskustelussa on kuitenkin viime vuosina käyty keskustelua oikeusmallin vahvistamisesta erityisesti

nuoriso- ja jengirikollisuutta koskevien huolten lisääntyessä. Julkisessa keskustelussa on korostettu aiempaa enemmän rangaistusten kiristämistä (esim. Eronen 2023), viranomaisten toimivallan vahvistamista (esim. Saarikkomäki 2024) ja rikosoikeudellisen vastuun painottamista erityisesti vakavan nuorisoväkivallan yhteydessä (esim. Palmén 2023). Samalla keskustelua on käyty siitä, tulisiko Suomen säilyttää perinteinen pohjoismainen huoltomallia painottava lähestymistapa vai siirtyä vahvemmin kontrollia ja seuraamuksia korostavaan suuntaan kuten esimerkiksi Ruotsissa (Justitiedepartementet 2025) ja Tanskassa on jo siirretty (Saarikkomäki 2024). Toistaiseksi ei kuitenkaan ole nähtävissä, että suomalainen nuorisirikollisuuden torjunta olisi siirtymässä pois huoltomallia painottavasta lähestymistavasta.

Suomessa nuoret rikoksenteelijät kohtaavat elämänsä aikana useita eri ammattiryhmiä ja viranomaistahoja. Nuoren rikoksenteelijän elämänsä aikana eri ammattilaiset tulevat mukaan rikosprosessin eri vaiheissa – vielä sen jälkeenkin. Joissakin tapauksissa nuori voi olla palveluverkoston piirissä jo ennen rikoksen tekemistä esimerkiksi koulun, nuorisotyön tai sosiaalipalveluiden kautta. Näissä varhaisissa yhteyksissä voidaan tunnistaa erilaisia nuoren käyttäytymiseen sekä ympäristöön ja olosuhteisiin liittyviä riskitekijöitä, kuten ongelmia koulunkäynnissä ja perheoloissa. Varhaisen puuttumisen näkökulmasta erityisesti peruskoulukäynnin rooli on korostunut, sillä Suomessa kaikki alle 18-vuotiaat lapset ja nuoret ovat oppivelvollisia, ja siten valtaosan lapsuudestaan ja nuoruudestaan kouluissa työskentelevien ammattilaisten valvonnan piirissä (oppivelvollisuuslaki 1214/2020 2 §). Toisaalta haasteet esimerkiksi juuri koulunkäynnissä saattavat olla syy siihen, miksi nuori on ohjautunut palvelujärjestelmän piiriin jo ennen varsinaista rikostekoa.

Rikoksen tehneen nuoren ensimmäinen kontakti viranomaisiin on usein poliisi, joka käynnistää rikoksen esitutkinnan (esitutkintalaki 805/2011 2 luku 1 §) ja ohjaa nuoren tarvittaessa muiden viranomaisten, kuten sosiaalitoimen tai nuorisopalveluiden, piiriin. Poliisin rooli korostuu paitsi rikosepäilyn selvittämisessä myös mahdollisuutena tunnistaa nuoren varhainen tuen tarve ja ohjata tämä eteenpäin tarvittavan tuen saamiseksi. Poliisikontaktin jälkeen nuori voi kohdata esimerkiksi sosiaalityöntekijöitä. Sosiaaliviranomaisten toimintaa ohjaavat keskeisesti sosiaalihuoltolaki (1301/2014) ja lastensuojelulaki (417/2007), joissa asetetaan sosiaaliviranomaisille velvollisuus turvata nuorten hyvinvointi, turvallisuus ja tarvittavat tukitoimet tarkoituksenmukaisesti ajoitettuna. Sosiaalipalveluissa kartoitetaan usein laajemmin nuoren elämäntilannetta ja arvioidaan tuen tarvetta, minkä lisäksi voidaan tarjota kohdennetusti nuoren tarpeita vastaavia tukitoimia, kuten esimerkiksi tukihenkilötoimintaa tai sovittelua osana rikosprosessia.

Sovittelulla on merkittävä rooli nuorten rikosasioiden selvittämisessä ja sillä pyritään edistämään nuorten vastuunottoa omista teoista ja aktiivista osallistumista asian ratkaisuun niin Suomessa kuin muissakin pohjoismaissa (Järvinen 2025). Sovittelu voidaan toteuttaa rikosasioissa sellaisten osapuolten kesken, jotka ovat ilmaisseet suostuvansa sovitteluun ja ymmärtävät sovittelun sekä siinä tehtävien ratkaisujen merkityksen. Sovitteluun voidaan ottaa rikoksia, jotka soveltuvat siihen rikoksen laadun, osapuolten suhteen ja muiden olosuhteiden perusteella. Alaikäisten osallistuminen sovitteluun edellyttää myös hänen huoltajansa tai laillisen edustajansa suostumuksen. Alaikäiseen kohdistunutta rikosta ei voida myöskään sovittaa, jos uhrilla on erityinen suojan tarve. (laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta 1015/2005 1 luku 1–2 §.) Mikäli osapuolet pääsevät sovittelutapaamisessa sovintoon, laaditaan tapaamisessa sovittelun osapuolia oikeudellisesti sitova sopimus (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2023). Sovinto päättää asian käsittelyn – ja samalla myös nuoren viranomaispolku voi päättyä (Elonheimo 2010, 31). Mikäli sovitteluasiassa ei päästä sovintoon tai sitä ei pidetä riittävänä ratkaisuna asiaan, nuoren rikosasia etenee rikosprosessissa syytteen nostamiseen ja oikeudenkäyntiin. Tällöin nuori tulee olemaan tekemisissä myös oikeusjärjestelmän ja mahdollisen tuomion jälkeen myös Rikosseuraamuslaitoksen ammattilaisten kanssa. Sovittelu sijoittuu usein rikosprosessin alkuvaiheeseen, mutta vakavien rikosten osalta sovittelu on mahdollista vielä tuomitsemisen jälkeenkin. (Terveiden ja hyvinvoinnin laitos 2025.)

Suomessa nuorille rikosentekijöille kohdennettua palvelujärjestelmää täydentävät yksittäisten ammattilaisten rinnalla myös moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvat palvelut. Tällaisissa palveluissa nuoren elämäntilanne ja tuen tarpeet voidaan arvioida kokonaisvaltaisesti useista eri ammattiryhmien edustajista kootuissa työryhmissä, ja samalla tarjota oikea-aikaista ja nuoren yksilöllisiin olosuhteisiin perustuvaa tukea. Moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvat palvelut voivat mahdollistaa varhaisen puuttumisen esimerkiksi mahdolliseen rikosoireiluun, kohonneeseen rikosalttiuteen sekä ongelmien kasautumiseen. Nämä palvelut voivat siten tukea nuoren elämän kehittymistä myönteisempään suuntaan. Hyvänä esimerkkinä moniammatilliseen yhteistyöhön perustuvasta palvelusta voidaan pitää seuraavassa luvussa käsiteltävää Ankkuritoimintaa.

Suomessa jokaisen poliisilaitoksen alueella toimii ankkuritiimejä, jotka koostuvat moniammatillisesta yhteistyöstä nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja rikosten ennaltaehkäisemiseksi (Ankkuritoiminta ei pvm.). Ankkuritoiminnassa on mukana poliisien lisäksi asiantuntijoita sosiaali-, terveys- ja nuorisotoimesta (Sisäministeriö 2022, 10). Ankkuritoiminta on suunnattu alle 18-vuotiaille lapsille ja nuorille, jotka ovat syyllistyneet rikokseen tai joita epäillään rikoksesta. Ankkuritoiminnan asiakkaaksi

voidaan katsoa myös nuori, jolla on taustalla päihteiden käyttöä, toiminnassa viitteitä väkivaltaisesta radikalisoitumisesta tai ekstremismistä, tai joka tarvitsee moniammatillista tukea elämäntilanteeseensa. (Sisäministeriö 2022, 20.) Ankkuritoiminta käynnistyy, kun nuorella, nuoren läheisellä tai nuoren kohdanneella toimijalla herää huoli nuoresta ja huolesta ilmoitetaan toimivaltaiselle taholle, esimerkiksi poliisille, koulun henkilökunnalle tai sosiaalitoimeen, josta nuori ohjataan ankkuritoiminnan piiriin (Sisäministeriö 2022, 19). Ankkuritoiminnan vaikuttavuutta arvioivasta tutkimuksesta käy ilmi, että ankkuritoiminta vaikuttaisi toimivan lupaavasti erityisesti sellaisten nuorten kohdalla, joilla on taustalla aikaisempaa rikoskäyttäytymistä ja kohonnut rikoskäyttäytymisen riski. Ankkuri-interventio ehkäisee tutkimuksen mukaan tulevaa rikoskäyttäytymistä paremmin kuin rikosepäily ja sitä seuraava rikosprosessi yksinään. Ankkuri-interventio vähentää tutkitusti rikoskäyttäytymisen riskiä nuorilla, joihin kohdistuu tai on kohdistunut poliisin tietoon tullut rikosepäily. (Kaakinen ym. 2022, 102–103.)

Viranomaistoimijoiden lisäksi kolmannen sektorin järjestötoimijoilla on Suomessa merkittävä rooli nuorten rikosentekijöiden kanssa työskentelyssä ja mahdollisessa uusintarikollisuuden ehkäisyssä. Järjestötoimijat tarjoavat usein matalan kynnyksen tukea ja vertaistoimintaa nuorille, mitkä täydentävät jo olemassa olevia palveluita ja mahdollistavat yksilöllisemmän lähestymistavan nuorten erilaisiin elämäntilanteisiin. Kolmannen sektorin toimijat voivat näyttäytyä nuorille luotettavina ja turvallisina aikuisina, jotka kulkevat nuoren rinnalla ja tukevat nuoria heidän viranomaiskohtaamisissaan. Järjestötoimijoiden työ ei ole poliisitoiminnan tavoin sidottuna viranomaisvastuuseen, mikä antaa näille toimijoille enemmän liikkumavaraa ja vapauksia vastata nuorten erilaisiin tarpeisiin (Haikkola ym. 2019, 83). Poliisilla ei rikoksen esitutkinnasta vastaavana viranomaisena myöskään ole mahdollisuuksia tarjota nuorille pitkäjänteistä rinnalla kulkevaa tukea. Näin ollen järjestötoimijoiden roolin tärkeys korostuu, sillä järjestötoimijat voivat jatkaa työskentelyä nuoren ja hänen lähiympäristönsä kanssa poliisin toimintavaltuuksien päätyttyä (Haikkola ym. 2019, 83).

Mahdollisen vankeusrangaistuksen jälkeenkin tai sen aikana kolmannen sektorin toimijoiden organisoima toiminta voi osoittautua keskeiseksi keinoksi päästä eroon väkivaltarikoskierteestä ja vähentää väkivaltarikosten uusimisen todennäköisyyttä. Yksi esimerkki kolmannen sektorin organisoimasta toiminnasta on HelsinkiMissio ry:ssä kehitetty Aggredi-ohjelma. Ohjelma on suunnattu 18–49-vuotiaille kodin ulkopuoliseen väkivaltaan syyllistyneille henkilöille ja sen tavoitteena on vähentää väkivaltaan syyllistyneiden henkilöiden väkivaltaista käyttäytymistä tai saada se kokonaan loppumaan. Myös alle 18-vuotiaiden kanssa voidaan työskennellä, kun kyseessä on

nuori joka suorittaa ehdotonta vankeusrangaistusta tai joka suunnittelee vakavaa väkivaltarikosta. Aggredi-ohjelma on kohderyhmälleen maksuton ja vapaaehtoinen, eikä siihen osallistuminen edellytä monien muiden palveluiden tavoin rikoksettomuutta tai päihitteettömyyttä ohjelmaan osallistuvalla taholta. Ohjelma perustuu uuden, väkivallasta irtautuneen identiteetin muodostamiseen. Keskeistä uuden identiteetin muodostamisessa on se, että henkilö oppii näkemään itsensä muuna kuin väkivaltarikollisena. (Aggredi ei pvm.)

Aggredi-ohjelma on tutkitusti yhteydessä uusintarikollisuuden vähenemiseen henkilöillä, jotka ovat suorittaneet ohjelman loppuun sekä sitoutuneet ohjelmaan ja sen tavoitteisiin onnistuneesti. Henkilöt, jotka sitoutuivat ja kävivät Aggredi-ohjelman tapaamisissa yli kymmenen kertaa uusivat rikoksensa harvemmin, kuin henkilöt, jotka kävivät tapaamisissa harvemmin. (Aaltonen & Hinkkanen 2014, 5–6.) Vaikka Aaltosen ja Hinkkasen (2014) tutkimukseen Aggredi-ohjelman vaikuttavuudesta liittyy rajoituksia eikä valikoitumisen vaikutusta ole voitu täysin poissulkea, Aggredi-ohjelman kohderyhmään kuuluvat henkilöt aiheuttavat rikoskäyttäytymisellään yhteiskunnalle merkittäviä kustannuksia, joita Aggredi-ohjelman avulla voidaan mahdollisesti vähentää (Aaltonen & Hinkkanen 2014, 9)

3 NUORISORIKOLLISUUDEN TAUSTA- JA RISKITEKIJÄT

Tässä luvussa käsitellään tutkimuskirjallisuudessa yleisiä ja vahvasti tunnistettuja nuorisorikollisuuden tausta- ja riskitekijöitä. Nuorten rikoskäyttäytymiseen vaikuttavat hänen omien yksilöllisten ominaisuuksien, valintojen ja käyttäytymisen lisäksi nuoruudessa keskeiseksi koetut sosiaaliset vuorovaikutussuhteet ja erilaiset toimintaympäristöt. Riskitekijöiden käsittely rajataan tässä luvussa näihin edellä mainittuihin teemoihin jäsenyviin tekijöihin, joiden voidaan nähdä vaikuttavan merkittävästi yksilön nuoruuden aikaiseen rikoskäyttäytymiseen. Nuorisorikollisuuden tausta- ja riskitekijöiden käsittelyssä sivutaan myös geneettisten ominaisuuksien vaikutusta nuorten rikoskäyttäytymiseen, mutta genetiikan merkitystä ilmiön selittäjänä ei tarkastella laajemmin.

Nuoruus on kehitysvaihe, joka sijoittuu lapsuuden ja aikuisuuden välille, ja siihen liittyy merkittäviä sosiaalisia, psykologisia ja biologisia muutoksia, jotka muokkaavat nuorten arkea ja käyttäytymistä. Nuorilla myös ajanviettotavat ja toimintaympäristöt voivat erota merkittävästi lapsuudesta tai aikuisuudesta. Nuoruuden elämänvaiheelle on ominaista itsenäistymisen ja identiteetin muodostamisen erilaiset prosessit, jotka näkyvät muun muassa irtaantumisenä vanhemmista ja perheestä sekä siirtymisenä kohti itsenäisempää elämää. Nuorten sosiaalinen maailma muuttuu, kun läheisyyden ja yhteisöllisyyden tarve alkaa kohdistua yhä enemmän vertaisryhmiin lapsuudenperheen sijaan. Nuoruudessa kaverisuhteista tulee lapsuutta intiimimpiä ja ne muodostuvat keskeiseksi osaksi nuoren identiteetin rakentumista sekä sosiaalista kehitystä. (Mannerheimin Lastensuojeluliitto ei pvm.) Nuoruuteen liittyy myös hormoni- ja aivotoiminnan muutoksia, jotka voivat lisätä muun muassa yksilön impulsiivisuutta ja riskinottoa luonnollisena osana nuoruutta (Hermanson & Sajaniemi 2018).

3.1 Yksilölliset riski- ja taustatekijät

Nuorisorikollisuuden yksilölliset riskit- ja taustatekijät ovat tekijöitä, jotka lisäävät nuorten rikoskäyttäytymisen riskiä yksilön henkilökohtaisten ominaisuuksien, valintojen ja käyttäytymisen kautta. Tässä luvussa käsitellään tarkemmin tutkimuskirjallisuudessa tunnistetuista nuorisorikollisuuden riskiä lisäävistä yksilöllisistä tekijöistä yksilön suhteellisiin pysyviä ominaisuuksia, aikaisempaa rikoskäyttäytymistä ja uhrikokemuksia, kosta ja päihteiden käyttöä.

Suhteellisen pysyvät yksilölliset ominaisuudet ja käyttäytymismuodot

Yksilön pysyvillä perinnöllisillä tekijöillä on tutkitusti vaikutusta antisosiaalisen käyttäytymisen kehittymisessä, ja geneettiset erot selittävätkin noin puolet yksilöiden välisistä eroista antisosiaalisuudessa ja rikoskäyttäytymisen riskissä (esim. Burt 2009; Ferguson 2010). Genetiikan vaikutus voi heijastua moniin eri nuorisorikollisuuden riskitekijöihin. Esimerkiksi rikollisuuden kannalta keskeisenä pidetyn nuorten sensaatiohakuisuuden yksilöllisistä eroista jopa 83 prosenttia selittyy geneettisillä tekijöillä (Harden ym. 2012). Sensaatiohakuisuuden vahvuus vaikuttaa suoraan kokemushakuisuuden kautta rikoskäyttäytymisen kohonneeseen riskiin, ja korkean sensaatiohakuisuuden omaavat nuoret ovatkin tutkitusti herkempiä hakeutumaan rikollisten vertaistensa keskuuteen (Mann ym. 2016). Myös geeneihin osaltaan kytkeytyvä impulsiivinen käyttäytyminen ja heikko itsekontrolli on yhdistetty rikoskäyttäytymisen lisääntyneeseen riskiin sekä kansallisessa että kansainvälisessä tutkimuskirjallisuudessa (esim. Pulkkinen & Hämäläinen 1995; Vazsonyi ym. 2017). Impulsiivisen käyttäytymisen herkkyys kytkeytyy myös erilaisiin käyttäytymishäiriöihin. Tutkimuskirjallisuudessa on todisteita esimerkiksi ylivilkkaus- ja tarkkaavuushäiriö ADHD:n ja nuorten rikoskäyttäytymisen välisestä suhteesta siten, että ADHD:n on todettu lisäävän nuorten rikoskäyttäytymistä (Miklósi & Kovács 2025).

Aikaisempi rikollisuus ja uhrikokemukset

Lapsuuden ja varhaisnuoruuden aikana tehtyjen rikostekojen on tutkittu lisäävään nuorten todennäköisyyttä syyllistyä väkivaltarikoksiin tulevaisuudessa. Suomessa tehdyn tutkimuksen mukaan vakavaa väkivaltaa tehneistä nuorista noin 43 prosenttia oli epäiltyä jostain rikosteosta jo 10–14-vuotiaana (Heiskanen ym. 2024, 42). Myös väkivaltaisen käyttäytymisen uhriksi joutuminen näyttäisi tutkimusten valossa lisäävän nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä (esim. Jennings ym. 2012; Lowe ym. 2020). Tämä havainto voi pohjautua siihen, että jo entuudestaan väkivaltaan taipuvaiset yksilöt saattavat osallistua herkemmin toimintoihin, joissa todennäköisyys joutua väkivallan uhriksi on suurempi. Yksilön uhriksi joutuminen ja riski käyttäytyä väkivaltaisesti voi riippua myös siitä, missä määrin nuori on omaksunut rikollista toimintaa oikeuttavia uskomuksia. Yksilön kokemat uhrikokemukset yhdistetään myös suuremman väkivaltaisen käyttäytymisen riskiin kostomotiivin kautta siten, että uhriksi joutuminen voi johtaa uhrin haluun kostaa teko häntä vahingoittaneelle henkilölle. (Lowe ym. 2020.)

Kostomotiivi

Kosto on ollut viime vuosikymmenten aikana yksi tutkituimmista nuorten väkivaltarikollisuutta selittävästä tekijöistä (Mielityinen ym. 2022), ja kosto onkin noussut kriminologian kentällä yhdeksi keskeiseksi nuorten väkivaltarikollisuutta selittäväksi tekijäksi motiivien sekä teon taustalla vaikuttavien asenteiden tasolla (esim. Kivivuori ym. 2016; Lowe ym. 2020). Empiiriset havainnot kostosta viittaavat siihen, että kosto ei rajoitu vain marginaalisiin rikollisryhmiin, vaan se näyttäytyy yleisenä piirteenä kaikessa nuorisoriikollisuudessa. Kivivuoren ym. (2016) vuoden 2008 Nuorisoriikollisuuskyselyyn pohjautuva tutkimus osoittaa, että yli puolet (53,1 %) nuorten pahoinpitelyistä ja lähes puolet (44,2 %) julkisilla paikoilla tapahtuneista tappeluista selittyivät kostomotiivilla. Myös altruismiin pohjautuva kosto on yleistä nuorisoriikollisuudessa, sillä noin neljännes koston perustuvasta väkivallasta on sellaista, jossa nuoret ovat toimineet väkivaltaisesti puolustaakseen läheisiään, kuten ystäviään tai perheenjäseniään (Kivivuori ym. 2016). Voimakas yhteys kosto-orientaation ja väkivaltarikollisuuden välillä nousi esiin myöhemmin myös vuoden 2016 Nuorisoriikollisuuskyselyn pohjalta tehdyssä tutkimuksessa (Lowe ym. 2020). Kosto nähdään tutkimuskirjallisuudessa toimintamallina, joka kietoutuu sekä sosiaalisesti että kulttuurisesti eri yhteisöissä muotoutuneisiin ajattelu- ja toimintatapoihin. Esimerkiksi katu- ja kunnia- ja kulttuureissa koston voi rakentua sosiaalisia merkityksiä, jotka ohjaavat yksilöiden toimintaa ja ylläpitävät tietynlaista väkivaltaisuuden ohjaavaa toimintakulttuuria. (Kivivuori 2016; Lowe ym. 2020, 165–166.)

Kosto kietoutuu tutkimuskirjallisuudessa myös sosiaalisen aseman puolustamiseen. Stoddardin ym. (2015) empiirisessä tutkimuksessa saadut tulokset viittaavat siihen, että vallan osoittamisen ja kunnioituksen saavuttamisen tarve on erityisesti nuorten miesten keskuudessa keskeinen väkivallan uhriksi joutumisen ja aggressiivisen käyttäytymisen syy. Lisäksi nuoret miehet liittyvät väkivallan syyksi huhupuheet, jotka voivat synnyttää nuorissa tarpeen käyttää väkivaltaa huhuja levittäviä henkilöitä kohtaan (Stoddard ym. 2015). Kosto nähdäänkin tutkimuskirjallisuudessa nuorten keinona ylläpitää valta-asemaa ja saavuttaa kunniaa sekä ylläpitää näitä sosiaalisesti rakentuvia asemia myös tulevaisuudessa.

Päihneiden käyttö

Yksilöllisenä syynä nuorten tekemälle väkivaltarikollisuudelle on tutkimuskirjallisuudessa esitetty usein myös päihteet. Vahvempaa tutkimusnäyttöä on alkoholin käytön ja väkivaltarikollisuuden yhteydestä, ja alkoholin onkin tutkittu lisäävän nuorten väkivaltaista käyttäytymistä (esim. Felson ym. 2008; Siciliano ym.

2013). Alkoholin käytön ja väkivallan välillä on todettu yhteys myös vertaisaggressiivisuudessa eli silloin, kun nuori kohdistaa väkivaltaa muihin vertaisiinsa (Stoddard ym. 2015). Tämä löydös on keskeinen erityisesti nuorisoriikollisuuden kohdalla, sillä valtaosa nuorten väkivaltarikoksista kohdistuu toisiin nuoriin (Suonpää ym. 2024, 35). Alkoholiin liittyvää väkivaltaista käyttäytymistä selittävät osaltaan myös monet muut tekijät, jotka voivat voimistaa alkoholin vaikutuksia nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen riskiin. Tällaisia tekijöitä ovat esimerkiksi toistuvat illanvietot kodin ulkopuolella, vanhempien vähäinen valvonta, vertaisten vaikutus ja laittomien päihteiden käyttö (Siciliano ym. 2013).

Vaikka väkivaltarikollisuuden ja alkoholin välisen yhteyden tutkiminen on saanut enemmän huomiota tutkimuskirjallisuudessa, tutkimuksissa on todettu yhteys myös nuorten huumausaineiden käytön ja väkivaltarikollisuuden välillä. Esimerkiksi kannabiksen säännöllinen käyttäminen lisää tutkitusti väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä. Tämä kannabiksen käytön ja väkivallan välinen yhteys on yhdessä tutkimuksessa havaittu vertaamalla säännöllisesti kannabista käyttäviä nuoria niihin nuoriin, jotka eivät ole koskaan käyttäneet kannabista. (Schoeler ym. 2016.) Suomalaisia nuoria huumeidenkäyttäjiä käsittelevä tutkimus osoittaa niin ikään väkivallan ja huumeiden käytön välisen yhteyden. Väkiältä nähdään nuorten huumeidenkäyttäjien näkökulmasta luonnollisena osana huumeekulttuuria, ja myös huumeita käyttävät nuoret itse kokivat olevansa sekä väkivallan harjoittajia että uhreja. (Hautala ym. 2019.)

3.2 Sosiaaliset riski- ja taustatekijät

Sosiaaliset riski- ja taustatekijät ovat nuorisoriikollisuuden riskiä lisääviä tekijöitä, jotka syntyvät nuoren ja hänen sosiaalisten ympäristöjen välisessä vuorovaikutuksessa. Näihin nuorten ympäristöihin kuuluvat erityisesti perheeseen ja vertaissuhteisiin liittyvät tekijät, jotka muovaavat omalta osaltaan nuorten käyttäytymistä, normeja ja toimintamahdollisuuksia. Seuraavaksi käsitellään tarkemmin sitä, millaisia nuorisoriikollisuuden riski- ja taustatekijöitä kotiympäristöön ja vertaissuhteisiin on tutkimuskirjallisuudessa liitetty.

Kotiympäristö

Kotiympäristö ja siihen kytkeytyvät sosiaaliset suhteet saavat keskeisen roolin nuorten elämässä, sillä suuri osa nuorista asuu Suomessa vanhempiensa luona ainakin 18-vuotiaaseen saakka. Kotiympäristön vaikutus nuorten rikoskäyttäytymiseen on kautta aikojen yksi tutkituimmista aiheista, ja kotiympäristöstä on myös tunnistettu useita

erilaisia tekijöitä, jotka voivat lisätä nuorten rikoskäyttäytymisen riskiä. Nuorisoriikollisuuteen yhdistetyt kotiympäristön riskitekijät voidaan jaotella vanhemmuuden ongelmiin ja vanhempien ongelmiin, jotka molemmat heijastuvat kotiympäristön kautta nuorten käyttäytymiseen. Nuorten rikoskäyttäytymisen todennäköisyyttä lisääviä vanhemmuuden ongelmia ovat tutkimuskirjallisuuden mukaan esimerkiksi heikot kasvatuskäytännöt, vanhempien harjoittama puutteellinen valvonta, lapsen ja vanhemman kiintymyssuhteen puuttuminen sekä lapseen tai nuoreen kohdistuva laiminlyönti tai kaltoinkohtelu (esim. Flanagan ym. 2019). Edellä mainittujen riskitekijöiden lisäksi nuorten rikoskäyttäytymistä voivat lisätä myös vanhemmuuden ongelmiin liittyvä lapsena tai nuorena kotona koettu tai nähty väkivalta (esim. Haapasalo 2006, 143–145). Väkivaltaisessa kasvuympäristössä kasvaminen ei siis lisää nuorten rikollisuuden riskiä pelkästään lapsuudessa tai nuoruudessa koetun fyysistä väkivallan vuoksi, vaan rikoskäyttäytymisen riskiä lisää myös väkivaltaisen käyttäytymisen jatkuva näkeminen ja sille toistuva altistuminen.

Tutkimuskirjallisuudessa nuorisoriikollisuuteen vaikuttavia vanhempien omiin ongelmiin ja asenteisiin yhdistettyjä riskitekijöitä ovat puolestaan esimerkiksi perherakenteen muutokset (esim. Bosick & Fomby 2018), yksinhuoltajuus (esim. Sampson 1987; Ellonen 2008), perheen matala sosioekonominen asema ja vanhempien työttömyys (esim. Ellonen 2008; McAra & McVie 2016) sekä vanhempien kielteinen suhtautuminen poliisiviranomaisiin (esim. Baz & Fernández-Molina 2018). Erityisesti väkivaltarikoksia tekevät nuoret tulevat vertaisiaan useammin huono-osaisista perheistä, joissa vanhempien koulutustaso on matala ja toimeentulossa on vaikeuksia (Heiskanen ym. 2024). Myös rikkiinäiset perheet voivat lisätä nuoren rikosalttiutta, sillä niihin kasautuu todennäköisemmin muita perherakenteita useammin erilaisia riskitekijöitä (Bosick & Fomby 2018). Riskitekijöiden kasautumisen lisäksi tutkimuskirjallisuudessa on havaittu, että yksinhuoltajien kyky valvoa ja kontrolloida nuorten käyttäytymistä voi olla heikompaa kuin kahden vanhemman perheissä (Sampson 1987, 352–353; Ellonen 2008).

Vertaissuhteet

Perheenjäsenten lisäksi nuoret viettävät paljon aikaa vertaistensa kanssa, minkä vuoksi kaverisuhteiden merkitys korostuu erityisesti nuoruudessa. Nuorten irtautuessa vähitellen kodin vaikutuspiiristä vertaissuhteet alkavat ohjata aiempaa enemmän heidän ajatteluaan, käyttäytymistään ja sosiaalista toimintaansa. Paljon aikaa yhdessä viettävät nuoret alkavat usein muistuttaa toisiaan myös mielipiteidensä ja käyttäytymisensä osalta (Salmivalli 2004). Vertaissuhteet toimivat nuoruudessa tärkeänä yhteisöllisyyden ja sosiaalisen hyväksynnän lähteenä sekä ehkäisevät yksinäisyyttä elämänvaiheessa, jossa

yksinäisyyden riski on erityisen suuri (Laursen & Hartl 2013). Vuoden 2024 Lasten ja nuorten vapaa-aikatutkimuksen mukaan noin 75 prosenttia vastaajista koki kuuluvansa erittäin tai melko kiinteästi ystäväpiiriin (Kivijärvi & Happonen 2025, 109–111).

Vertaissuhteilla on merkittävä rooli myös rikoskäyttäytymisen näkökulmasta.

Sosiaaliset suhteet voivat ehkäistä rikollisuutta vahvistamalla nuoren sosiaalista kontrollia ja kiinnittymistä yhteisöihin, mutta samalla vertaissuhteisiin voi liittyä myös rikoskäyttäytymistä lisääviä vaikutuksia (Salmi ym. 2009).

Yksi vahvimista nuoren omaa rikoskäyttäytymistä selittävistä riskitekijöistä on se, että hänen ystävänsä tekivät rikoksia (esim. Baz & Fernández-Molina 2017; Azeredo ym. 2019; Kivivuori ym. 2018, 178). Yksilö voi ajautua rikosaktiivisten vertaisten seuraan joko muiden ihmisten välitellessä rikosmyönteisiä nuoria tai hakeutumalla itse tarkoituksellisesti heidän seuraansa. Rikosaktiiviset ryhmät voivat myös kiinnittää nuoren vahvasti omaan yhteisöönsä altistamalla häntä rikosmyönteisyydelle tai palkitsemalla nuorta hänen omasta rikoskäyttäytymisestä tai kannustamalla ja arvostamalla sitä (Kivivuori ym. 2018, 178). Näin ollen rikoskeskittynyt kaveriporukka voi tehdä nuoresta entistä rikosaktiivisemmän. Tutkimuskirjallisuudessa on myös tunnistettu, että sosiaalinen vuorovaikutus tietyn tyyppisiä rikoksia tekevien henkilöiden kanssa lisää vahvasti yksilön alttiutta tehdä tulevaisuudessa itsekkin samankaltaisia rikostekoja (Mennis ja Harris 2011).

Nuorten rikoskäyttäytymiseen liittyy myös sosiaalisissa vertaisryhmissä rakentuneita motiivi- ja merkitysrakenteita. Yhtenä keskeisenä nuorten rikoskäyttäytymisen motiivina voi näyttäytyä nuoruuden aikainen näyttämisen halu ja sillä mahdollisesti muilta vertaisilta saavutettava ihailu ja arvostus (Salmi 2006, 199; Kivivuori ym. 2018, 250). Vertaisryhmissä koettu vertaispaine ja yhteisöjen sisällä väkivallalle altistuminen lisäävät myös nuorten rikoskäyttäytymisen riskiä, jolloin vertaispaine voi ohjata nuoria osallistumaan rikolliseen tai väkivaltaiseen käyttäytymiseen tilanteissa, joissa ryhmän odotuksiin mukautuminen koetaan tärkeäksi (Sullivan 2006). Lisäksi rikoskäyttäytyminen saattaa näyttäytyä nuorille myös vertaisryhmän tavanomaisena vapaa-ajantoimintona. Tällainen omaksuttu rikollisuuteen pohjautuva vapaa-ajantoiminta rajoittuu kuitenkin yleisemmin lieviin rikosmuotoihin. (Salmi 2006, 199.)

3.3 Toimintaympäristöihin liittyvät riski- ja taustatekijät

Nuorten toimintaympäristöihin liittyviin riski- ja taustatekijöihin lukeutuvat sellaiset nuoruuden keskeiset toimintaympäristöt, joiden voidaan nähdä lisäävän nuorten rikoskäyttäytymisen riskiä. Toimintaympäristöiksi lukeutuvat kaikki ne ympäristöt,

joissa nuoret viettävät aikaa, toimivat ja ovat vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Luvussa tarkastellaan tarkemmin sitä, miten toimintaympäristöinä asuinalue, koulu, julkinen kaupunkitila sekä digitaaliset ympäristöt ja niiden sisältämät toiminnot voivat omalta osaltaan lisätä nuorten tekemän rikollisuuden riskiä.

Kouluympäristö

Nuoret viettävät kouluissa suuren osan elämästään, sillä kaikki alle 18-vuotiaat nuoret ovat Suomessa pääsääntöisesti oppivelvollisia (oppivelvollisuuslaki 1214/2020 1 luku 2 §), ja tämän jälkeenkin moni jatkaa opintojaan eri oppilaitoksissa. Yksi tutkimuskirjallisuudessa jo kauan tunnistettu kouluinstituutioon liittyvä nuorten rikollisuutta lisäävä riskitekijä on matala sitoutuminen kouluun ja alhaiset koulutukselliset tavoitteet (esim. Herrenkohl ym. 2001). Vakavan väkivaltarikollisuuden osalta tutkimuskirjallisuudessa on myös tunnistettu, että koulu yhteisöä kohtaan tunnettu viha voi yksilötasolla lisätä kouluympäristössä tapahtuvan vakavan väkivallan riskiä (Kiilakoski & Oksanen 2011). Koululla voi olla merkitystä nuorten rikoskäyttäytymisen riskiin myös koulu yhteisön sosiaalisen ympäristön ja kontrollin näkökulmasta. Kirjallisuudessa on havaittu, että heikko koulun harjoittama kontrolli, kuten puutteellinen valvonta, epäjohtonmukainen puuttuminen häiriökäyttäytymiseen ja heikko järjestyksen ylläpito, voivat lisätä rikoskäyttäytymisen riskiä (esim. Ellonen 2008). Koulu yhteisön ilmapiirillä, yhteisöllisyydellä ja koulussa muodostuvilla sosiaalisilla suhteilla voi siten olla merkittävä vaikutus siihen, näyttäytyykö koulu nuorelle rikollisuudelta suojaavana vai sille altistavana toimintaympäristönä.

Matalan koulutustason on myös tutkittu olevan yhteydessä rikoskäyttäytymisen suurempaan riskiin. Suomalaisen tutkimuksen mukaan pelkästään peruskoulun suorittaneet syyllistyvät pahoinpitelyihin selvästi useammin kuin ammattikoulun tai lukion käyneet henkilöt (Aaltonen & Kivivuori 2009, 22–23). Myös koulumenestykseen liittävät lukutaidon puuttuminen ja matala koulutustaso lisäävät nuorten rikoskäyttäytymisen riskiä (Nourollah ym. 2015). Koulumenetyksen ja fyysisen aggressiivisuuden sekä väkivaltaisuuden välisestä suhteesta tehty meta-analyysi korostaa myös väkivallan ja koulumenestyksen välisen yhteyden olevan tilastollisesti merkitsevä (Savage ym. 2017). Koulumenestyksellä on näin ollen vaikutusta sekä yleisesti nuorten tekemän rikollisuuden että nuorten väkivaltarikollisuuden riskiin.

Asuinalue

Huono-osaisten alueiden on havaittu yleisesti olevan yhteydessä nuorten rikollisuuteen, sillä nuorten tekemä väkivaltarikollisuus on huono-osaisilla alueilla hyväosaisia alueita yleisempää (esim. Elonheimo 2010, 24). Myös urbaanien ja tiheästi asuttujen alueiden on havaittu olevan rikollisuuteen keskittyneitä alueita (esim. Farrington 1994). Asuinalueen väestörakenne, sosiaaliset suhteet ja rikollisuuden alueellinen esiintyvyys kytkeytyvätkin vahvasti toisiinsa (Kivivuori ym. 2018, 210). Rikollisuuden kasautuminen tietyille asuinalueille voidaan liittää kaupunkirakenteen muutoksiin, jotka muokkaavat alueiden sosiaalista ja sosioekonomista rakennetta. Tällöin alueiden väestörakenne voi muuttua siten, että parempiosaisempien asukkaiden tilalle muuttaa heikomman sosioekonomisen aseman omaavia henkilöitä, mikä voi puolestaan lisätä erilaisten sosiaalisten ongelmien ja rikollisuuden kasautumista näille alueille. (Shaw & McKay 1969.) Samalla alueen sosiaaliset siteet ja alueella harjoitettu epävirallinen valvonta voivat heikentyä, mikä luo edellytyksiä alueen nuorten rikoskäyttämisen riskin lisääntymiselle (Shaw & McKay 1969; Farrington 1994)

Tutkimuskirjallisuuden mukaan rikollisuuden keskittyminen naapuristoon, jossa nuori asuu, voikin lisätä huomattavasti hänen omaa väkivaltaista käyttäytymistään (esim. Kearns ym. 2019). Eroja rikoskäyttämisen eri asuinalueiden välillä selitetään osittain alueella tapahtuvalla sosiaalisella vuorovaikutuksella, sillä rikoksia tekevien henkilöiden kanssa tapahtuva kanssakäyminen voi lisätä samanlaisen käyttäytymisen todennäköisyyttä myös nuorena itsessään (Glaseser ym. 1996). Lisäksi tutkimuskirjallisuudessa on havaittu, että kun tietyille alueille kasautuu tietyn tyyppistä rikollisuutta, tämä voi lisätä yksilöiden alttiutta syyllistyä samankaltaisen rikoslajin mukaiseen rikoskäyttämiseen (Mennis & Harris 2011). Toisaalta tutkimuskirjallisuudessa on tuotu esiin huomio siitä, että myös valikoituminen voi selittää huono-osaisten asuinalueiden ja rikollisuuden välistä yhteyttä. Tällöin rikoskeskittyneille alueille voi kasautua henkilöitä, joilla on jo ennestään muita suurempi alttius rikoskäyttämiseen (Airaksinen ym. 2021). Rikollisuuden kasautuminen ei siten välttämättä johdu pelkästään alueen ominaisuuksista tai ympäristötekijöistä, vaan myös siitä, että alueella asuu keskimääräistä enemmän rikoskäyttämisen alttiita henkilöitä.

Jäsentymätön sosiaalinen toiminta julkisilla alueilla

Poliisiasiain tietojärjestelmään kirjattujen tietojen perusteella suurin osa alaikäisten väkivaltarikoksista tapahtuu julkisilla alueilla. Vuosien 2017–2021 aikana noin 64 prosenttia rikoksista kirjattiin tapahtuneeksi ”muulla julkisella paikalla” (Danielsson 2022, 12). Jäsentymätön vapaa-aika ja pitkään oleskelu julkisilla paikoilla voi altistaa nuoren väkivaltaa mahdollistaville olosuhteille. Illalla klo 18 jälkeen julkisissa tiloissa

oleskelun on tutkittu lisäävän suomalaisten nuorten riskiä joutua väkivallan kohteeksi niin tuttujen kun tuntemattomienkin henkilöiden osalta. Väkivallan lisääntyneen riskin nähdään liittyvän valvovien aikuisten puuttumiseen julkisissa tiloissa ilta-aikaan. (Felson ym. 2013.) Myös jäsentymätön ajanvietto ja sosiaalinen yhdessäolo muiden nuorten kanssa julkisilla paikoilla voivat lisätä nuorten riskiä joutua tilanteisiin, joissa rikoskäyttäytyminen ja väkivallan käyttö on todennäköisempää (Anderson & Hughes 2009; Hoeben & Weerman 2014; Lowe ym. 2020). Hoeben & Weermanin (2014) tutkimuksen mukaan jäsentymättömän sosiaalisen vapaa-ajan ja rikollisuuteen osallistumisen välinen yhteys riippuu osaltaan julkisesta paikasta, missä vapaa-ajanvietto tapahtuu. Erityisesti julkisissa viihdeympäristöissä, kaduilla ja muissa avoimissa tiloissa tapahtuva vapaa-ajanvietto lisää rikoskäyttäytymisen riskiä (Hoeben & Weerman 2014).

Digitaaliset ympäristöt

Digitaaliset laitteet sekä media- ja verkkokulttuurit ovat kietoutuneet yhä vahvemmin osaksi nuorten arkipäiväistä elämää (Kivijärvi & Happonen 2025, 83–88). Digitaalisen ympäristön voidaan nähdä koostuvan kaikista niistä tietoverkkovälitteisistä maailmoista ja ympäristöistä, johon nuori kietoutuu. Elämän digitalisoituminen on muuttanut useita erilaisia arjen toimintoja, sosiaalisia suhteita ja itsensä toteuttamisen tapoja. Toiminnot, jotka aikaisemmin tapahtuivat fyysisissä ympäristöissä, ovat siirtyneet osin internetvälitteisiksi. Erityisesti fyysinen kanssakäyminen ikätovereiden kanssa on osin korvautunut digitaalisen median ja viihteen kuluttamisella, mitkä ovat puolestaan vähentäneet nuorten kasvokkaisia kohtaamisia (Pääkkönen 2014). Teknologian ja digivälitteisyyden vahva integroituminen nuorten elämään on tuonut nuorille kuitenkin myös uusia mahdollisuuksia ylläpitää sosiaalisia suhteita ja luoda yhteisöllisyyttä yli alueellisten rajojen (Kivijärvi & Happonen 2025, 95). Digitalisaation hyödyistä huolimatta nuorten digivälitteiseen toimintaan liittyy uusia nuorisorikollisuuden riskitekijöitä, erityisesti tilanteissa, joissa nuorten toimintaa ei ohjata tai valvota riittävästi aikuisten toimesta.

Verkkoympäristöt, sosiaalinen media sekä digitaaliset mediasisällöt voivat altistaa nuoria rikollisuutta suosiville asenteille, tarjota tietoa rikosten tekemisen tavoista sekä lisätä riskiä joutua haitallisen sosiaalisen kontrollin vaikutuksen alaiseksi. Nuoret hyödyntävät verkkoympäristöjä hakeakseen tietoa ilmiöistä, jotka kiinnostavat heitä tai ovat heille merkityksellisiä verkon ulkopuolisessa elämässä (Subrahmanyam ym. 2009). Mikäli nuoren kiinnostus kohdistuu rikollisuuteen tai väkivaltaan, verkkoympäristöt ja -yhteisöt tarjoavat helpon väylän kiinnostuksen voimistumiselle ja voivat siten lisätä rikoskäyttäytymisen riskiä myös fyysisessä maailmassa. Rikosmyönteiset

verkkoyhteisöt voivat myös kannustaa nuorta väkivaltaiseen käyttäytymiseen. (Sisäasianministeriö 2012, 60–61.) Tämä ilmiö havaittiin Suomessa esimerkiksi Jokelan koulusurman jälkeen, kun vakavaa väkivallan tekijää kannustettiin väkivaltaan, hänen tekoaan ihannoitiin jälkikäteen verkossa ja hänen tekoaan käytettiin esimerkkinä uusissa väkivallanteoissa (Sisäasiainministeriö 2012, 60–62). Suomalaiset koulusurmaajat näyttäytyvätkin osittain väkivaltaisen mediankulttuurin tuotteina, jolloin heidän väkivaltainen toimintansa voidaan ainakin osittain ymmärtää seurauksena siitä, miten media ja verkkoympäristöt ovat tarjonneet aikaisemmista koulusurmatapauksista malleja, esikuvia ja tapoja jäsentää väkivaltaa. Sosiaalinen media ja verkkoympäristöt voivatkin toimia näin ollen nuorille välineenä saada myös huomiota ja kunniaa teoilleen sekä itselleen. (Kiilakoski & Oksanen 2011.)

Sosiaalisen median ja internetvälitteisyyden lisääntyessä myös väkivaltaviihtheelle ja todelliselle verkon kautta välittyvälle väkivallalle altistuminen lisääntyy. Väkivaltaisten pelien pelaamisen on havaittu liittyvän aggressiivisuuden lisääntymiseen ja väkivaltaa hyväksyvien asenteiden muodostumiseen (esim. Funk ym. 2004; Sisäasianministeriö 2012, 47; Mathur & VanderWeele 2019), vaikkakin yksin väkivaltapelien selitysarvo voikin olla heikko. Myös muunlaiselle väkivaltaviihtheelle altistumisen on todettu lisäävän tunteiden turtumista todellista väkivaltaa kohtaan, joka voi ilmentyä esimerkiksi vähäisempänä myötätuntona väkivallan uhreja kohtaan tai lisääntyneenä nautintona väkivaltaisista tekoista sisältävästä mediasisällöstä (Funk ym. 2004; Scharrer 2008). Väkivaltaviihteen vaikutuksia ei kuitenkaan voida pitää yksiselitteisinä, sillä väkivaltaviihde voi vaikuttaa nuoriin eri tavoin. Osa nuorista saattaa käyttää väkivaltaviihdettä osin olemassa olevien aggressioiden purkamiseen tai niiden vahvistamiseen, kun taas osalla väkivaltaviihde voi vähentää halua tehdä ja nähdä väkivaltaa jatkossa. Epämiellyttävän väkivaltaviihteen katsomisen onkin havaittu lisäävän joissain nuorissa auttamishalua väkivallan uhreja kohtaan ja vähentävän väkivaltaviihdestä nauttimista (Waddel ym. 2019).

Sosiaalinen media ja verkkoympäristöt voivat mahdollistaa myös osapuolten välisten konfliktien nopeamman kärjistymisen ja leviämisen suuremmalle yleisölle. Yhdysvaltalaisessa jengeihin kohdistuvassa tutkimuksessa on saatu selville, että jengeihin kytköksissä olevat nuoret käyttävät sosiaalista mediaa tarkoituksellisesti osana konflikteja. Sosiaalista mediaa käytetään pääsääntöisesti heikentämään toisten yksilöiden ja ryhmien mainetta, kunniaa tai uskottavuutta. Mikäli provosoivan sosiaalisen median sisällön luonnissa onnistutaan, todennäköisyys väkivallan käyttöön fyysisessä maailmassa kasvaa. (Stuart 2020.)

4 KLASISSET KRIMINOLOGISET TEORIAT NUORISORIKOLLISUUDEN SELITYSMALLEINA

Tässä luvussa esittelen nuorisoriikollisuuden tutkimiseen soveltuvia klassisia kriminologisia teorioita, jotka tarkastelevat rikollisuuden syitä eri näkökulmista. Kriminologiset teoriat keskittyvät rikoksenteekijään, jonka rikollista toimintaa teorioiden kautta pyritään selittämään ja ymmärtämään (Laitinen & Aromaa 2005, 55). Klassisilla kriminologisilla teorioilla ei tässä viitekehyksessä tarkoiteta 1700-luvun lopun ja 1800-luvun alun klassiseen koulukuntaan lukeutuvia teorioita, jotka selittävät rikollisuutta erityisesti ihmisen vapaan tahdon ja rationaalisen valinnan näkökulmasta (Laitinen & Aromaa 2005, 35). Tässä tutkimuksessa keskitytään sen sijaan sellaisiin teorioihin, jotka ovat vakiintuneet kriminologian keskeisiksi selitysmalleiksi, ja joita usein pidetään nykyaikaisen kriminologisen ajattelun perustana (Kivivuori ym. 2018, 144). Tarkasteltavat teoriat edustavat kriminologian valtavirtaa ja muodostavat osan jatkuvasti uudistuvaa kriminologista tietoperustaa (Kivivuori ym. 2018, 201). Kriminologiset teoriat kehittyvät ja muuttuvat jatkuvasti uusien empiiristen havaintojen seurauksena, jolloin uudet löydökset vaikuttavat merkittävästi teorioiden sisältöihin ajan myötä. Tämän vuoksi ei ole tarkoituksenmukaista keskittyä tässä tutkimuksessa pelkästään historiallisesti klassisten teorioiden käsittelyyn.

Luvussa käsiteltävistä klassisista kriminologisista teorioista sosiaalisen oppimisen teoria, sosiaalisen kontrollin teoria, paineteoria ja leimaamisteoria ovat sosiologista kriminologiaa edustavia teorioita. Lisäksi luvussa käsitellään tarkemmin rikollisuuden syiden yksilönäkökulmaa korostavaa itsekontrolliteoriaa. Kriminologiseen tutkimuskenttään on kuitenkin ajan myötä noussut myös muita nykykriminologisessa tutkimuskirjallisuudessa usein käsiteltyjä teorioita ja suuntauksia, joten lista tässä tutkielmassa tarkasteltavista kriminologisista teorioista ei ole tyhjentävä. Uudempia näkökulmia rikollisuuden tutkimiseen tuovat muun muassa rutiinitoimintojen teoria ja rationaalisen valinnan teoria. Nämä teoriat ottavat etäisyyttä ylisosiaalistuneeseen ihmiskuvaan ja korostavat yksilöä aktiivisena toimijana, joka hakeutuu erilaisiin ympäristöihin, tekee rationaalisia valintoja ja tavoittelee omia preferenssejään. (Kivivuori ym. 2018, 201.) Klassisten teorioiden käsittelystä puuttuu myös biososiaalinen kriminologia, joka on vakiinnuttanut asemansa osaksi uudistuvaa kriminologista tietoperustaa. Biososiaalinen kriminologia ei ole kriminologinen teoria, vaan pikemminkin kriminologinen suuntaus, joka pitää sisällään esimerkiksi käyttäytymisgenetiikan ja evoluutionkriminologian osa-alueet. Biososiaalisen kriminologian perusajatuksena on selittää yksilöiden välisiä eroja rikoskäyttäytymisen riskissä biologisilla, psykologisilla ja sosiaalisilla tekijöillä. (Kivivuori ym. 2018, 189–200.)

Kriminologisen tutkimuksen klassinen tietoperusta tarjoaa keskeiset lähtökohdat myös nuorisoriikollisuuden ilmiöiden tutkimiseen. Itsekontrolliteoria ja sosiaalisen kontrollin teoria, sekä oppimisteoria ovatkin kehittyneet pääasiassa juuri nuorisoriikollisuuden tutkimuskentällä (Kaakinen & Näsi 2021, 6). Jäsennän teorit kolmeen tasoon: mikro-, meso- ja makrotason teorioihin. Tarkastelu aloitetaan mikrotasosta, minkä jälkeen edetään mesotason kautta makrotason teorioiden tarkasteluun. Tämä järjestys mahdollistaa rikollisuuden tarkastelun johdonmukaisesti yksilöllisistä mekanismeista ja käyttäytymistä selittävistä tekijöistä kohti sosiaalisia tekijöistä aina yhteiskunnan rakenteellisiin mekanismeihin saakka. Itsekontrolliteoria keskittyy rikollisuuden yksilöllisiin tekijöihin eli mikrotasoon. Sosiaalisen oppimisen ja sosiaalisen kontrollin teorit painottavat sosiaalisia ja yhteisöllisiä, mesotason, tekijöitä. Paine- ja leimaamisteorit tarkastelevat puolestaan rikollisuutta yhteiskunnallisista ja rakenteellisista lähtökohdista rakentuvana makrotason ilmiönä. Vaikka teorioita käsitellään yksittäisinä kokonaisuuksina, on kuitenkin tärkeää huomioida se, että teorit eivät automaattisesti sulje toisiaan pois, vaan ne voivat olla limittäin sovellettavissa.

4.1 Mikrotason selitysmalli nuorisoriikollisuuteen: Itsekontrolliteoria

Rikollisuuden yksilöllisiin tekijöihin keskittyvistä teorioista itsekontrolliteoria (*self-control theory*) on muodostunut keskeiseksi kriminologisen tutkimuksen lähestymistavaksi vaikuttaen merkittävästi kriminologisen tutkimuksen suuntaan. Itsekontrolliteoria esiteltiin ensimmäisen kerran vuonna 1990 Michael Gottfredsonin ja Travis Hirschin teoksessa *A General Theory of Crime*. (Kivivuori ym. 2018, 145, 147.) Gottfredsonin ja Hirschin (1990) näkemys rikollisuuden synnystä perustuu yksilön melko pysyviin henkilökohtaisiin piirteisiin ja taipumuksiin, joista teorian näkökulmasta keskeisin on itsekontrolli. Itsekontrolliteorian mukaan yksilön taipumus rikolliseen käyttäytymiseen on yhteydessä hänen kykyynsä säädellä impulssejaan ja harkita tekojensa seurauksia. Henkilöt, joilla on heikko itsekontrolli, ovat alttiimpia rikoksille kuin ne, joiden itsekontrolli on vahva. Teorian mukaan heikko itsekontrolli lisää yksilön rikosalttiutta, kulttuurista riippumatta. (Gottfredson & Hirschi 1990, 87–97.)

Itsekontrolliteoriaa pidetään valikoitumisteorianana, joka korostaa yksilöiden suhteellisen pysyviä eroavaisuuksia. (Kivivuori ym. 2018, 145 & 147.) Kuitenkin rikollisen käyttäytymisen toteutuminen edellyttää myös tietynlaisia tilannetekijöitä, sillä yksilön heikko itsekontrolli ei yksinään riitä synnyttämään rikostekoa ilman suotuisia ulkoisia olosuhteita. Alhainen itsekontrolli ei toimi rikoskäyttäytymisen motiivina, vaan

pikemminkin sitä vahvistavana riskitekijänä. Heikko itsekontrolli kytkeytyy taipumukseen hakea välitöntä tyydytystä ja vältellä pitkäjänteistä työskentelyä. Tällainen impulsiivisuus voi johtaa tilanteisiin, joissa yksilö turvautuu rikollisiin keinoihin saavuttaakseen nopean palkkion, kuten esimerkiksi taloudellisen hyödyn (Gottfredson & Hirschi 1990, 87–95).

Ihmisten luonnollinen taipumus riskinottoon ja välittömään palkkioon vaihtelee ikäryhmittäin. Lapsuudessa ja nuoruudessa aivot sekä aivoihin vaikuttava hormonoiminta ovat edelleen kehittyviä, mikä rajoittaa lasten ja nuorten kykyä säädellä impulseja sekä ylläpitää itsekontrollia verrattuna aikuisiin ihmisiin (Hermanson & Sajaniemi 2018). Näin ollen tietynlaisen heikon impulssisäätelyn ja itsekontrollin voidaankin nähdä olevan luonnollinen osa lapsuutta ja nuoruutta. Itsekontrolliteoriassa heikolla itsekontrollilla ei kuitenkaan viitata tällaisiin luonnollisiin itsekontrollin muutoksiin elämänkaaren eri vaiheissa, vaan pikemminkin luonnollisesta tasosta poikkeavaan itsekontrollin tasoon (Gottfredson & Hirschi 1990). Teorian mukaan rikosalttiutta lisäävä heikko itsekontrolli näyttäytyy usein lapsuudessa aggressiivisuutena, nuoruudessa kiusaamisena ja aikuisuudessa puolestaan vakavampien rikosten tekemisenä. Edellä mainitun mukaisesti elämänkaaren eri vaiheissa heikon itsekontrollin ilmenemismuodot voivat poiketa toisistaan ja kehittyä eri tavoin johtuen esimerkiksi perimän ja ympäristön välisestä vuorovaikutuksesta. (Kivivuori ym. 2018, 148.) Gottfredson ja Hirschi kuitenkin korostavat, että heikko itsekontrolli selittyy ensisijaisesti varhaiskasvatuksen laadulla, ei perinnöllisillä ominaisuuksilla (Gottfredson & Hirschi 1990).

Alhainen itsekontrolli ei ainoastaan lisää yksilön rikosalttiutta, vaan myös monenlaisia haasteita elämän eri osa-alueilla. Se voi estää yksilöä saavuttamasta pitkän aikavälin tavoitteita ja heikentää kokonaisvaltaista hyvinvointia. Heikko itsekontrolli voi vaikeuttaa esimerkiksi koulutuksellisten ja ammatillisten päämäärien saavuttamista, heikentää ihmissuhteita ja aiheuttaa haasteita sosiaalisessa vuorovaikutuksessa sekä vaikuttaa kielteisesti myös yksilön fyysiseen terveyteen ja taloudelliseen tilanteeseen. (Gottfredson & Hirschi 1990, 96.) Lisäksi heikko itsekontrolli vaikeuttaa usein rikollisesta elämästä irtautumista tai rikoskierteen katkaisua (Kivivuori ym. 2018, 154).

4.2 Mesotason selitysmallit nuorisrikollisuuteen

4.2.1 Sosiaalisen oppimisen teoria

Sosiaalisen oppimisen teoria (*social learning theory*) kuuluu kriminologian keskeisiin ja empiirisesti vahvistetuimpiin rikollisuuden selitysmalleihin. Teorian juuret ulottuvat Edwin H. Sutherlandin kehittämään eriytyneen oppimisen teoriaan (*differential association theory*), joka tarkastelee rikosalttiutta sosiaalisena oppimisprosessina. Sutherlandin mukaan rikollinen käyttäytyminen ei synny tyhjiössä, vaan se opitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa ennen kaikkea läheisten, kuten ystävien ja perheen, kanssa. Oppiminen voi kuitenkin tapahtua myös välillisten oppimislähteiden kautta. Sutherlandin teorian ydinajatus on, että rikollinen käyttäytyminen opitaan samojen mekanismien kautta kuin kaikki muukin laillinen toiminta ja käyttäytyminen. (Sutherland & Cressey 1955, 74–80.)

Oppiminen kattaa Sutherlandin mukaan sekä rikosten tekemisen tavat että rikollisuuden hyväksyvät määritelmät. Kun yksilö altistuu useammin ja voimakkaammin rikollisuutta suosiville kuin sitä vastustaville määritelmille, hänen taipumuksensa rikolliseen käyttäytymiseen kasvaa. Rikollisuutta suosivien asenteiden oppimiseen vaikuttavat puolestaan useat tekijät, kuten oppimisaltistumisen tiheys, voimakkuus, kesto ja se, missä elämänvaiheessa oppiminen tapahtuu. Esimerkiksi nuoruudessa tapahtuneilla oppimiskokemuksilla on suurempi merkitys kuin myöhemmässä elämänvaiheessa opituilla. Samaan tapaan läheisissä ihmissuhteissa opitut rikosten tekemisen mallit vaikuttavat yksilöön voimakkaammin kuin etäisempien lähteiden kautta omaksutut. (Sutherland & Cressey 1955, 74–80)

Sutherlandin teoriassa oppimisen nähtiin tapahtuvan pääasiassa kasvokkaisessa vuorovaikutuksessa, mutta nyky-yhteiskunnassa median ja erilaisten viestintävälineiden merkitys sosiaalisen oppimisen välineenä on kasvanut huomattavasti. Ne toimivatkin keskeisinä kulttuurisina välittäjinä, jotka voivat levittää rikosmyönteisiä arvoja, asenteita ja toimintamalleja osana arkipäiväistä viestintää ja vuorovaikutusta. Lisäksi media voi toimia rikollisen käyttäytymisen oppimisen välineenä erilaisten sosiaalisten verkkoyhteisöjen kautta (Kivivuori ym. 2018, 179).

Sutherlandin rikosmyönteiset asenteet voidaan jakaa neljään eri tyyppiin, nämä ovat moraalitunteita kiihdyttävät asenteet, rikollisiin samaistuminen, kontrollin vastaiset asenteet ja neutralisaatiot. Moraalitunteita voimistavina asenteina voidaan pitää sellaisia näkemyksiä, jotka oikeuttavat kostamisen tai loukkauksiin vastaamisen. Näitä näkemyksiä voidaan yhdessä häpeään liittyvien asenteiden kanssa tarkastella

moraalitunteisiin kytkeytyvinä ja niitä vahvistavina ajattelutapoina. Kostoasenteet, jotka ovat yleisiä nuorten väkivaltarikollisuuden piirissä (Lowe ym. 2020), tarjoavat hyvän esimerkin moraalitunteita voimistavista ajattelutavoista. Rikollisiin samaistumisella tarkoitetaan erityisesti rikosjengeissä tapahtuvaa samaistumista ryhmän muihin jäseniin ja kokeneempiin rikollisiin esikuviin, mikä voi vahvistaa rikollista identiteettiä ja yhteisöllisyyden tunnetta. Kontrollinvastaiset asenteet puolestaan viittaavat kielteiseen suhtautumiseen poliisiin ja muihin valtion kontrolliviranomaisiin, mikä on tyypillistä rikollisissa alakulttuureissa. Tällaisissa asenteissa yhteiskunnan sääntöjen ja valvonnan legitimitetti kyseenalaistetaan ja viranomaiset nähdään vihollisina tai epäoikeudenmukaisina toimijoina. Viimeisimpänä neutralisaatiokeinoilla tarkoitetaan puolestaan tapoja, joilla yksilö pyrkii oikeuttamaan ja järkeistämään omaa rikollista toimintaansa. (Kivivuori ym. 2018, 175–178.) Klassisia neutralisaatioita ovat vastuun kieltäminen, vahingon kiistäminen, uhrin kieltäminen, rikostekojen tuomitsijoiden tuomitseminen sekä korkeammat ihanteet ja periaatteet (Sykes & Matza 1957).

Sutherlandin teorian pohjalta Ronald Akers kehitti oppimisteoriaa edelleen tuomalla siihen käyttäytymistieteellisen näkökulman palkitseminen ja rangaistuksen vaikutuksista. Akersin (2000) mukaan yksilö oppii rikoskäyttäytymistä sen mukaan, miten muut palkitsevat ja rankaisevat häntä siitä. Rangaistusten ja palkintojen tiheys ja varmuus vaikuttavat ratkaisevasti siihen, millaista käyttäytymistä yksilö oppii, omaksuu ja toistaa. Yleisen oppimisteorian mukaan rikollinen toiminta siis lisääntyy, jos se johtaa palkintoihin, kuten taloudelliseen hyötyyn, maineeseen tai sosiaaliseen hyväksyntään. Vastaavasti rikollinen toiminta vähenee, jos se aiheuttaa rangaistuksia tai sosiaalista paheksuntaa. Teoria korostaa sosiaalisen ympäristön keskeistä roolia siinä, miten rikollinen käyttäytyminen opitaan ja ylläpidetään, sillä teoria nostaa esiin myös sijaismallioppimisen yhtenä oppimisen tapana. (Akers 2000, 74–82.)

Erityisesti nuorten kohdalla sijaismallioppimisen voitaisiin nähdä olevan keskeinen tekijä rikollisen käyttäytymisen omaksumisessa. Rikoksiin ryhtyminen voi toimia keinona saavuttaa arvostusta tai ihailua omassa kaveripiirissä, mikä on nuoruudessa tärkeää identiteetin rakentumisen ja vahvan hyväksynnän tarpeen vuoksi. Rikosaktiivisilla nuorilla voi olla myös kokeneempia mentoreita, jotka opastavat heitä rikosten tekemisessä. Joissain tapauksissa nuoria myös houkuteltaan tai painostetaan toimimaan sijaisrikollisina, jolloin he suorittavat rikoksia muiden puolesta esimerkiksi silloin kun painostaja haluaa itse välttyä rangaistukselta tai vahvistaa omaa sosiaalista statustaan ryhmän hierarkiassa. Sijaisrikollisuuden kautta opitaan rikoksen tekemisen tapoja, joten sen voidaan nähdä olevan osa rikollisen käyttäytymisen oppimisprosessia. (Kivivuori 2011, 91.) Oppimisteoreettisessa tutkimuksessa on myös korostettu valikoitumisen merkitystä rikollisuuden oppimisessa. Erityisesti rikosaktiivisten nuorten

on havaittu hakeutuvan toisten rikosaktiivisten nuorten seuraan, jolloin heidän asenteensa rikollisuutta kohtaan vahvistuvat ja rikosten tekemisen taidot kehittyvät edelleen (Gordon ym. 2004).

4.2.2 Sosiaalisen kontrollin teoria

Sosiaalisen kontrollin teorian (*social control theory*) juuret ovat syvällä yhteiskuntafilosofiassa ja yhteiskuntatieteellisessä tutkimuksessa, mutta nykykriminologiassa teorian keskeisimpänä teoreettisena julkaisuna pidetään Travis Hirschin vuonna 1969 julkaistua teosta *Causes of Delinquency* (Kivivuori ym. 2018, 164). Teoksessaan Hirschi esittää yksilöiden rikollisen käyttäytymisen johtuvan yksilön heikoista tai katkenneista sosiaalisista siteistä ympäröivään yhteiskuntaan. Sosiaalisen kontrollin katsotaan Hirschin mukaan ehkäisevän rikollisuutta, sillä vahvat sosiaaliset siteet kiinnittävät yksilön yhteiskunnan normeihin ja velvoitteisiin rajoittaen yksilön rikollista käyttäytymistä. Teorian pohjalla toimii ajatus siitä, että normien rikkominen on ihmisille luontaista toimintaa, jota kautta pyritään maksimoimaan oma hyöty ja mahdollisuudet sen tavoitteluun. Hirschin mukaan rikollisuus ei ole poikkeava käyttäytymismuoto sinänsä, vaan normien vastainen käyttäytyminen on nähtävissä enemmänkin osana ihmisen luontaista tarvetta, jota voidaan rajoittaa vain sosiaalisen kontrollin keinoin. (Hirschi 1969.)

Sosiaalinen kontrolli pitää sisällään kaksi eri muotoa: virallisen ja epävirallisen sosiaalisen kontrollin. Virallinen kontrolli viittaa valtion ja julkisen vallan käyttämiin keinoihin ohjata, säädellä ja ylläpitää yhteiskunnallista järjestystä ja virallisen normien noudattamista. Virallisen kontrollin alle kuuluvat niin lait ja asetukset kuin instituutiot ja toimijatkin, jotka valvovat näiden virallisen normien noudattamista. Näitä toimijoita ovat esimerkiksi poliisi, tuomioistuimet, opettajat ja järjestyksenvalvojat. Tämä kontrollimuoto ulottuukin siis koulujen järjestyssäännöistä aina rikoslainsäädäntöön. Epävirallinen kontrolli puolestaan muodostuu kaikesta muusta kontrollista, joka ei ole valtion tai julkisen vallan harjoittamaa. Se rakentuu arjen vuorovaikutussuhteissa ja erilaisten yhteisöjen omissa normeissa, odotuksissa ja sanktiomekanismeissa, jotka ohjaavat osaltaan ihmisten toimintaa ilman virallisen sanktiojärjestelmän vaikutusta. Epävirallinen kontrolli ilmenee esimerkiksi sosiaalisena paheksuntana ja palautteenantona sekä läheisten antamana ohjeistuksena. Nuorten näkökulmasta erityisen keskeisenä epävirallisen kontrollin muotona voidaan pitää vanhempien harjoittamaa valvontaa, johon kuuluu olennaisesti myös kodin säännöt ja nuoren liikkumisen seuraaminen. Myös ystäväpiiri, seurustelusuhteet sekä naapuruston

sosiaaliset verkostot toimivat nuoruudessa keskeisinä epävirallisen kontrollin muotoina. (Kivivuori 2008, 188–189.)

Hirschi (1969) tarkastelee sosiaalisen kontrollin teoriaa neljän keskeisen ulottuvuuden (*elements of the bond*) kautta. Nämä perinteiset yhteiskunnan siteiden ulottuvuudet ovat 1) tunnepohjainen kiintymys muihin (*attachment*), 2) motivaatio sitoutua institutionaalisiin rakenteisiin (*commitment*), 3) ajankäyttö laillisiin toimintoihin (*involvement*) ja 4) lain noudattamista suosivat uskomukset (*belief*). Näiden siteiden vahvuus tai heikkous tarjoaa selityksiä yksilön rikoskäyttäytymiselle – mitä heikommaksi siteet muodostuvat tai mitä vähemmän niitä on, sitä suurempi on riski poikkeavan ja rikollisen toiminnan harjoittamiselle. (Hirschi 1969, 16–26.)

Tunnepohjainen kiintymys muihin ihmisiin toimii Hirschin (1969) mukaan tärkeänä rikollisuutta ehkäisevänä tekijänä, sillä sen kautta yksilö omaksuu sosiaalisia normeja ja sopeuttaa toimintansa näihin normeihin. Emotionaaliset siteet välittävät arvoja, asenteita ja käyttäytymismalleja, jotka muovaavat yksilön omaa toimintaa. Koska ihmiset ovat luonnostaan alttiita muiden mielipiteille, yksilöt pyrkivät toimimaan muiden toiveiden ja odotusten mukaisesti. Säilyttääkseen itselleen merkitykselliset ihmissuhteet, yksilöt pyrkivät välttämään tekoja, jotka voisivat vaarantaa nämä suhteet. Mitä vahvemmat yksilön tunnesiteet muihin ovat, sitä suurempi motiivi hänellä on toimia suhteissa vallitsevien odotusten ja sääntöjen mukaisesti. Toisin sanoen vahva kiinnittyminen lisää sitoutumista sosiaalisiin normeihin ja vähentää halua tai tarvetta poiketa niistä. Vastaavasti silloin, kun yksilöltä puuttuu emotionaalinen side muihin, eikä hän koe muiden odotuksilla olevan merkitystä, sosiaaliset normit eivät sido häntä yhtä voimakkaasti. Tällaisessa tilanteessa henkilö voi vapaammin poiketa sosiaalisista normeista. (Hirschi 1969, 16–19.)

Motivoitunut sitoutuminen institutionaalisiin rakenteisiin perustuu ajatukseen siitä, että rikollisuuden riski pienenee, kun yksilö sitoutuu motivoituneesti perinteisiin laillisiin instituutioihin yhteiskunnassa ja valintaan välttää rikollisuutta. Keskeisiä institutionaalisia rakenteita ovat teorian mukaan esimerkiksi työelämä, koulutus ja perhe. Motivoitunut sitoutuminen laillisiin instituutioihin vähentää rikollisuutta, koska yksilön harkitessa normien vastaista käyttäytymistä, eli rikoksien tekoa, hänen on otettava huomioon tämän normeista poikkeavan menettelynsä seuraukset ja riski menettää laillisiin toimintoihin tekemänsä investoinnit. Sosiaalisen kontrollin teoria painottaa myös sitä, että yksilön oman edun lisäksi hänen normien vastainen käyttöksensä tulisi vaarantamaan myös muiden instituutioon kuuluvien henkilöiden edun. Rikollisuus sisältää siis tietynlaista rationaalista valintaa ja tekojen punnintaa. (Hirschi 1969, 20–21.)

Kolmas Hirschin (1969) esiin nostama sosiaalisen kontrollin ulottuvuus liittyy yksilöiden ajankäyttöön. Teorian mukaan mitä enemmän aikaa ihminen käyttää yhteiskunnan hyväksymiin ja elämää jäsentäviin laillisiin toimintoihin, kuten opiskeluun, työntekoon tai harrastuksiin, sitä vähemmän aikaa hänelle jää rikolliselle käyttäytymiselle. Hirschin mukaan aktiivinen osallistuminen laillisiin ja tavoitteellisiin toimintoihin siis toimii suojaavana ja rikoskäyttäytymistä ehkäisevänä tekijänä. Tätä näkökulmaa tukee myös Sutherlandin varhainen havainto 1900-luvun puolivälistä, jonka mukaan rikollisuudesta pidättäytyvillä nuorilla on tyypillisesti enemmän mielekkäitä ja yhteiskunnassa hyväksytyjä mahdollisuuksia vapaa-ajan viettoon kuin rikosaktiivisilla nuorilla, joilla vastaavat resurssit ja vaihtoehdot ovat rajallisia tai olemattomia. Näin ollen ajankäytön rakenteelliset ja kulttuuriset puitteet voidaan ymmärtää keskeisenä osana rikollisen käyttäytymisen ehkäisyä. (Hirschi 1969, 21–23.)

Viimeinen Hirschin (1969) esittämä sosiaalisen kontrollin ulottuvuus liittyy yksilön uskomuksiin lakien ja normien oikeutuksesta. Tämä ulottuvuus korostaa sitä, että vahva ja sisäistetty usko sääntöjen, lakien ja yhteiskunnallisen järjestyksen moraaliseen pätevyYTEEN toimii rikollisuutta ehkäisevänä tekijänä. Mikäli yksilö kokee yhteiskunnan normit ja oikeusjärjestyksen perusteltuina ja katsoo niiden vastaavan omaa arvomaailmaansa, hän on taipuvaisempi noudattamaan niitä. Sen sijaan tilanteessa, jossa lakien ja normien moraalinen oikeutus kyseenalaistetaan tai ne eivät ole samansuuntaisia yksilön oman arvomaailman kanssa, yksilön velvollisuudentunto ja sitoutuminen lakien ja normien noudattamiseen voivat heikentyä. Tämä voi lisätä riskiä rikoskäyttäytymiseen. Hirschin mukaan tähän ulottuvuuteen liittyy myös neutralisoinnin ja rationalisoinnin mekanismeja, joiden avulla yksilö voi oikeuttaa tai lieventää tekoonsa liittyvää moraalista ristiriitaa. Tällöin rikollinen teko voidaan yksilön omassa tulkinnassa nähdä hyväksyttävänä, perusteltuna tai jopa välttämättömänä, vaikka se todellisuudessa rikkoisikin yhteiskunnan normeja. (Hirschi 1969, 23–26.)

4.3 Makrotason selitysmallit nuorisoriikollisuuteen

4.3.1 Paineteoria

Köyhyyttä ja omaisuuden epätasaista jakautumista on pidetty yhtenä keskeisimmistä ja varhaisimmista rikollisuuden selitysmalleista (Kivivuori 2008, 137; Kivivuori ym. 2018, 155). Paineteoria (*strain theory*) pohjautuu tähän vanhaan ajatusmalliin. Paineteorian taustalla vaikuttava ajatus korostaa köyhyyden ja vaurautta ihannoivan

yhteiskunnan välisen jännitteen olevan rikollisuuden selitys, eikä niinkään köyhyyden itsessään (Kivivuori 2008, 138). Paineteoria jaetaan tutkimuskirjallisuudessa klassiseen ja yleiseen paineteoriaan (Kivivuori ym. 2018 156). Paineteorian klassinen muoto on Robert K. Mertonin anomiateoria ja yleinen paineteoria on Robert Agnew'n kehittämä yleistettävämpi ja nykyaikaisempi versio Mertonin teoriasta.

Klassinen paineteoria

Klassisella paineteorialla viitataan Robert K. Mertonin kehittämään anomiateoriaan, jonka hän esitteli ensimmäisen kerran vuonna 1938 artikkelissaan *Social Structure and Anomie*. Mertonin mukaan yhteiskunnallisesti arvostetut päämäärät ja lailliset keinot niiden saavuttamiseksi voivat olla ristiriidassa. Tämä ristiriita voi johtaa anomiaan eli tilanteeseen, jossa yksilö kokee turhautumista ja epävarmuutta siitä, kuinka hänen tulisi toimia saavuttaakseen nämä yhteiskunnassa arvostetut päämäärät. Yhteiskunnan asettamat tavoitteet ja päämäärät, kuten taloudellinen vakaus ja vauraus, eivät ole kaikkien tasa-arvoisesti saavutettavissa, sillä yksilön mahdollisuudet saavuttaa nämä päämäärät riippuvat hänen yhteiskunnallisesta asemastaan. Jos päämäärät korostuvat, mutta hyväksytyt keinot niiden saavuttamiseksi ovat rajalliset, syntyy ristiriita päämäärien ja keinojen saavuttamisen välillä. Tämä ristiriita voi johtaa turhautumiseen ja tästä syntyvään paineeseen, joka ajaa yksilön etsimään vaihtoehtoisia sopeutumistapoja. (Merton 1938.) Mertonin mukaan yksilöt voivat sopeutua keinojen ja päämäärien väliseen ristiriitaan eri tavoin (Merton 1938, 676). Yksi sopeutumisen muoto on rikollisuus, jossa yksilö omaksuu yhteiskunnan asettamat vaurastumistavoitteet, mutta turvautuu niiden saavuttamiseksi laittomiin eli normien vastaisiin keinoihin (Merton 1938). Rikollinen toiminta nähdään tällöin toimintana, joka ei ole pelkästään yksilön valinta, vaan seurausta yhteiskunnan rakenteellisesta jännitteestä.

Klassisen paineteorian mukaan rikollisuutta siis syntyy, kun yhteiskunta asettaa vaurauden tavoittelun kaikkien päämääräksi, mutta yhteiskunnan sosiaalinen rakenne tarjoaa vain harvoille todelliset mahdollisuudet tämän päämäärän saavuttamiseen. Tätä ristiriitaa päämäärien ja keinojen välillä voidaan havainnollistaa tunnetun teepannuesimerkin avulla, jossa kuvitellaan suljettu teepannu, jonka sisällä kiehuva vesi kasvattaa painetta kannen alla. Koska paine ei pääse purkautumaan normaalisti, se purkautuu varaventtiilin kautta. Klassisessa vertauksessa kiehuva teepannu kuvastaa yhteiskuntaa, jossa vaurauden tavoittelu asetetaan yhteiseksi tavoitteeksi, mutta kaikilla ei ole laillisia mahdollisuuksia saavuttaa sitä. Tällöin paine voi purkautua varaventtiilin kautta rikollisuutena. Teepannuesimerkki kuvaa Mertonin ajatusta siitä, että kun yhteiskunnalliset tavoitteet ja keinot niiden saavuttamiseksi ovat ristiriidassa, syntyy

anomiasa ja vaihtoehtoisia sopeutumistapoja, kuten rikollisuutta. (Kivivuori 2008, 139–141.)

Yleinen paineteoria

Yleinen paineteoria (*general strain theory*) on Robert Agnew'n vuonna 1992 esittelemä teoria, jossa laajennetaan Robert Mertonin ajatusta siitä, miten yhteiskunnalliset paineet voivat johtaa rikolliseen käyttäytymiseen. Agnew'n yleinen paineteoria monipuolistaa Mertonin anomiateoriaa kiinnittämällä huomion erityisesti yksilöä koskeviin psykososiaalisiin mekanismeihin. Yleinen paineteoria siis huomioi taloudelliset ja yhteiskunnalliset rakennetekijät kuten klassinen paineteoria, mutta ottaa tarkasteluun myös yksilökohtaiset tekijät sekä erilaiset tilannetekijät. Agnew'n teoria korostaa, että paineen kokeminen yksinään ei suoraan johda rikollisuuteen, vaan keskeistä on se, miten yksilö käsittelee ja reagoi näihin paineisiin. Toisin sanoen yksilön subjektiivinen kokemus paineesta on merkityksellinen yksilön rikoskäyttäytymisen ymmärtämisessä. Lisäksi Agnew'n yleinen paineteoria lisää paineteorian yleistettävyyttä, sillä klassiseen paineteoriaan verrattuna se ei rajoitu vain taloudellisten tavoitteiden saavuttamisen esteisiin, ja sen kautta pystytään selittämään myös hyväosaisten henkilöiden tekemää rikollisuutta. (Agnew 1992.)

Agnew (1992, 50) tuo teoriassaan esiin kolme erilaista rikollisuutta lisäävää paineen tai turhautumisen lähdeä. Ensimmäinen rikollisuutta lisäävä turhautumisen lähde on koettu tai ennakoitu epäonnistuminen tavoitellun päämäärän saavuttamisessa. Tähän ensimmäiseen turhautumisen lähteeseen yhdistyy kolme erilaista paineen muotoa. Ensimmäinen muoto noudattaa klassisen paineteorian ajatusta, jonka mukaan rikollisuutta syntyy, kun yhteiskunnan sosiaalinen rakenne estää yksilöitä saavuttamasta yleisesti hyväksytyjä tavoitteita. Toinen paineen muoto eroaa ensimmäisestä siinä, että se ilmenee, kun yksilön kognitiiviset kyvyt eivät riitä yhteiskunnassa hyväksytyjen tavoitteiden, kuten koulumenestyksen, saavuttamiseen. Kolmas paineen tyyppi liittyy katkeruuteen ja syntyy, kun yksilö kokee muiden ihmisten saavuttavan menestystä ja etuja huomattavasti häntä helpommin. Tästä syntyvä katkeruus voi motivoida henkilöä tekemään rikoksia. (Agnew 1992, 56.)

Toinen Agnew'n tunnistama rikollisuutta lisäävä turhautumisen lähde on merkityksellisenä pidetyn asian tai hyvän olotilan menettäminen. Nuoruudessa tällainen menetys voi ilmetä esimerkiksi parisuhteen tai ystävyysuhteen päättymisenä, vanhempien erona tai koulusta erottamisena. Tällaiset nuoruusajan merkittävät elämäntilanteen muutokset voivat aiheuttaa voimakasta turhautumista, stressiä tai epävarmuutta, mikä saattaa lisätä nuoren alttiutta rikoskäyttäytymiselle.

Rikoskäyttäytymistä syntyy kun yksilö pyrkii estämään merkityksellisten asioiden menettämisen, palauttamaan jo menetetyt asiat tai korvaamaan ne uusilla, kostamaan menestyksestään vastuussa oleville tai hallitsemaan menetyksen aiheuttamia negatiivisia vaikutuksia. Paineteorian mukaan ne nuoret, jotka ovat joutuneet kokemaan tällaisia negatiivisia elämäntapahtumia, ovat muita nuoria alttiimpia rikolliselle käyttäytymiselle. (Agnew 1992, 57–58.)

Viimeisenä turhautumisen lähteenä Agnew nostaa esiin negatiivisten tai haitallisten ärsykkeiden kohtaamisen. Yksilö voi kohdata tällaisia ärsykejä esimerkiksi väkivallan, laiminlyönnin tai rikoksen uhriksi joutumisen kautta. Keskeistä tässä turhautumisen muodossa on se, että negatiivinen tai haitallinen toiminta kohdistuu yksilöön muiden henkilöiden toimesta, jolloin yksilö voi reagoida tähän epätoivottuun toimintaan rikoskäyttäytymisellä. Erityisesti nuorten lailliset mahdollisuudet välttää tai paeta tällaista negatiivista kohtelua ihmissuhteissaan voivat olla rajalliset. Esimerkiksi nuoren voi olla varsinkin alaikäisenä vaikea paeta vanhempiensa häneen kohdistamaa väkivaltaa. Toisten nuoreen kohdistama negatiivinen tai haitallinen käyttäytyminen voi johtaa siihen, että nuori turvautuu rikollisuuteen. Rikoskäyttäytymistä syntyy, kun nuori yrittää välttää tai kieltää haitallisen käyttäytymisen, lopettaa tai lieventää kielteiset ärsykkeet, kostaa ärsykkeiden aiheuttajalle taikka hallita tai lieventää tilanteen aiheuttamia kielteisiä vaikutuksia huumeiden käytöllä. (Agnew 1992, 58–59.)

4.3.2 *Leimaamisteoria*

Leimaamisteoria (*labelling theory*) on kriminologinen teoria, joka tarkastelee sitä, kuinka yhteiskunnan jäsenten reaktiot, erityisesti leimaaminen ja stigmatisointi, voivat vaikuttaa yksilön rikosuran kehittymiseen (Akers & Sellers 2009, 151). Yksi varhaisimmista rikosuran muotoutumista sosiaalisten reaktioiden paineessa käsittelevistä tutkimuksista on Friedrich Schillerin tapaustutkimus (1786) *Der Verbrecher aus Verlorener Ehre*. Tapaustutkimuksessa Schiller kuvaa, miten yksilön rikosura voi rakentua sosiaalisten reaktioiden paineessa ja esittää, että menetetty maine tai kunnia voivat lisätä yksilön rikosalttiutta. (Schiller 1786, Kivivuori ym. 2018, 182 mukaan.) Teoksen nimi, vapaasti suomennettuna ”*Rikollinen menetetyin kunnian tähden*”, kiteyttää osuvasti teorian keskeisen teeman: yksilön ajautumista rikolliselle tielle ei voida selittää ainoastaan hänen tekonsa perusteella, vaan myös sen, miten yhteiskunnan jäsenet reagoivat hänen kunniansa tai maineensa menetykseen. Schiller (1786) kuvaa, kuinka negatiiviset sosiaaliset reaktiot voivat luoda rikollisuuden kierteen, jossa sosiaalisesti leimatun yksilön rikosteot radikalisoituvat vähitellen, kun ensimmäisen rikoksen jälkeen mahdollisuudet elämän suunnan muuttamiselle

heikentyvät. Tämä yksilön rikolliseksi leimautuminen vaikeuttaa hänen integroitumistaan takaisin yhteiskuntaan ja pääsyä laillisiin työmarkkinoihin, pitäen yksilöä vahvemmin kiinni rikollisessa elämäntavassa. (Kivivuori ym. 2018, 182.)

Leimaamisteorian ydinajatuksena on, että yksilöön kohdistuva sosiaalinen leima voi lisätä yksilön todennäköisyyttä syyllistyä rikolliseen käyttäytymiseen. Ilman yksilön leimaamista, hänen alttiutensa rikoskäyttäytymiseen olisi pienempi. (Akers & Sellers 2009, 151.) Leimaamisteoriassa sosiaalisella leimaamisella on kaksi toisistaan poikkeavaa mekanismia: identiteettimuutos ja sosiaalinen torjunta. Sosiaalinen torjunta viittaa ilmiöön, jossa rikoksesta tuomittuja henkilöitä vältellään tai suljetaan ulos sosiaalisista yhteyksistä. Tämä voi vaikeuttaa entisen rikollisen mahdollisuuksia palautua yhteiskunnan täysivaltaiseksi jäseneksi ja lisätä riskiä rikollisen toiminnan jatkumiselle. Leimautuminen voi lisäksi johtaa identiteettimuutokseen, jossa yksilö alkaa omaksua itselleen sen leiman tai roolin, jonka yhteiskunta hänelle määrittelee. Kun rikolliseksi leimattu henkilö sisäistää tämän määrittelyn osaksi minäkuvaansa, rikollinen identiteetti voi vakiintua ja ohjata hänen käyttäytymistään. (Kivivuori ym. 2018, 183–184.) Tällöin sosiaalisesta leimasta voi muodostua itseään toteuttava ennustus – yhteiskunnan odotukset ja torjuvat reaktiot vahvistavat sitä käyttäytymistä, jota niillä pyritään ehkäisemään. Leimaamisteoriassa tähän identiteettiprosessiin liitetään käsitteet primaarinen ja sekundaarinen poikkeavuus. Primaarinen poikkeavuus viittaa yksittäisiin norminrikkomuksiin, jotka eivät vielä vaikuta tekijän identiteettiin. Sekundaarinen poikkeavuus syntyy sen sijaan silloin, kun muiden reaktiot ja leimat alkavat muokata yksilön minäkuva, ja poikkeava rooli alkaa ohjata hänen käyttäytymistään. (Kivivuori ym. 2018, 183.)

Leimaamisteoria keskittyy erityisesti sosiaalisten reaktioiden rooliin rikoskäyttäytymisen synnyssä ja jatkumisessa. Teorian keskeinen havainto on, että sosiaalinen kontrolli voi tietyissä tilanteissa paradoksaalisesti lisätä yksilön rikosalttiutta erityisesti silloin, kun kontrolli ilmenee yksilöä torjuvina, leimaavina tai syrjäyttävinä sosiaalisina reaktioina (Akers & Sellers 2009, 151–175). Yhteiskunnan suhtautuminen poikkeavaan käyttäytymiseen ei ole neutraalia, vaan siihen liittyy usein valikoivia ja eriarvoistavia piirteitä. Se, mitä pidetään poikkeavana käyttäytymisenä ja mihin ilmiöihin kulloinkin keskitytään, muuttuu yhteiskunnallisten olosuhteiden ja ajallisen kontekstin mukaan. Sosiaalinen kontrolli siis ei aina kohdistu kaikkiin väestöryhmiin tasapuolisesti, vaan esimerkiksi nuoret saattavat joutua helpommin sen kohteeksi arkisten rutiinotoimintojensa puolesta tai esimerkiksi sosiaalisen asemansa vuoksi. (Kivivuori ym. 2018, 185–186.) Suomessa onkin havaittu, että poliisi ja vartiointialan toimijat valvovat tiiviisti, ja jopa ylikontrolloivat poikia ja yksinhuoltajaperheiden

lapsia (Saarikkomäki & Kivivuori 2013) sekä maahanmuuttajataustaisia tai etnisiin vähemmistöihin kuuluvia nuoria (Saarikkomäki 2021).

Leimaamisteorian uudemmissa sovellutuksissa on havaittu, että sosiaalinen leima ei vaikuta kaikkiin yksilöihin samalla tavalla, vaan sen vaikutus on usein riippuvainen jostain kolmannelta tekijästä. Tällaisia tekijöitä voivat olla esimerkiksi yksilön persoonallisuuden piirteet tai sosiaalinen asema. (Kivivuori ym. 2018, 185.) Bernburgin & Krohnin (2003) tutkimus osoittaaakin, että vaikka poliisikontrolli ja rikosten tuleminen poliisin tietoon heikentävät nuorten koulutus- ja työllistymismahdollisuuksia, vaikutukset ovat selvästi voimakkaampia alemmissä kuin ylemmissä sosiaaliryhmissä. Koska väestöryhmät ja yksilöt reagoivat saamaansa leimaan ja rangaistuksiin eri tavoin, negatiivisen sosiaalisen leiman yhteyttä rikosalttiuteen ei voida kuitenkaan pitää suoraviivaisena tai yksiselitteisenä.

Taulukko 1. Yhteenveto klassisista kriminologisista teorioista.

Mikro	<i>Itsekontrolliteoria</i>	Heikko itsekontrolli ja impulsiivinen käyttäytyminen lisäävät rikosalttiutta.
Meso	<i>Sosiaalisen oppimisen teoria</i>	Rikollinen käyttäytyminen ja rikosmyönteiset asenteet opitaan vuorovaikutuksessa muiden kanssa.
	<i>Sosiaalisen kontrollin teoria</i>	Rikollisuus johtuu heikoista sosiaalisista siteistä ja puutteellisesta sosiaalisesta kontrollista.
Makro	<i>Paineteoria</i>	Rikollisuus on seurausta yhteiskunnan tavoitteiden ja laillisten keinojen välisestä ristiriidasta.
	<i>Leimaamisteoria</i>	Negatiiviset yhteiskunnan reaktiot vahvistavat rikollisen identiteetin omaksumista.

5 TUTKIMUSASETELMA

Tämä pro gradu -tutkielma tarkastelee klassisten kriminologisten teorioiden yhteyttä nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiin nuorisoväkivallan syistä Suomessa. Tutkielmassa analysoidaan sitä, miten eri ammattiryhmiin kuuluvat kolmannen sektorin järjestötoimijat ja nuorten kanssa työskentelevät poliisit jäsentävät kokemustensa kautta nuorten väkivaltaista käyttäytymistä ja sen syitä Suomessa. Erityisesti keskitytään tarkastelemaan sitä, miten klassiset kriminologiset teoriat suhteutuvat nuorten kanssa työskentelevien ammattiryhmien kokemuksiin ja näkemyksiin nuorten väkivaltarikollisuuden syistä nyky-yhteiskunnassa. Tutkielmassa arvioidaan samalla sitä, miten klassinen kriminologinen tutkimuskirjallisuus on yhteydessä käytännön asiantuntijatyöhön, sekä mikä on klassisten teorioiden selitysvaiva nykypäivän nuorisoväkivallan syiden ymmärtämisessä. Ammattilaisten tulkinnat ohjaavat käytännön tasolla sitä, miten nuorten väkivaltarikollisuuteen johtaneita olosuhteita ja tilanteita ymmärretään sekä millaisia keinoja tai ratkaisuja näihin olosuhteisiin ja nuorisorikollisuuteen pyritään siinä tilanteessa tarjoamaan. Teorian ja käytännön työn keskinäinen tarkastelu voi tutkimuksessa tuoda esiin mahdollisia sokeita alueita eli niitä näkökulmia, jotka mahdollisesta selitysarvostaan huolimatta jäävät käytännön tasolla toimivien ammattilaisten joukossa aliedustetuiksi tai kokonaan huomioimattomiksi. Toisaalta yhtäläisyydet teorioiden ja käytännön välillä voivat vahvistaa myös tiettyjen teorioiden ja näkökulmien käyttökelpoisuutta ja soveltuvuutta ammattilaisten käytännön työssä myös jatkossa.

Tutkielmani analyysiä ohjaavat seuraavat tutkimuskysymykset:

1. *Millaisia selityksiä nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset antavat nuorten tekemän väkivaltarikollisuuden syiksi nykypäivänä?*
2. *Miten ammattilaisten näkemykset nuorten väkivaltarikollisuuden syistä yhdistyvät klassisiin kriminologisiin teorioihin?*

5.1 Haastateltavien valinta

Tämä pro gradu -tutkielma on laadullinen tutkimus. Tutkimuksen aineisto on kerätty haastatteleamalla Helsingin seudulla toimivia nuorten kanssa työskenteleviä kolmannen sektorin toimijoita ja valtiolla työskenteleviä poliiseja. Haastateltavien valintaa on rajannut alueellinen ulottuvuus sekä ammatit, joissa haastateltavat työskentelevät. Haastateltavat henkilöt on valittu niiden ammattiryhmien sisältä, joissa työskennellään nuorten rikoksentekeijöiden parissa tai kohdataan heitä säännöllisesti. Poliisit ja

järjestötoimijat valikoituivat mukaan tutkielmaan, koska heidän ammattinsa voidaan kuvitella tarjoavan keskenään toisiaan täydentäviä näkökulmia tarkasteltavaan ilmiöön. Poliisit ja järjestötoimijat ovat usein myös työnsä puolesta mukana nuorten elämässä ajallisesti ja kohtaamisten sijoittumisen näkökulmasta eri tavoin. Näin tutkimusaineistoon on mahdollista saada sekä viranomaisnäkökulma että kolmannen sektorin toimijoiden kokemukseen perustuva näkemys, mikä mahdollistaa ilmiön moniulotteisemman tarkastelun.

Haastateltavien alueellista rajaamista Helsinkiin on ohjannut useampi eri tekijä. Helsinki Suomen pääkaupunkina tarjoaa monipuolisen toimintaympäristön, jossa työskentelee laaja joukko eri alojen ammattilaisia, jotka kohtaavat nuoria väkivaltarikollisia työssään. Helsinki on myös Suomen kaupungeista väestötihein ja vilkkain, mikä itsessään luo otollisen ympäristön rikollisuudelle. Väestötiheillä alueilla ihmisiä on enemmän, joten myös tilanteet altistaa rikollisuudelle lisääntyvät ja ihmisiin kohdistuvia rikoksia on näin ollen enemmän (Kivivuori ym. 2018, 125). Sen lisäksi, että todennäköisyys altistaa rikollisuudelle on kohonnut suurissa kaupungeissa, Helsinki ja toisinaan laajemminkin koko pääkaupunkiseutu sisältävät myös muita tutkielman kannalta keskeisiä piirteitä, jotka ohjasivat haastateltavien etsinnän Helsinkiin. Nämä piirteet ovat katujengi-rikollisuuden ilmentyminen (Poliisi ei pvm. B) ja nuorten ryhmäväkivaltarikosten suurempi osuus pääkaupunkiseudulla (Haapakangas & Kaakinen 2023) sekä Helsingissä havaittu segregaaation vahvistuminen (Helsingin kaupunki ei pvm.).

Katujengi-ilmiö on noussut laajemmin Suomessa julkiseen keskusteluun vasta 2020-luvulla, kun poliisi teki ensimmäiset havainnot katujengi-ilmiöstä Helsingissä vuonna 2021 (Poliisi ei pvm. C). Katujengeille ei ole olemassa yhtä yleisesti hyväksyttyä tai vakiintunutta määritelmää, vaan määritelmät vaihtelevat hieman eri konteksteissa ja eri instituutioiden sisällä. Suomen poliisi määrittelee katujengit useammasta henkilöstä koostuvaksi pysyväisluonteiseksi ryhmäksi, johon kuuluvat henkilöt harjoittavat yhdessä toistuvasti rikollista toimintaa, jolla on olennaista vaikutusta erityisesti yleisten paikkojen järjestykseen ja turvallisuuteen (Poliisi ei pvm. B). Poliisin tunnistamiin katujengeihin kuuluu vuonna 2025 laaditun arvion mukaan noin 150 keskeistä henkilöä – vaikkakin jengeihin kytköksissä olevien osuus voi olla kokonaisuutena tätä laajempi. Poliisin tunnistamista katujengeistä keskeisimmät toimivat pääsääntöisesti juuri pääkaupunkiseudulla. (Poliisi ei pvm. B.) Myös hallintovaliokunta on osaltaan tuonut esiin katujengi-ilmiön keskittymisen erityisesti pääkaupunkiseudulle (HaVM 19/2021 vp VNS 4/2021 vp).

Alle 15-vuotiaiden sekä 15–17-vuotiaiden nuorten tekemissä pahoinpitely- ja ryöstörikoksissa on havaittavissa eroja pääkaupunkiseudun ja muun Suomen välillä. Pääkaupunkiseudulla nuorten tekemät väkivaltarikokset tapahtuvat useammin ryhmissä kuin muualla Suomessa. Vuonna 2020 lähes kolmasosa alle 15-vuotiaiden pahoinpitely- ja ryöstötapausten tehtiin pääkaupunkiseudulla kolmen tai useamman nuoren ryhmissä, kun muualla Suomessa vastaava osuus oli selvästi matalampi, noin kuudesosa. Vuosien 2020 ja 2022 välillä ero on hieman tasoittunut, sillä vuonna 2022 alle 15-vuotiaiden ryhmissä tehtyjen rikosten osuus oli 21 prosenttia pääkaupunkiseudulla ja muualla Suomessa 18 prosenttia. Sen sijaan 15–17-vuotiaiden nuorten osalta alueelliset erot ovat kasvaneet jo vuodesta 2019 lähtien. Vuonna 2019 pääkaupunkiseudulla yli viidennes tämän ikäryhmän väkivaltarikoksista tehtiin ryhmissä, kun muualla maassa vastaava osuus jäi selvästi pienemmäksi. Tulokset viittaavatkin siihen, että alle sekä 15-vuotiaiden että 15–17-vuotiaiden nuorten ryhmissä tehdyt väkivaltarikokset ovat viime vuosina olleet muuta Suomea yleisempiä pääkaupunkiseudulla. (Haapakangas & Kaakinen 2023.)

Jengirikollisuuden ja nuorten ryhmäväkivaltarikosten suuremman ilmentymisen lisäksi erityispiirteen Helsingissä tapahtuvaan rikollisuuteen tuo alueellinen segregatio eli kaupungin sisällä tapahtuva asuinalueiden eriytyminen ja sen syventyminen viimeisen 10 vuoden aikana (Helsingin kaupunki ei pvm.). Tutkimusaineiston kerääminen alueelta, jossa on havaittu alueellista segregatiota, mahdollistaa asuinalueen eriytyminen mahdollisesti aiheuttamien asuinalueisiin liittyvien riskitekijöiden tarkastelun sekä sen arvioimisen, keskittykö nuorten väkivaltarikollisuus erityisesti huono-osaisille alueille. Aikaisemmassa tutkimuskirjallisuudessa huono-osaisten asuinalueiden on todettu olevan rikoskeskittyneitä sekä lisäävän nuorten riskiä rikoskäyttäytymiseen (luku 3.3).

Alueellisella segregatiolla viitataan tarkemmin väestöryhmien epätasaiseen alueelliseen jakautumiseen kaupunkitilassa siten, että esimerkiksi etnisyys tai sosioekonominen asema näyttäytyvät määrittävinä tekijöinä siinä, millaisille asuinalueille eri väestöryhmät pääsääntöisesti keskittyvät (Massey & Denton 1988). Helsingissä on havaittu asuinalueiden eriytymistä hyvä- sekä huono-osaisiin alueisiin, ja tuloerot ovat Gini-kertoimella mitattuna suuremmat kuin muissa Suomen kaupungeissa (Saikkonen ym. 2018). Vaikka esimerkiksi Ruotsiin verrattuna segregatian taso on Helsingissä vielä maltillisella tasolla, segregatio nähdään Helsingissä kuitenkin jo riskinä kaupungin tasapainoiselle kehitykselle (Hirvonen 2019). Helsingin kaupunki on tunnistanut segregatian lisääntymisen uhan ja ottanut sen vähentämisen keskeiseksi lähtökohdaksi kaupunkisuunnittelussa ja -politiikassa. Kaupunkisuunnittelun tavoitteena

on viime vuosina ollutkin alueellisen eriytymisen ehkäiseminen sekä asuinalueiden elinvoimaisuuden vahvistaminen. (Helsingin kaupunki ei pvm.)

5.2 Aineiston keruu ja esikäsittely

Sopivien haastateltavien tavoittaminen aloitettiin etsimällä tietoa Helsingin seudulla toimivista ammattiryhmistä, jotka kohtaavat työssään säännöllisesti nuoria väkivaltarikoksia tehneitä henkilöitä. Tavoitteena oli löytää järjestötoimijoiden sisältä mahdollisimman monta eri ammattinimikkeellä toimivaa henkilöä, jotta heidän työnkuvansa eroaisivat toisistaan ja tutkielmaan saataisiin mahdollisimman laaja-alaisesti tietoa nuorten väkivaltarikollisuudesta. Ensin otettiin yhteyttä sähköpostitse Helsingissä toimivaan järjestöön, jossa ammattilaisia työskentelee juuri nuorisoriikollisuuden parissa. Järjestön rikostyössä työskentelevän esihenkilön kautta saatiin välitettyä haastattelukutsu muille järjestössä toimiville nuorten rikostentekijöiden kanssa työskenteleville ammattihenkilöille. Esihenkilöltä saatiin lopulta kiinnostuneiden henkilöiden yhteystiedot ja heidän kanssaan sovittiin yksilöhaastatteluiden ajankohdat. Lopuksi haastateltaville välitettiin sähköinen tietosuojailmoitus, josta käy tarkemmin ilmi esimerkiksi tutkimuksen tavoite sekä henkilötietojen käsittelyn tarkoitus, toteuttaminen ja säilyttämisen pituus.

Kolmannen sektorin toimijoiden haastatteluiden lisäksi tutkimusaineistoa täydennettiin Helsingin seudulla työskentelevien poliisien näkökulmilla. Jotta eri poliisilaitoksilla työskenteleviä poliiseja on mahdollista haastatella tutkielmaan varten, tuli tutkimusluvista toimittaa tutkimuslupahakemus Poliisihallitukselle.

Tutkimuslupahakemuksen yhteyteen tuli toimittaa tutkimussuunnitelma, jossa esitettiin muun muassa tutkimuksen tausta, teoreettinen viitekehys ja aiempi tutkimus sekä kuvattiin tutkimusaineisto, käytettävät tutkimusmenetelmät sekä julkaisusuunnitelma. Tutkimuslupahakemuksen hyväksymisen jälkeen otettiin yhteyttä kolmannen osapuolen suosituksen kautta Keskusrikospoliisissa työskentelevään henkilöön ja Helsingin Ankkuritoimintaan. Helsingin Ankkuritoimintaan suunnatun yhteydenoton jälkeen saatiin kahden Ankkuripoliisin yhteystiedot, joiden kautta sovittiin yksilöhaastattelut. Myös tutkimukseen osallistuville poliiseille toimitettiin tietosuojailmoitus.

Tutkielman aineistonkeruumenetelmänä on käytetty teemahaastattelua.

Teemahaastattelu on puolistrukturoitu haastattelumenetelmä, jossa haastattelua ohjaavat ennalta määritetyt teemakokonaisuudet yksittäisten tarkasti valittujen ja muotoiltujen kysymysten sijaan. Teemat muodostavat haastatteluille kehykset, joiden puitteissa haastattelija voi muokata esimerkiksi kysymysten sanamuotoa ja järjestystä.

Puolistrukturoitujen haastatteluiden joustavuus mahdollistaa tarkentavien kysymysten kysymisen ja ilmiön laaja-alaisen ymmärtämisen. (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48; Tuomi & Sarajärvi 2018, 87–88.) Tämän tutkielman haastatteluiden tavoitteena on kerätä haastateltavien työssään kohtaamia omakohtaisia kokemuksia ja näkökulmia nuorten väkivaltarikollisuudesta. Teemahaastattelu sopiikin aineistonkeruumenetelmäksi erityisesti silloin, kun vastauksiksi toivotaan intuitiivisia ja kokemusperäisiä vastauksia (Tuomi & Sarajärvi 2018, 89), kuten tässä tutkielmassa. Teemahaastatteluiden keskiössä ovat vuorovaikutteisessa haastattelutilanteessa rakentuvat tulkinnat, merkitykset ja määritelmät tutkittavasta ilmiöstä (Hirsjärvi & Hurme 2008, 47–48).

Haastatteluissa käytetty haastattelurunko (Liite 1) koostuu kolmesta teemakokonaisuudesta sekä taustatiedot ja yhteenveto -osuuksista. Haastattelurungon teemat ovat seuraavat: konkreettiset havainnot ja esimerkit nuorten väkivaltarikollisuudesta, nuorten väkivaltarikollisuuden syyt sekä ammattilaisen rooli ja mahdollisuudet vaikuttaa nuorten väkivaltarikollisuuteen. Teemahaastattelussa teema muodostaa yksittäistä haastattelukysymystä suuremman kokonaisuuden, minkä vuoksi yhden teeman tarkastelu edellyttää useampien näkökulmien huomioon ottamisen (Puusa 2020, 113). Jokainen tämän tutkielman teemakokonaisuus koostuu 3–7 kysymyksestä sekä tarvittaessa kysyttävistä tarkentavista kysymyksistä. Haastattelurungon kysymykset ovat pääsääntöisesti avokysymyksiä, mutta kysymysten joukossa on myös muutama suljettu kysymys, joihin voidaan vastata yksiselitteisesti ”kyllä” tai ”ei”. Näiden vastauksien pohjalta haastateltavalle voidaan kohdistaa kuitenkin vielä tarkentavia kysymyksiä.

Vapaamuotoisten ja avoimien vastauksien saamiseksi haastattelutilanteesta pyrittiin tekemään mahdollisimman avoin ja rento. Ennen varsinaista nauhoituksen aloitusta haastattelija kertoi vapaasti tutkielmasta, omasta taustastaan, haastattelupuheen nauhoittamisesta ja varmisti, että haastateltavalla on riittävästi tietoa haastatteluun ja tutkimukseen osallistumisesta sekä henkilötietojen käsittelystä. Tässä vaiheessa käytiin vielä vapaamuotoisesti läpi haastattelun teemakokonaisuudet ja tarjottiin haastateltavalle mahdollisuus esittää avoimesti kysymyksiä esimerkiksi haastattelurungosta tai pyytää tarkennusta mahdollisiin käsitteisiin, joita käytetään haastattelun aikana. Lopuksi haastateltavaa pyydettiin vielä perehtymään tutkimukseen osallistuvan suostumuslomakkeeseen ja allekirjoittamaan lomake.

Haastatteluiden jälkeen nauhoitettu haastatteluaineisto litteroitiin. Litteroinnilla tarkoitetaan nauhoitetun aineiston purkamista äänitallenteesta kirjoitettuun muotoon (Saari 1994, 163). Litteroinnin apuna käytettiin suojatussa verkossa toimivaa Turun

yliopiston Transcribe-litterointiohjelmaa. Litterointiohjelman tuottama teksti käytiin vielä manuaalisesti huolellisesti läpi, jotta ohjelman tuottamat mahdolliset puutteet ja virheelliset tulkinnat voitiin tunnistaa ja korjata. Manuaalinen aineiston läpikäynti oli tärkeä vaihe litteroinnin luotettavuuden varmistamiseksi ja haastateltavien alkuperäisten asiamerkitysten mahdollisimman hyvän säilymisen takaamiseksi. Aineiston litterointivaiheessa haastatteluaineistoa myös pelkistettiin siten, että aineistosta poistettiin tutkimuskysymysten kannalta epäolennaisia sisältöä, toistoa, täytesanoja ja aiheeseen liittymätöntä keskustelua. Litteroinnin tavoitteena oli tuottaa selkeä ja hallittava tutkimusaineisto, joka keskittyy tutkimuksen kannalta olennaisiin teemoihin ja mahdollistaa aineiston systemaattisemman tarkastelun varsinaisessa aineiston analyysivaiheessa.

5.3 Tutkimusaineisto

Lopullinen tutkimusaineisto koostuu seitsemästä yksilöhaastattelusta. Haastateltavista henkilöistä neljä on järjestötasolla toimivia ammattilaisia. Lisäksi haastateltiin kolmea poliisiviranomaista. Haastatteluista kuusi on toteutettu kasvokkaisissa tapaamisissa ja yksi etänä Zoom-viestintäpalvelun välityksellä. Kaikki haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jotta voitiin varmistaa se, että haastateltavat pystyivät avoimesti kertomaan omista kokemuksistaan ja näkemyksistään ilman ryhmäpaineen vaikutusta. Haastatteluista koostui yhteensä 255 minuuttia äänimateriaalia ja 90 sivua litteroitua tutkimusaineistoa. Järjestötoimijoiden haastattelut kerättiin syksyllä 2025 ja poliisien haastattelut keväällä 2026 tutkimuslupaprosessin jälkeen.

Haastateltujen tiedot ja haastatteluaineiston keskeiset piirteet on kerätty taulukkoon 2. Taulukossa esitetään keskeiset tiedot haastatelluista ja haastatteluista: haastattelun tunniste, haastateltujen ammattinimike ja organisaatiotaso, haastateltujen työkokemus nykyisessä tehtävässä ja nuorten rikollisuuden parissa kokonaisuudessaan sekä haastattelujen ajallinen kesto. Haastatteluille on luotu tunnisteet siten, että tunnisteiden kirjain erottaa toisistaan järjestötoimijat ja poliisit. Kirjain J viittaa järjestötoimijaan ja P puolestaan poliisiviranomaiseen ja sitä seuraava numero yksilöi haastattelun. Tunnisteita käytetään tutkielman analyysiosuudessa aineisto-otteiden yhteydessä, jotta voidaan tunnistaa, edustaako kyseinen puheenvuoro kolmannen sektorin toimijaa vai poliisiviranomaista. Lisäksi tuloksissa käytetään tunnistetta H, joka viittaa haastattelijaan. Ammattilaisten sukupuolta ei ole eritelty taulukossa. Haastateltujen sukupuolijakauma on kuitenkin melko tasainen: haastateltavista neljä oli naisia ja kolme miehiä.

Taulukko 2. Haastateltujen taustatiedot ja haastatteluaineiston keskeiset piirteet.

Tunniste	Ammattinimike	Organisaatiotaso	Työvuodet (nykyinen työ)	Työvuodet (nuorten rikollisuus)	Haastattelun kesto
J1	Päällikkötason toimija nuorisorikostyössä	Järjestö	n. 3 vuotta	n. 7 vuotta	n. 26 min.
J2	Lähiyhteisövalmentaja	Järjestö	n. 7 kuukautta	n. 3 vuotta	n. 25 min.
J3	Lähiyhteisövalmentaja	Järjestö	n. 2,5 vuotta	n. 5 vuotta	n. 35 min.
J4	Ohjaaja	Järjestö	n. 5 vuotta	n. 5 vuotta	n. 40 min.
P1	Ankkuripoliisi	Valtio	n. 3–4 vuotta	n. 3–4 vuotta	n. 33 min.
P2	Ankkuripoliisi	Valtio	n. 7 vuotta	n. 20 vuotta	n. 41 min.
P3	Rikosylikonstaapeli	Valtio	n. 1,5 vuotta	n. 10 vuotta	n. 55 min.

Haastateltavat ovat alansa asiantuntijoita, joiden voidaan katsoa olevan asemassa, jossa he pystyvät tarjoamaan monipuoliset ja syvällisen näkemyksen nuorten väkivaltarikollisuudesta ja sen taustatekijöistä, vaikka itse nuoria rikoksentekijöitä ei tutkimuksessa kuullakaan. Asiantuntijat peilaavat havaintojaan työssään kohtaamiinsa nuoriin ja heidän elämäntilanteisiin. On kuitenkin huomioitava se, että nämä nuoret rikoksentekijät eivät muodosta täysin yhtenäistä ryhmää, vaan he eroavat esimerkiksi rikosaktiivisuuden ja rikostekojen vakavuuden osalta. Haastateltavia yhdistää se, että nuoria kohdataan pääsääntöisesti siinä vaiheessa nuoren elämää, jossa rikosoireilusta on herännyt huoli tai nuori on jo syytettynä rikosasiasta. Nuorten rikostaustat vaihtelevat, sillä osa nuorista on tilanteessa, jossa rikosteot ovat yksittäisiä ja uusia, kun taas osa oireilee vakavilla ja toistuvilla väkivaltarikoksilla. Esimerkiksi yksi haastateltavista työskentelee kohdennetusti juuri vakavia väkivaltarikoksia tekevien nuorten kanssa.

Haastateltavat työskentelevät kohdennetusti myös eri ikäryhmien kanssa siten, että osalla haastateltavista kohderyhmänä on alaikäiset nuoret ja osalla esimerkiksi yli 18-vuotiaat nuoret. Tästä syystä tutkielmassa nuoruutta ja väkivaltarikollisuutta tarkastellaan tarkoituksellisesti väljinä käsitteinä: nuoruuden määritelmä kattaa

tutkimuksessa 13–24-vuotiaat henkilöt, ja väkivaltarikollisuuden sisällytetään myös ryöstörikokset, joihin rikoslain 31 luvun 1 ja 2 §:n mukaan kuuluu olennaisena osana väkivallan käyttö tai sillä uhkaaminen. Ryöstörikollisuuden osalta tulee kuitenkin tiedostaa se, että ryöstörikosten motiivit voivat hieman poiketa rikoslain 21 luvun henkeen ja terveyteen kohdistuvista rikoksista, sillä ryöstörikoksiin liittyy usein omaisuudentavoitteluun ja taloudelliseen hyötyyn kytkeytyviä motiiveja (Bennett & Brookman 2009).

5.4 Aineiston analysointi

Aineiston analysointia ohjaa teorialähtöinen sisällönanalyysi. Sisällönanalyysi tutkimusmenetelmänä mahdollistaa sen, että tutkittavasta ilmiöstä voidaan esittää yleisessä ja tiivistetyssä muodossa oleva kuvaus ilman ilmiön viestittämän informaation katoamista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 117,122; Puusa 2020, 149). Sisällönanalyysi voidaan tehdä deduktiivisesti eli teorialähtöisesti, induktiivisesti eli aineistolähtöisesti tai teoriaohjaavasti (Tuomi & Sarajärvi 2018, 121). Teorialähtöinen sisällönanalyysi perustuu aineiston luokitteluun, joka pohjautuu aikaisemmin tutkimuskirjallisuudessa rakennettuun käsitteiden järjestelmään eli aineiston analyysiä ohjaa aikaisemman tiedon pohjalta rakennettu käsitejärjestelmä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127–131). Sen sijaan aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä käsitteet muodostetaan aineistosta käsin, eikä aineiston analyysiä ohjaa valmiina olevat teoreettiset keskustelut (Tuomi & Sarajärvi 2018, 127), ja teoriaohjaavan sisällönanalyysin voidaan nähdä olevan tietynlainen yhdistelmä induktiivista ja deduktiivista sisällönanalyysiä (Tuomi & Sarajärvi 2018, 133).

Aineiston analyysimenetelmänä on käytetty teemoittelua, jota voidaan pitää yhtenä sisällönanalyysin muodoista ja aineiston jäsentämisen menetelmästä. Teemoittelu tarkoittaa tutkimusaineiston ryhmittelyä aineistoa yhdistävien keskeisten kokonaisuuksien eli teemojen mukaisesti. Aineistosta pyritään tunnistamaan ja löytämään samankaltaisuuksia sekä säännönmukaisuuksia vertailemalla ja yhdistelemällä aineiston eri osia, jotka lopulta jäsennetään uusiksi teemakokonaisuuksiksi. Teemat voivat rakentua ennalta suunniteltujen teemojen mukaisesti, esimerkiksi teemahaastattelun teemoja mukaillen, tai ne voidaan nostaa aineistosta itsestään uudenaikaisina ja aiemmin tunnistamattomina teemakokonaisuuksina. (Puusa 2020, 152–153.) Teemoittelu mahdollistaa aineiston systemaattisen jäsentämisen osiin ja tutkimusaiheen kannalta keskeisten huomioiden löytämisen aineistosta siten, että mahdollisimman vähän merkityksellisiä havaintoja jäisi huomaamatta. Systemaattinen ja onnistunut teemoittelu edellyttää myös empirian ja teorian välisen

vuorovaikutuksen toteutumista, joka ilmenee niiden keskinäisenä lomittumisena (Eskola & Suoranta 2014, 176).

Aineistoa on mahdollista ryhmitellä myös jo ennen aineiston varsinaista teemoittelua (Tuomi & Sarajärvi 2018, 107). Tutkielman aineisto koodattiin ennen varsinaisen teemoittelun aloittamista. Koodaus on osa aineiston ensivaiheen luokittelua ja järjestämistä. Aineisto koodattiin tietokoneavusteisesti NVivo15 -ohjelmaa apuna käyttäen. Aineiston koodauksella tarkoitetaan yksinkertaistetusti tekstin pilkkomista erilaisten käsiteluoikkien pohjalta helpommin tulkittaviin osiin (Saari 1994, 164). Koodauksen jälkeen aineiston käsittely on joustavampaa ja aineiston jatkoryhmittely selkeytyy, kun aineistosta voidaan koota vaivattomasti yhteen ne kohdat, joissa käsitellään tutkittavaa aihetta tietystä näkökulmasta (Eskola & Suoranta 2014, 156–157).

5.5 Tutkimuseettiset näkökohdat

Tutkimuseettinen neuvottelukunta (TENK) edistää Suomessa tutkimuseettikan toteutumista ja käsittelee tieteelliseen tutkimukseen liittyviä eettisiä kysymyksiä. TENK on laatinut suomalaisen tiedeyhteisön kanssa tutkimuseettisen ohjeen hyvästä tieteellisestä käytännöstä (HTK) ja sen loukkausepäilyjen käsittelemisestä. Vastuu hyvän tieteellisen käytännön noudattamisesta kuuluu sekä tiedeyhteisöille että jokaiselle tutkimusta tekeväälle yksittäiselle tutkijalle. (TENK ei pvm.) Hyvän tieteellisen käytännön noudattaminen heijastuu suoraan tieteellisen tutkimuksen uskottavuuteen ja luotettavuuteen. Tässä tutkielmassa noudatetaan hyvän tieteellisen käytännön ohjetta ja kiinnitetään erityisesti huomiota sensitiiviseen tutkimusaiheeseen.

Hyvän tieteellisen käytännön periaatteet, kuten vastuullisuus, rehellisuus ja avoimuus, huomioidaan koko tutkimusprosessin ajan suunnittelusta aina tulosten raportointiin saakka. Haastatteluun osallistuneiden henkilöiden oikeudet sekä yksityisyys ja anonymiteetti on turvattu koko tutkimuksen ajan, eikä tutkielma sisällä sellaisia tietoja, joiden perusteella yksittäiset haastateltavat olisivat tunnistettavissa. Tutkimukseen osallistuminen on ollut vapaaehtoista ja osallistujilla on ollut oikeus keskeyttää osallistumisensa missä tahansa tutkimusvaiheessa. Tästä on informoitu tutkimukseen osallistuvia henkilöitä asianmukaisella tavalla. Aineistonkeruussa on mahdollisuuksien mukaan pyritty hyödyntämään kolmatta osapuolta, joka on välittänyt haastattelukutsut mahdollisille haastateltaviksi sopiville henkilöille. Tämän toimintatavan kautta on pyritty vahvistamaan tutkimukseen osallistuvien henkilöiden kokemusta tutkimukseen osallistumisen vapaaehtoisuudesta. Lisäksi tutkimusaineiston käsittelyssä ja

säilytyksessä on noudatettu HTK-periaatteita, ja aineisto on säilytetty asianmukaisesti suojattuna.

Tutkimusprosessin aikana kiinnitetään erityistä huomiota tutkimusaiheen sensitiivisyyteen. Nuorisorikollisuuden voidaan nähdä olevan sensitiivinen aihe tutkimusaiheen aiheuttaman yhteiskunnallisen stigman ja ajoittain voimistuvien moraalipaniikkien kaltaisten reaktioiden vuoksi. Nuorten tekemä väkivaltarikollisuus herättää paljon kiinnostusta ja julkista keskustelua esimerkiksi rikollisuuden syistä ja rikosten tehneiden henkilöprofiileista. Lisäksi uutisotsikot välittävät toisinaan tietoa nuorisorikollisuuden syistä yksinkertaistetusti (esim. Rautio 2024) ja nuorisorikollisuudesta voi näin ollen ilmiönä rakentua yksipuolinen ja virheellinen kuva. Tutkielmanteon aikana kiinnitetäänkin siis jatkuvasti huomiota siihen, ettei nuorisorikollisista muodosteta liian yksipuolista tai stereotyyppistä kuvaa, eikä tutkielma leimaa nuoria entisestään. Tästä syystä tutkielmassa ja aineistonkeruussa on pyritty käyttämään mahdollisimman neutraalia kieltä sekä välttämään esimerkiksi haastattelukysymyksillä vastausten ohjaamista tiettyyn suuntaan.

Tutkimuseettisestä näkökulmasta on olennaista huomioida myös se, että vaikka tutkielmassa analysoidaan nuorten väkivaltarikollisuuden syitä, tutkielmassa ei ole kuultu nuorten väkivaltarikollisten omaa ääntä. Tutkimusaineisto on kerätty nuoria väkivaltarikollisia työssään kohdanneilta ammattilaisilta, ei suoraan nuorten väkivaltarikollisten keskuudesta. Tutkielma perustuu siis tiettyjen ammattiryhmien edustajista koostuvan asiantuntijaryhmän näkemyksiin nuorten väkivaltarikollisuudesta. Tämän vuoksi tutkielma ei pyri esittämään kokonaisvaltaista kuvaa nuorten väkivaltarikollisuudesta, vaan tarkastelee sitä rajatusta näkökulmasta. Laadullinen tutkimus ei perustukaan yleistettävän tiedon tuottamiseen, vaan sen tarkoituksena on tuottaa lisää ymmärrystä tutkimusaiheesta eri näkökulmista (Aaltio & Puusa 2020, 188).

Tutkimusprosessin läpinäkyvyyden varmistamiseksi tutkielmassa tuodaan esiin myös tekoälyn hyödyntäminen osana tutkimusprosessia. Tutkielman teossa on hyödynnetty apuvälineenä ChatGPT-tekoälysovellusta (OpenAI). Tekoälysovellusta on hyödynnetty tutkielmateon apuvälineensä osana ideointia, tutkielman rakenteen ja kielellisen ilmaisun kehittämisessä sekä otsikoiden muotoilemisessa. Tutkielman rakenteen hahmottamisen tukena ChatGPT-sovellukselta on pyydetty ehdotuksia siitä, millaisia osa-alueita tutkielman eri lukuihin olisi tarkoituksenmukaista sisällyttää ja miten luvun kokonaisuus voitaisiin jäsentää mahdollisimman johdonmukaisesti. Sovellukselta on esimerkiksi kysytty näkökulmia siihen, millaisia erilaisia osa-alueita tutkimusasetelmavussuassa olisi hyvä käsitellä. Kielellisen ilmaisun kehittämisessä tekoälyä on hyödynnetty pyytämällä vaihtoehtoisia tapoja muotoilla yksittäisiä lauseita, selkeyttää

vaikeaselkoisia tekstikohtia tai tehdä muuten lauseista sujuvampia tai otsikoista osuvampia tai tiiviimpiä. Tutkielman lopullinen sisältö, analyysit, tulkinnat ja johtopäätökset ovat kuitenkin tutkijan itsensä tuottamia ja vastuu tutkielman sisällöstä sekä sen oikeellisuudesta kuuluu kokonaisuudessaan tutkijalle. Tekoälyä ei ole myöskään hyödynnetty apuvälineenä tutkimusaineiston käsittelyssä.

6 NUORTEN VÄKIVALTARIKOLLISUUDEN SYIDEN YHTEYS KLASSISIIN KRIMINOLOGISIIN TEORIOIHIN

Tässä luvussa analysoidaan nuorten väkivaltarikollisten kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä ja kokemuksia nuorten väkivaltarikollisuudesta peilaten niitä rikollisuutta selittäviin klassisiin kriminologisiin teorioihin. Haastatteluaineiston pohjalta on muodostettu kolme pääteemaa, jotka noudattavat samaa jäsentelyä kuin aiemmin luvussa 4 käsitellyt kriminologiset teoriat. Pääteemat ovat seuraavat: nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla vaikuttavat yksilölliset syyt, nuoren sosiaaliseen ympäristöön liittyvät syyt ja yhteiskuntaan sidoksissa olevat syyt. Teemajaottelusta huolimatta aineistosta esiin nostetut nuorten väkivaltarikollisuuden syyt eivät aina jäsenny yksiselitteisesti vain yhden teeman alle, vaan syyt voivat olla toisiinsa vahvasti kietoutuneita. Mikro-, meso- ja makrotason tekijät muodostavat usein monitasoisen kokonaisuuden, jossa eri tekijät voivat vaikuttaa rikoskäyttäytymisen todennäköisyyteen ja riskiin samanaikaisesti. Tässä tutkielmassa pääteemat toimivatkin ensisijaisesti syiden analyttisenä jäsennyksenä, jonka avulla tutkittavaa ilmiötä voidaan tarkastella, vaikka käytännössä nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla olevat syyt ovatkin moniulotteisia ja keskenään limittyviä.

Ennen nuorten väkivaltarikollisuuden syiden tarkempaa analyysiä on kuitenkin perusteltua tarkastella sitä, millaisia piirteitä ja olosuhteita väkivaltarikollisuuteen liitetään niiden ammattilaisten näkökulmasta, jotka työskentelevät ilmiön parissa säännöllisesti. Toisin sanoen keskeistä on hahmottaa se, millaisena nuorten väkivaltarikollisuus näyttäytyy haastatelluille ammattilaisille nykypäivänä arkisissa kohtaamisissa nuorten kanssa.

Ammattilaiset kuvaavat nuorten väkivaltarikollisuutta monitekijäisenä ilmiönä, joka rakentuu useiden samaan aikaan vaikuttavien tekijöiden yhteisvaikutuksesta. Haastatellut korostavat, ettei yksittäinen riskitekijä tai edes muutama irrallinen olosuhde johda automaattisesti yksilön rikoskäyttäytymiseen. Sen sijaan väkivaltarikollisuuden riski kasvaa tilanteissa, joissa yksilön elämässä vaikuttaa samanaikaisesti useita rikosalttiutta lisääviä tekijöitä. Yksilön rikoskäyttäytymisen riskiä todennäköisesti lisäävät tekijät kasaantuvatkin usein samanaikaisesti henkilön elämässä yksilölliselle, sosiaaliselle ja yhteiskunnalliselle tasolle.

”Itse ajattelen, että ihminen on psykofyysissosiaalinen kokonaisuus. Vaikka se, että lapsi tai nuori tulee vaikka köyhistä oloista, niin sehän ei vielä tarkoita, että hänestä tulee negatiivisessa mielessä yhtään mitään. Hänestä voi tulla positiivisessa mielessä paljonkin, vaikka hän on hyvinkin köyhistä oloista, tai sitten just vanhemmilla vaikka mielenterveysongelmaa, alko-ongelmaa, kotona on ollut väkivaltaa. Että sehän mun

mielestä siinä mielenkiintoista onkin, että vaikka jonkun nuoren kohdalla voisi olla kaikki mahdolliset red flagit, että juuri tästä [nuoresta] todennäköisyys on tosi iso, että hänestä nyt tulee jotain tosi pahaa, mutta hänestä voi tulla jotain tosi hyvää.” – P2

Nuorten väkivaltarikollisuudessa korostuu myös rikosten tekeminen ryhmässä. Haastatteluaineistossa väkivalta kuvataan useimmiten kaveriporukoissa tapahtuvaksi toiminnaksi. Samalla yksin tehtyjä rikostekoja pidetään harvinaisempina ja useammin esimerkiksi huumausainerikollisuuteen liittyvinä tekoina. Haastateltujen mukaan nuorisoricollisuus näyttäytyy siis vahvasti sosiaalisesti rakentuneena ilmiönä.

”Ehdottomasti tehdään porukoissa. Tehdään tosi useasti. Tosi harvoin tehdään, ehkä huumekauppaa voidaan tehdä jollain tavalla vähän ehkä enemmän, yksin.” – J3

”Ja ne on porukassa tehty, kun puhutaan alaikäisten tekemistä rikoksista.” – P1

Haastatteluissa myös nuorten väkivaltarikollisuuden raaistuminen, aikaistuminen sekä väkivallan käytön kynnyksen madaltuminen kuvataan lisääntyneinä ilmiöinä. Haastatellut yhdistävät väkivallan vakavoitumisen esimerkiksi teräaseiden lisääntyneeseen mukana kantamiseen sekä väkivallan muuttumiseen aiempaa arkipäiväisemmäksi nuorten keskuudessa. Yhden haastatellun näkökulmasta rikosten tekemistä ei välttämättä myöskään nuorten keskuudessa pidetä enää nolona tai häpeällisenä, minkä vuoksi kynnyks käyttä väkivaltaa on saattanut madaltua.

”(...) ehkä sitten taas se, mitä on huomannut, on se, että kyllähän se [väkivaltarikollisuus] aikaistuu. Että koko ajan tulee nuorempia nuoria, joilla on aika kovia rikoksia.” – J1

”(...) mun mielestä nuorten käyttämä väkivalta nyt on ainakin yleistynyt ja se on raaistunut viime vuosina.” – P2

”Kynnyks käyttä väkivaltaa, niin mun mielestä se on madaltunu tosi paljon ja just se, että käytetään semmoista vakavaa väkivaltaa ja tietysti vielä enemmän sitten nykyisin on tullut nää esimerkiksi teräaseet mukaan, että kyllä se on tosi yleistä, että niitä tuolla mukana kannetaan ja siitä olen kyllä tosi huolissani.” – P2

”Se muuttui ehkä jossain vaiheessa, että rikosten tekemistä ei vaikka enää pidetty häpeällisenä tai nolona.” – P3

Nuoruuden elämänvaiheeseenkin liittyvä suunnittelemattomuus korostuu haastatteluissa nuorten väkivaltarikollisuuteen liittyvänä piirteenä. Nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen kuvataan syntyvän usein ilman suunnitelmallisuutta tai ennakointia, ja tilanteen edetessä se kehittyy nopeasti jopa vakavaksi väkivallaksi. Väkivalta näyttäytyy näin ollen hetkeen vahvasti sidottuna toimintana, joka ei useinkaan ole etukäteen suunniteltua, vaan tilanteet voivat alkaa pienistäkin arkisista konflikteista tai kohtaamisista, ja kärjistyä vaivihkaa jopa vakavaksi väkivallaksi.

”Et nää on useesti sellasia, (...), et niiku niihin tilanteisiin vähän niinku ajaudutaan. Et niitä ei suunnitella etukäteen, vaan joku tilanne menee vähän niinku ei-toivotulla tavalla. Ja sitten yht äkkiä ollaanki jossain sellasessa ihmeellisessä tilanteessa, että joltain onkin riistetty vapaus ja sitten siellä onkin törkee rikos yht äkkiä.” – J3

”Ei ne ikinä sitä, siis tosi harvat, suunnittele. Ne ei ole mitään sellaisia ruudinkeksijöitä siinä, että kaikella rakkaudella meidän nuoria kohtaan, mutta ei ne istu ja mieli, että nyt musta tulee tällöinen väkivaltarikollinen.” – J4

Nyky-yhteiskunnassa nuorten väkivaltarikollisuus näyttäytyy haastatelluille toimintana, jota tehdään tyypillisesti ryhmässä. Rikollisen toiminnan taustalla vaikuttaa erilaisia tekijöitä, jotka ovat kaikki samanaikaisesti yhteydessä nuorten rikoskäyttäytymiseen ja sen riskin lisääntymiseen. Nuorten tekemä väkivaltarikollisuus on myös haastateltujen näkökulmasta aikaistunut, raaistunut ja yleistynyt. Tästä kehityksestä huolimatta nuoret harvemmin suunnittelevat väkivaltaisia tekoja, vaan niihin pikemminkin ajaudutaan erilaisten väkivaltaa mahdollistavien olosuhteiden vallitessa. Seuraavaksi käsitellään teemakohtaisesti nuorten väkivaltarikollisuuden riskiä lisääviä syitä ja olosuhteita, jotka tutkimusaineistossa liitetään nuorten väkivaltaiseen rikoskäyttäytymiseen.

6.1 Yksilölliset tekijät nuorten väkivaltarikollisuuden syinä

Yksilölliset tekijät nuorten väkivaltarikollisuuden syinä viittaavat nuoreen itseensä liittyviin tekijöihin, kuten henkilökohtaisiin motiiveihin, valintoihin tai ominaisuuksiin. Tekijät voivat olla sellaisia, jotka rakentuvat sosiaalisen kanssakäymisen seurauksena, mutta ne luokitellaan yksilöllisiksi syiksi, koska väkivaltainen teko tapahtuu viime kädessä yksilön omaan harkinnan ja päätöksen kautta. Yksilöllisten riskitekijöiden kohdalla nuorten väkivaltarikollisuutta selittävät tekijät voidaan jäsentää erilaisiin väkivaltaista käyttäytymistä lisääviin ja siihen motivoiviin riskitekijöihin. Tässä tutkielmassa käsiteltäviä yksilöllisiä riskitekijöitä ovat päihteiden käyttö, impulssiherkkyys, heikko koulumenestys, kielelliset haasteet ja puutteelliset perustaidot sekä rikollisuuden viehätys, maineen, kunnian ja sosiaalisen statuksen puolustamistarve ja kosto. Rikollisuuden viehätys, maineen, kunnian ja sosiaalisen statuksen puolustamistarve ja kosto näyttävät aineistossa erityisesti rikoskäyttäytymiseen motivoivina riskitekijöinä.

6.1.1 Päihteiden käyttö riskitekijänä

Päihteiden käyttö näyttöytyy haastatteluaineistossa nuorten väkivaltarikollisuutta lisäävänä tekijänä. Tämä havainto on yhtenevä nuorten väkivaltarikollisuutta ja päihteiden käyttöä tarkastelevien tutkimusten kanssa, joissa sekä alkoholinkäytön että huumausaineidenkäytön on tutkittu olevan yhteydessä nuorten lisääntyneeseen väkivaltariskiin (esim. Siciliano ym. 2013; Hautala 2019). Päihteiden nähdään lisäävän nuoren toiminnan impulsiivisuutta ja arvaamattomuutta heikentäen nuoren kontrollia omasta toiminnastaan. Etenkin päihdeongelmaisilla nuorilla päihteiden käytön on havaittu ohjaavan yksilöiden toimintaa ja muuttavan heidän käyttäytymistään. Lisäksi yksi haastatelluista toi esiin sen, että nuori rikoksenteekijä saattaa myös itse tunnistaa sen, että päihteet vaikuttavat hänen käyttäytymiseensä väkivalta-alttiutta lisäävästi.

”(...) kun puhutettiin yhtä meidän asiakasta siitä hänen väkivalta-alttiudesta, niin hän taas kuvasi sitä, et silloin kun hän on päihdeissä, niin hänestä tulee hullu ja hän on valmis hakkaa kenet vaan (...)” – P3

”(...) mä uskaltaisin ehkä karkeasti jaotella meidän väkivaltaa käyttävät nuoret kahteen. Ne, joilla on selkeästi päihdeongelmaa ja ne toiset, joilla sitä ei ole. Ne, kenellä ei ole selkeästi päihdeongelmaa, se ei tarkoita, etteikö päihteet olis niitten elämässä jotenki mukana, mutta että se ei oo se ohjaava juttu. Ne kenellä on sitä kunnan ongelmaa, niin hehän muuttuu ihmisenä täysin riippuen siitä, mitä he niinku itseensä laittaa, eli mitä ne käyttää, ja silloin voi olla aika arvaamatonta, että mitä seuraavaksi tapahtuu.” – J4

Toisaalta haastatteluissa tuotiin esiin myös näkemyksiä siitä, ettei päihteiden käytöllä nähdä olevan suoraa yhteyttä väkivaltarikollisuuteen, vaan usein päihteet liittyvät väkivaltarikollisuuteen vain epäsuorasti. Viranomaishaastateltujen näkökulmasta päihteiden käyttö saattaa näkyä nuorten elämässä tai sen voidaan nähdä linkittyvän nuorten harjoittamaan huumausainekauppaan, mutta sen ei kuvata olevan hallitseva tai ratkaiseva tekijä juuri väkivaltarikollisuuden näkökulmasta. Nuoret tekevät väkivaltarikoksia myös ilman päihdyttäviä aineita tai toisaalta voivat käyttäytyä päihtyneenä samalla tavalla kuin normaalistikin, joten päihteiden käytön ei voida automaattisesti tai ratkaisevasti nähdä lisäävän väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä kaikkien nuorten kohdalla.

”(...) kyllähän päihteiden käyttö liittyy muuten siihen rikolliseen maailmaan, semmoiseen tietynlaiseen ehkä elämäntyyliin, mutta kyllä nämä alle 15-vuotiaat meillä, (...) jos ne tappelee siellä (...), niin ei se välttämättä se päihde ole siellä sitten. Paitsi tietysti, jos ne tekee sitten rikoksia, mihin liittyy päihteitä, kuten myyminen tai ostaminen, mutta siis mä en voi sanoa, että mulle se olisi mitenkään korostunut se [päihteiden käyttö] siellä.” – P1

”Ja ne on porukassa tehty, kun puhutaan alaikäisten tekemistä rikoksista, niin ei niinkään päihteissä, toki päihteetkin näky, mutta se ei ole mun mielestä siinä mitenkään se ratkaiseva juttu.” – P2

Järjestötason haastateltu tuo esiin, että vaikka päihteet voivat joissain tilanteissa toimia nuorten väkivaltaa lisäävänä syynä, niiden merkitys näyttää olevan enemmänkin sidoksissa siihen, millaisia yksilöllisiä piirteitä nuorella on. Päihteet pelkästään voivat lisätä impulsiivisuutta ja nopeaa aggressiivista reagointia, mutta koska kaikki päihteitä käyttävät nuoret eivät käyttäydy väkivaltaisesti päihteiden vaikutuksen alaisuudessa, päihteiden käytön jälkeistä reagointia ja käyttäytymistä ohjaa enemmänkin nuoren persoonallisuus.

”Osa on kyllä sellaisia, että jos ne saa päihteitä, niin sitten jos on lähtökohtaisesti näin lyhyt se sytytyslanka [havainnollistaa sormillaan kuinka lyhyt], niin sitten se on vielä lyhyempi.” – J1

Haastateltujen mukaan päihteiden käyttö voi lisätä erityisesti impulsiivisen käyttäytymisen kautta nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä. Itsekontrolliteoria korostaa, että heikko itsekontrolli ja impulsiivinen käyttäytyminen vaativat rikoskäyttäytymisen syntymiseksi usein ulkoisia, rikollisuudelle suotuisia tilannetekijöitä (Gottfredson & Hirschi 1990). Edellä olevan aineisto-otteen näkökulmasta päihteet voivatkin toimia heikon itsekontrollin omaavalle tai impulssiherkälle nuorelle rikollisen käytöksen mahdollistavana ulkoisena tekijänä. Nuorilla aikuisilla heikon itsehillinnän onkin tutkittu korreloivan vahvasti juuri humalahakuisen juomisen, marihuanan käytön ja reseptilääkkeiden väärinkäytön kanssa. Heikon itsehillinnän yhteys päihteiden käyttöön korostuu erityisesti silloin, kun nuoren kaveripiiriin kuuluu päihteitä käyttäviä henkilöitä. (Ford & Blumenstein 2013.)

6.1.2 Impulssiherkkyys riskitekijänä

Impulsiivisuus korostuu haastatteluaineistossa nuorten väkivaltaista käyttäytymistä lisäävänä yksilöllisenä tekijänä. Impulsiivinen käyttäytyminen ja heikko itsekontrolli ovat myös tutkimuskirjallisuudessa yksiä tutkituimmista ja yleisimmistä tunnistetuista nuorten väkivaltarikollisuuden taustatekijöistä (esim. Pulkkinen & Hämäläinen 1995; Vazsonyi ym. 2017). Haastatellut näkevät nuorten väkivaltarikollisuuteen ilmiönä liittyvän suunnittelemattomuutta ja nopeaa tilanteisiin reagointia, ja useat haastatelluista liittävät tämän nuorten impulssiherkyyteen. Impulssiherkkyys nähdään tutkimusaineistossa sekä nuoruuteen liittyvänä ominaispiirteenä, erityisesti aivojen kehittymättömyyden vuoksi, että yksilöllisenä persoonallisuuteen liittyvänä piirteenä ja kehityksellisiin häiriöihin liittyvänä toimintana.

Impulssiherkkien nuorten väkivaltatilanteiden kuvataan syntyvän äkillisenä ja ennakoimattomana, eikä tekojen seurauksia välttämättä ehditä arvioida ennen varsinaista toimintaa. Aineistossa impulsiivisuus näyttäytyy myös suhteettomana reagoitina erilaisiin tilanteisiin. Pienetkin ärsykkeet voivat johtaa nuoren voimakkaaseen väkivaltaiseen käyttäytymiseen, jolloin korostuvat teon mittasuhteiden arvioimisen puuttuminen sekä vaikeus hillitä ja säädellä omaa käyttäytymistä. Itsekontrolliteoriassa korostetaan juuri impulsiivisen käyttäytymisen olevan yhteydessä yksilön heikkoon kykyyn säädellä impulsseja ja harkita tekojen seurauksia (Gottfredson & Hirschi 1990). Väkipalta näyttäytyy tällöin nopeasti eskaloituvana reaktiona, eikä lainkaan harkittuna toimintana.

”Mitkä tekijät sun mielestä vaikuttavat nuorten väkivaltaiseen käyttäytymiseen?” – H

”No ehkä just se sellainen impulsiivisuus, että tehdään eka ja mietitään vasta sen jälkeen.” – J2

”(...) koulussa tapahtunut pahoinpitely, missä tämä uhri oli (...) jollain sohvatyynyllä heittänyt tätä tekijää, mistä tämä tekijä oli pillastunut ja siinä kohtaa kuristanut tajuttomaksi tämän tyynyllä heittäjän. Eli juuri semmoinen, että siinä ei ole oikein mitään mittasuhdetta. Toinen heittää sinua tyynyllä ja sen jälkeen kuristat toisen tajuttomaksi.” – P2

Impulsiivisuuden ja siitä johtuvan väkivaltaisen käyttäytymisen nähdään haastatteluissa olevan yhteydessä nuoren temperamenttiin, persoonallisuuteen sekä erilaisiin neurokehityksellisiin tekijöihin. Näitä tekijöitä kuvataan osana nuoren yksilöllisiä ominaisuuksia, jotka voivat vaikuttaa siihen, miksi nuoren toiminta on impulsiivista, miten nuori reagoi erilaisiin tilanteisiin ja miten hän kykenee säätämään omaa toimintaansa. Aineistossa viitataan erityisesti aktiivisuuden ja tarkkaavuuden häiriöön ADHD:seen, mutta myös muihin neuroepätyypillisyyksiin tekijöinä, jotka saattavat kytkeytyä väkivaltaisen käyttäytymisen riskiin – näyttäytyen esimerkiksi juurikin häiriöihin osittain kuuluvana impulsiivisuutena tai alhaisena itsekontrollina (Kivivuori ym. 2018, 153). Neurokehitykselliset tekijät eivät kuitenkaan korostu yksiselitteisesti nuorten väkivaltaa lisäävinä tekijöinä, vaan pikemminkin impulsiivisen käyttäytymisen riskitekijöinä, jotka voivat tietyissä olosuhteissa lisätä alttiutta impulsiiviseen käyttäytymiseen.

”Ja sitten on se tietysti varmasti siis, jos miettii vaikka jotain ADHD-diagnooseja, että se ei sinänsä vielä sano, että jos sulla on joku tällöinen diagnoosi, että syyllistyy sitten väkivaltaan. Mut on se ehkä semmonen tietty, että lähdet ehkä helpommin vaikka porukan mukana tekemään jotain, ettei aina jaksa miettiä ihan loppuun asti (...).” – P2

”Ja varmaan osa on sitten just niitä, mitä sä sanoit, biososiaalisia [syitä], mutta nehän on sitten taas semmoisia, että me ei tiedetä niistä kaikkea. Ja monilla ehkä on

semmoisia, et epäillään ainakin jotain neuroepätyypillisyyksiäkin, mikä sitten vaikuttaa jonkunlaiseen tunnesäätelyyn ja siihen ehkä yhdistyy ne impulsiivisimmat tapaukset, joilla ei oo silleen välttämättä opittuna niitä toimintatapoja siihen väkivaltaa.” – P3

Nuorten neurologiaan ja biologiaan liittyvät tekijät nähdään haastatteluaineistossa kuitenkin ainakin osittain vaikeasti määriteltävinä ja monimutkaisina ilmiöinä, joista nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset eivät tiedä kaikkea. Nuorten kanssa työskentelevien ammattilaisten voikin olla haastavaa yhdistää neurologisten kehityshäiriöiden yhteyttä nuorten väkivaltaiseen käyttäytymiseen, sillä ammattilaisilta puuttuu usein tieto nuorten terveystilasta. Kuitenkin osittain geneettisiin tekijöihin yhdistyvä heikko itsekontrolli nähdään ammattilaisten näkökulmasta itsekontrolliteorian tavoin nuorten väkivaltaista rikoskäyttäytymistä lisäävänä tekijänä (Gottfredson & Hirschi 1990). Haastatellut ammattilaiset yhdistävät impulsiivisen käyttäytymisen rikollisuuden syynä itsekontrolliteoriasta poiketen myös nuoruuden elämänvaiheeseen kuuluvaksi tavanomaiseksi ominaisuudeksi. Sen sijaan itsekontrolliteorian mukaan heikko itsekontrolli nähdään nuorisirikollisuutta selittävänä tekijänä vain silloin, kun se näyttää nuoruuden elämänvaiheeseen tavanomaisesti kuuluvaa itsekontrollitasoa suurempana (Gottfredson & Hirschi 1990).

6.1.3 Puutteelliset kyvyt riskitekijöinä – heikko koulumenestys, kielelliset haasteet ja perustaitojen puute

Heikko koulumenestys, matala sitoutuminen kouluinstituutioon sekä vähäiset koulutukselliset oppimistavoitteet on yhdistetty nuorten tekemään rikollisuuteen rikoskäyttäytymistä lisäävinä tekijöinä (esim. Herrenkohl ym. 2001; Savage ym. 2017). Kolmessa haastattelussa kouluhaasteiden on kuvattu lisäävän nuorten väkivaltaista käyttäytymistä. Haasteet koulussa liitetään nimenomaisesti oppimisen haasteisiin ja huonoon koulumenestykseen. Tutkimusaineistossa yhtenä oppimisen haasteena nähdään vaillinaiset kielelliset kyvyt. Koulutukselliset haasteet ovat yhteydessä riskiin tipahtaa koulutuspolulta ja joutua niin sanotusti huonoille teille. Koulutuspolulta putoaminen voi myös sosiaalisen kontrollin näkökulmasta lisätä nuoren rikoskäyttäytymisen riskiä, sillä lailliset instituutiot harjoittavat sosiaalista kontrollia yksilöihin ja voivat täten vähentää rikoskäyttäytymisen mahdollisuutta (Hirschi 1969; Ellonen 2008). Lisäksi, mitä enemmän yksilö käyttää aikaa laillisiin toimintoihin, kuten esimerkiksi koulutukseen, sitä vähemmän hänelle jää sosiaalisen kontrollin teorian mukaan aikaa rikolliselle käyttäytymiselle (Hirschi 1969).

”(...) aika vähän meillä on mitään kymppinoppilaita. (...) että kaikki joilla on koulussa ongelmia, ei ole rikollisia, mutta kaikilla rikollisilla on ollut koulussa ongelmia. Ei nyt

ihan näin tiukasti, mutta että semmoiset erilaiset oppimisen ja kielelliset haasteet, niin kyllähän ne näkyvät.” – J1

”Kyl mä sit näkisin senkin, että jos meillä on tällasii joilla on oppimishaasteita, on se sitten joku ADHD tai mikä tahansa tämmöinen oppimishaaste tai sitten ehkä, että suomi tai ruotsi ei ole se alkuperäinen kieli, mikä tietysti lisää sitä haastetta, niin siinä on kyllä selkeästi suurempi riski sitten tipahtaa ja joutuu vähä huonolle tielle.” – P1

Tutkimusaineistossa nuorten kouluhaasteet nähdään ensimmäisinä mahdollisina huolina ja konkreettisina havaintoina, jotka voivat ennustaa nuorten väkivaltaista käyttäytymistä. Haastatellun mukaan väkivaltarikoksiin syyllistyneen nuoren rikollisuuteen johtaneella polulla tulevat ensimmäisenä vastaan juuri koulunkäynnin haasteet.

”Kun mä yhdistelen vähän näitä nuoria, kenen kanssa tulee tehtyä töitä, mitkä heitä yhdistää, niin usein siinä on ensin koulussa haasteet.” – J4

Kielelliset taidot myös ilman niiden kytkeytymistä oppimiseen, nähdään yhtenä nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen syynä. Kielellisestä kyvyttömyydestä johtuvat kommunikointivaikeudet vähentävät nuoren mahdollisuutta reagoida häneen itseensä kohdistuneisiin loukkauksiin tai väkivaltaan. Kun nuorella ei ole kielellisesti mahdollisuutta vastata häneen kohdistuneisiin tekoihin, ainoaksi vaihtoehdoksi jää loukkauksiin reagoiminen fyysisen väkivallan keinoin. Kokemus siitä, että väkivalta jää ainoaksi keinoksi vastata itseensä kohdistettuun vääryyteen, on yhdistettävissä yleisen paineteorian ajatukseen siitä, että negatiiviset kokemukset voivat purkautua väkivaltaisena rikoskäyttäytymisenä, kun yksilöllä ei ole laillisia keinoja vastata häneen kohdistuneisiin tekoihin (Agnew 1992). Teoriaan yhdistyy osuvasti myös seuraavassa aineisto-otteessa esitelty kehityskulku. Haastateltu kertoo, että nuoren kielellisen ilmaisun helpottuessa ja mahdollistuessa, nuori pystyy paremmin vastaamaan häneen kohdistuviin tekoihin sanallisesti, jolloin väkivallan käyttö muita ihmisiä kohtaan voi loppua. Kun lailliset keinot reagoida itseensä kohdistuvaan vääryyteen ovat mahdollisia, nuori ei koe enää tarvetta turvautua laittomiin keinoihin, esimerkiksi väkivaltaan.

”En tiedä, onko se suora tunteiden ilmaisu vai mitä se on, mutta monessa toisessakin esimerkissä oli nuori, joka puhui tosi huonosti suomea. Ja häntä pilkattiin ja häntä kiusattiin muun muassa koulussa ja hän ei osannut mitään muuta kuin lyödä niitä turpaa, niiku niitä muita, ja hän joutui hirveisiin ongelmiin niiku sen takii. Mutta pari vuotta myöhemmin, kun (...) hän oppi kieltä vähän, niin hän ei enää niiku turvautunut siihen väkivaltaan samalla tavalla, kun hän pystyi sanomaan asiansa, pystyi suoraan sanottuna vittuilemaan takaisin ettei tarvinnut enää lyödä.” – J4

Kielellisten ilmaisutaitojen puuttumisen lisäksi haastatteluissa tuodaan esiin nuorten vaillinaiset kyvyt toimia sosiaalisissa tilanteissa erityisesti puutteellisten riidanratkaisu-, tunne- ja ihmissuhdetaitojen näkökulmasta. Tunne- ja ihmissuhdetaidot liitetään

itseilmaisun kykyyn ja niiden puute yhdistetään kykyyn käsitellä erilaisia epäonnistumisia ja konflikteja muiden ihmisten kanssa. Tällaisten keskeisten taitojen oppiminen jo lapsuudessa nähdään aineistossa keskeisenä ja samalla mahdollisena nuorten väkivalta-alttiutta vähentävänä tekijänä. Selviytymismahdollisuudet nuoren kokemista epäonnistumisista ja mahdollisista loukkauksista lisääntyvät, kun kielteiset kokemukset osataan käsitellä ilman tarvetta fyysisen väkivallan käyttöön.

”Ja kyllä mä sanoin, että kun mä nyt kelaan aina tosi paljon taaksepäin niin näkisin, että tunne- ja ihmissuhdetaidot olisi niinku, että jos pystyt ilmaisemaan itseäs, pystyt elämään konfliktien kanssa ja käsittelemään epäonnistumiset ja opit sen lapsena niin sinulla on paljon suurempi chäänssi selvitä tässä.” – J4

”Mutta ehkä monilla, mitä nuoremmista on ollut kyse, niin tavallaan ne tosi puutteelliset riidanratkaisutaidot siellä näkyy, ja siihen ehkä yhdistyy ne tietynlaiset yksilölliset ominaisuudet semmosesta impulssiherkkyydestä ja tämmöisestä, että tekee vaan mieltimättä tekojen seurauksia (...).” – P3

Puutteelliset riidanratkaisutaidot eivät kuitenkaan haastatellun näkemyksen mukaan yksinään selitä väkivaltaista rikoskäyttäytymistä, sillä taitojen puutteen nähdään heijastuvan yksilön henkilökohtaisiin ominaisuuksiin ja esimerkiksi aiemmin luvussa 6.1.2 käsitellyn impulssiherkkyyden kautta väkivalta-alttiuteen. Heikon itsekontrollin ja impulsiivisuuden puolestaan tiedetään myös tutkitusti lisäävän jo itsessään rikoskäyttäytymisen riskiä (Gottfredson & Hirschi 1990; Vazsonyi ym. 2017). Heikko koulumenestys ja koulutuspolulta tippuminen kytkeytyvät sosiaalisen kontrollin näkökulmasta nuorten rikoskäyttäytymisen selittämiseen, sillä laillisena instituutioon koulu harjoittaa oppilaisiin sosiaalista kontrollia, jolla voidaan nähdä olevan rikollisuutta vähentävä vaikutus (Hirschi 1969; Ellonen 2008). On myös tutkittu, että yhteisöllisissä kouluissa, joissa korostuvat sosiaaliset suhteet, yhteiset normit, yhteistyö ja osallisuus, ovat yhteydessä oppilaiden vähäisempään rikoskäyttäytymiseen. Oppilaiden yhteenkuuluvuuden tunne ja kouluorganisaation yhteisöllisyys vahvistavat osaltaan epävirallista sosiaalista kontrollia, minkä voidaan puolestaan nähdä vähentävän yksilöiden rikollisuutta. (Payne 2008.) Nuorten heikot kielelliset taidot voidaan puolestaan kytkeä paineteoriaan, sillä henkilökohtaiset itseilmaisun vaikeudet voivat lisätä yksilön kokemusta paineesta ja turhautumisesta, kun tämä ei kykene reagoimaan kokemuksiinsa loukkauksiin tai konflikteihin laillisin ja sosiaalisesti hyväksytyin keinoin (Agnew 1992).

6.1.4 Rikollisen elämäntavan viehäytys riskitekijänä

Aineistossa esiintyy ajatus rikollisuuden aiheuttamasta viehäytyksestä ja nuorten kiinnostuksesta rikollisuutta kohtaan. Haastateltujen mukaan nuoret voivat nähdä

rikollisuuden jännittävänä asiana, jonka kanssa halutaan flirttailla ja jota halutaan kokeilla. Kiinnostus rikollisuutta kohtaan ei kuitenkaan haastateltujen mukaan välttämättä aina johda vakavaan rikollisuuteen, mutta se voidaan nähdä yhtenä rikollisuuteen motivoivana tekijänä ja yhtenä ensimmäisenä askeleena rikolliselle polulle astumisessa. Rikollinen toiminta voi näyttäytyä nuorelle keinona hakea jännitystä elämään, ja rikollista käyttäytymistä voidaan pitää nuorten keskuudessa viehättävänä. Rikollisuuden viehätys voi liittyä kokemukseen sosiaalisen statuksen noususta, sillä nuorten keskuudessa rikollisuuteen ja rikosentekijöihin voi kohdistua ihailua. Rikoksia tekevä nuori voidaan nähdä rohkeana tai arvostettuna erityisesti siksi, että hän uskaltaa rikkoa yhteiskunnallisia normeja ja toimia niitä vastaan. (Kivivuori ym. 2018, 250.)

”Se [rikollisuus] on monelle varmaan myöskin semmonen tosi jännittävä juttu, minkä kans halutaan vähän niinku flirttailla. Ei halua sitä koko todellisuutta, mutta haluaa vähän niinku flirttailla sen niinku ajatuksen kanssa, että mitä jos eläisikin tuommoista vähän lajinsuojattoman elämää.” – J4

”Ja sit kyllähän jollain voi olla ihan vaan niinku tällain, et vaan nyt kiinnostaa joku, et kiinnostuksen vuoksi sitten teen jotain tyhmää ja mihin se sitten ikinä liittyykään, et kyllä näitä aina välillä tulee. Että voi olla hyvinkin erikoisia kiinnostuksen kohteita ja sit halutaan lähteä niitä vähän niinku kokeilemaan, et miltäs tää nyt sit tuntuukaan ja vaikka jos mä varastan kaupasta niin, minkälaisen tunteen se saa mussa aikaan ja mikä se nyt ikinä sitten onkaan se oma mitä haluaa vähän testata (...).” – P1

Rikollisen elämäntavan ihannoointiin liitetään haastatteluissa myös ajatus rikollisuuden mahdollistamasta vaurauden tavoittelusta nuorten keskuudessa. Haastateltu kertoo, että rikollisuuden avulla saavutetun taloudellisten hyödyn, kuten rahojen ja merkkivaatteiden, esittely sosiaalisessa mediassa voi lisätä muiden nuorten halua saavuttaa samanlaista taloudellista vaurautta yhtä helposti. Tällöin rikollinen elämäntapa ja rikollisuus ylipäätään voidaan nähdä tavoittelun arvoisena ja entistä viehättävämpänä asiana. Sosiaalisen oppimisteorian mukaan rikollisuutta hyväksyviä ja suosivia asenteita voidaan oppia vertaisryhmiltä, ja kun yksilö altistuu voimakkaammin rikollisuutta suosiville määritelmille hänen todennäköisyytensä rikoskäyttäytymiseen kasvaa (Sutherland & Cressey 1955). Vertaissuhteilta opitut rikosmyönteiset asenteet ovatkin tutkitusti vahva ennustaja nuoren omalle tulevalle rikoskäyttäytymiselle (esim. Pratt ym. 2010). Tässä nuorten väkivaltarikollisuutta koskevassa esimerkissä korostuu juuri se, miten rikollisuutta suosiville asenteille altistuminen ja niiden oppiminen voi tapahtua nuorten keskuudessa nyky-yhteiskunnassa, kun sosiaalisen median ja verkkoympäristöjen rooli rikosmyönteisten asenteiden levittämisessä on korostunut (Kivivuori ym. 2018, 179).

”Mä muistan myös, kun alkoi lisääntyä tämmöset, että nuoret alkoi esittelemään vaikka enemmän vielä niitä merkkivaatteita ja pitämään jotain setelinippuja esille ja

näyttämään niitä omissa julkaisuissaan. Ja tavallaan, siitähän se herättää kaikille seuraajille, että vau, toi on rikas, mitenköhän se on saanut ne rahat, mitenkä minäkin voisin olla tollanen. Ja tavallaan sitä kautta, kun ne on selkeästi rikoksilla hankittua rahaa, kun puhutaan siis tuhansista euroista, joillain voi olla feikkirahaa ja feikkivaatteita ja huumeita, mutta tavallaan se signaali on kuitenkin sama. Että mun mielestä ne on ollut voimakkaita vaikuttavia tekijöitä siihen, että miksi yhä useampi vaikka on valmiita sen kaltaisia tekoja [rikoksia] tekemään.” – P3

”Menestyminen on tosi keskeistä monella, tai se menestymisen halu. Ja ehkä monilla, jos mietitään yleisesti siihen rikosuralle päätymistä, nii se keskeinen motivaattori on kyl se raha.” – P3

Kun sekä menestymisen halu että raha toimivat nuorille motivaationa tehdä rikos, rikollisuutta suosivien määritelmien oppiminen voi olla myös entistä syvempää ja rikoskäyttäytyminen todennäköisempää. Oppimisteorian näkökulmasta rikollisuudelle suotuisten määritelmien oppimisella voidaan selittää vahvasti rikollisuuden ihailusta johtuvaa motivaatiota tehdä väkivaltarikos. Kun nuori omaksuu vertaissuhteissaan käsityksiä, joissa rikollisuuteen suhtaudutaan myönteisesti ja sen nähdään tuottavan esimerkiksi arvostusta ja taloudellista vaurautta, rikoskäyttäytymisen todennäköisyys lisääntyy (Akers 2000). Rikollisuuden ihannointi rikoskäyttäytymisen syynä voidaan nähdä sosiaalisesti oppimisen kautta rakentuneena ilmiönä. Lisäksi rikollisuutta ihannoivissa vertaisryhmissä rikoskäyttäytymistä voidaan palkita sosiaalisesti, mikä voi edelleen vahvistaa väkivalaiseen käyttäytymiseen liittyvä opittuja asenteita ja toimintamalleja (Kivivuori ym. 2018, 250).

6.1.5 Kunnian, maineen ja statuksen tavoittelu ja kosto riskitekijöinä

Nuorten kunnia, maine ja tätä kautta sosiaalinen asema näyttävät haastatteluaineistossa keskeisinä nuorten väkivaltaista käyttäytymistä jäsentävinä tekijöinä. Väkivalta voidaan nähdä keinona säädellä sosiaalisia suhteita, ylläpitää sosiaalista asemaa ja vastata itseensä tai läheisiinsä kohdistuviin loukkauksiin. Vallan osoittaminen ja kunnioituksen saavuttaminen ovat nuorten miesten keskuudessa yleisiä syitä käyttää väkivaltaa (Stoddard ym. 2015). Haastateltujen mukaan nuorten tekemä väkivalta kytkeytyy usein tilanteisiin, joissa nuori kokee oman asemansa, sosiaalisen statuksensa tai uskottavuutensa olevan uhattuna. Tällöin väkivaltainen käytös toimii usein keinona puolustaa tai palauttaa omaa statusta suhteessa muihin nuoriin. Nuorten kuvataan kokevan tarvetta vastata itseään kohdistuviin loukkauksiin, jotta voidaan välttyä omien kasvojen menettämiseltä. Reagoimattomuus puolestaan voidaan nähdä heikkoutena ja kyvyttömyytenä puolustaa itseään.

”(...) heille [nuorille] on tärkeää tavallaan se, että he ei menetä kasvojaan. Ja että jollain tavalla on vastattava vaikka itseensä kohdistuvaa tällöiseen loukkaukseen. On

se sitten sitä, että joku sanallisesti loukkaa tai tulee joku erimielisyys tai joku muu. Ja varsinkin, jos siitä tehdään yhtään näkyvämpää tai julkista, missä vähän kaikkien katseet kohdistuu suhun, niin sulle tulee se toimintapakko niinku käyttää sitä [väkivaltaa] tavallaan osottaaksees, että sä oot vakavasti otettava. Muuten sä vaikutat nössöltä, heikolta, jos et oo valmis vastaamaan sillee aika kovilla keinoilla.” – P3

Siitä huolimatta, että nuorten kunniaan liittyvät loukkaukset voivat olla pelkästään sanallisia tai esimerkiksi katseiden ja eleiden kautta välitettyjä, niihin liitetään vahva velvoite reagoida. Aineistossa tuodaan esiin, että kunniaan liittyvät konfliktit voivat syntyä hyvinkin pienistä tai jopa epävarmoista tapahtumista. Näin esimerkiksi huhut tai väärinymmärrykset voivat käynnistää väkivaltaisen reaktion, mikäli ne tulkitaan omaa mainetta uhkaaviksi. Tällöin väkivaltarikosten keskiössä ei ole aina pelkästään toisen henkilön nuoreen kohdistama teko, vaan nuoren henkilökohtainen kokemus siitä, että henkilö on loukannut tai saattanut loukata nuoren sosiaalista arvoa.

”(...) siinä on saattanut joku esimerkiksi loukata heidän [nuorten] kunniaa sillä tavalla, et haukkunut äitiä tai jotain. Ja sitten kun sun kunniaa loukataan, niin se ainut vastaus on se, että sä loukkaat sit sen toisen kunniaa mahdollisimman paljon.” – J4

”Ai että, jos joku muu poika sattuu omalle tyttökaverille sanomaan vaikka jotain, niin siellä ollaan sitten perässä ja yksi mitä paljon näkyy, niin on tämä n-sanan käyttö ja se onko sitä oikeasti käytetty. Aika usein on herännyt epäily, eli tämä kuka on sitten vaikka paskottu, hän ei ole ikinä edes tätä n-sanaa käyttänyt, mutta kun semmoinen sopiva juoru laitetaan liikenteeseen, niin sehän sitten tietysti tiedetään, mitä sillä saadaan aikaan.” – P2

Kunnia kytkeytyy haastateltujen mukaan laajemmin statuksen ja arvostuksen rakentamiseen nuorten keskuudessa, jolloin yksilöllisestä motivaatiosta syntynyt tarve puolustaa omaa kunniaa voidaan nähdä sosiaalisesti rakentuneena tarpeena. Väkivaltaa voidaan käyttää keinona saavuttaa pelkoon perustuvaa kunnioitusta tai vahvistaa omaa sosiaalista asemaa ryhmässä.

”Kyl mä väittäisin, että nuori hakee semmosta tietynlaista asemaa ja kunnioitusta pelon kautta.” – P1

”Ja sitten taas mitä vanhempiin mennään ja varsinkin jos siihen alkaa tulla tämmöisiä, että se rikollisuus alkaa olla keskeinen osa elämää, niin sit siitä väkivallasta tulee enemmän semmosta harkitumpaa, välineellistä ja sellaista, että se on tavallaan vain osa sitä rikollisen alakulttuurin toimintamalleja. Se vähän kuuluu siihen, et täytyy olla valmis puolustaakseen omaa asemaa, kunniaa, mitä vaan, niin olla valmis käyttää sitä, koska muuten sä vaikutat kenties heikolta.” – P3

Aineistossa korostetaan myös sitä, että kunniaan liittyvät käsitykset eivät rajoitu, vallitsevasta yhteiskunnallisesta keskustelusta poiketen, vain etnisiin kulttuureihin, vaan ne näyttävät olevan osa laajempaa nuorten keskinäistä toimintakulttuuria. Nuorten

kuvataan muodostavan omia normejaan ja merkitysjärjestelmiään, joissa kunnia ja maine ovat keskeisiä sekä tavoiteltavia asioita. Väkivalta voi tällöin olla nuorisokulttuurissa opittu keino vastata itseään kohdistuviin fyysisiin tai sanallisiin loukkauksiin. Kunnian loukkaamista usein seuraava kosto nähdäänkin tutkimuskirjallisuudessa tapana toimia erilaisissa yhteisöissä tai kulttuureissa, joissa kosto on saattanut rakentua jopa epäviralliseksi säännöksi toimia (Kivivuori ym. 2016; Lowe ym. 2020).

”Musta se on jotenkin kiehtova se tällöinen kunniakäsitteen muutos nuorissa. Ja ehkä just se myös, että musta se on kauhean laiskaa, miten aikuiset haluaisivat jotenkin suoraan ajatella, että se on islamista tullutta. Koska sitten taas, että kun näiden nuorten ja heidän vaikka vanhempien kanssa keskustelen, niin heidän vanhemmat eivät ymmärrä lainkaan, mitä heidän lapset horisee.” – J1

”Onko tuo sun mainitsema kunnia sellainen taustatekijä, mikä korostuu nuorilla?” – H

”On ja enemmän koko ajan mun mielestä. Sitten jos joltain populistilta kysyy, niin se on kaikki liitoksissa maahanmuuttoon, mutta ei se kyllä ole. Ihan yks ja se sama, että keneltä sä kysyt täällä näin, niin kyl se kunnia on semmoinen.” – J4

Yksi haastateltu kuvaa kunnian puolustamisen ilmiönä, joka näyttäytyy erityisen vahvana ja vaikeasti ulkopuolelta horjutettava ominaisuutena. Kunnia nähdään nuorten keskuudessa tekijänä, jonka on mahdollista säilyä nuorella silloinkin, kun muita asemaan ja arvostukseen liittyviä resursseja ei ole muilla keinoilla saatavilla. Tällöin kunnia voi muodostua keskeiseksi asiaksi, jota nuori kokee tärkeäksi puolustaa ja jonka varaan hän voi sosiaalista asemaansa ja koko elämänsä rakentaa. Mertonin (1938) paineteorian mukaan rikollisuutta syntyy, kun yksilö kokee, että hänellä ei ole mahdollisuutta tavoitella yhteiskunnallisesti arvostettuja päämääriä, kuten taloudellista vaurautta, laillisten keinojen avulla. Tällaista painetta voivat lisätä erityisesti taloudelliset vaikeudet, joiden on tutkimuskirjallisuudessa havaittu olevan yhteydessä nuorten kohonneeseen väkivaltarikollisuuteen (esim. Aaltonen ym. 2011). Yksilö voi tällöin kiinnittyä vahvasti kunnian puolustamiseen, koska kunnia nähdään jokaiselle henkilölle lähtökohtaisesti kuuluvana ominaisuutena. Klassisen paineteorian näkökulmasta saavutetun kunnian puolustaminen väkivallan keinoin voidaan nähdä yksilön mahdollisuutena hyvittää koettu loukkaus tai lievittää toisen henkilön teon seurauksena syntyneitä negatiivisia tunteita. Rikoskäyttäytymistä syntyy tilanteessa, kun yksilö pyrkii estämään merkityksellisten asioiden, tässä tilanteessa kunnian, menettämisen. (Agnew 1992.)

”Musta tuntuu, että kunnia on tosiaan se ainut jäljelle jäävä juttu. Se on se ainoa, mikä sulla on tavallaan puolustettavana ja sen eteen tehdään tosi paljon asioita.” – J4

”(...) tää on omaa spekulatioo, en tiedä kuinka relevanttia, mutta spekulatioina semmoinen, että maailmassa, missä vaaditaan suorituksia tosi paljon ja tavallaan sulla pitää olla asioita tai tiettyjä vaatteita, että sulla on joku ihmisarvo, niin tavallaan onko se kunnia sitten semmoinen ainut asia, mihin sä voit takertua jotenkin, et perkele, jos mun kalliit kengät ei riitä, niin ainakin mulla on tää mun kunnia. Mä oon sitä miettinyt paljon.” – J4

Nuorten tarve korostaa omaa kunniaa ja saavuttaa sosiaalista statusta näyttäytyy haastatellun näkökulmasta myös huolestuttavana kehityssuuntana. Hänen mukaansa nuorilla ei tulisi edes alun perin olla tarvetta puolustaa kunniaansa tai vahvistaa asemaansa nuorten sosiaalisessa hierarkiassa, sillä tällaiset kunnian ja maineen kaltaiset käsitteet eivät hänen mielestään kuulu nuoruuteen, eikä niiden varsinkaan kuuluisi olla uhattuna vielä nuoruudessa.

”Tämä on semmoinen, mikä meitä on hämmentänyt tosi paljon tässä työssä, että lapsilla ei pitäisi olla mitään tarvetta pönkittää omaa statustaan tai niillä ei pitäisi olla semmoista niinku kunniaa. Ideaalissa olosuhteissa heillä ei olisikaan mitään sellaista kunniaa, mitä voi loukata semmoisella niiku haukkumisella. Mä en usko, että heillä [nuroilla] ees on mitään laillista tapaa, et ei siinä varmaan ees löydy mitään muuta tapaa kuin et väkivalloin osoittaa, että saatana sä oot vääräs ja mä oon niinku oikees.” – J4

Aineistossa kuvataan myös nöyryyttämiseen liittyvää väkivaltaa. Nöyryytysväkivalta näyttäytyy suomalaisessa nyky-yhteiskunnassa melko yleisenä ilmiönä, sillä vuoden 2024 Nuorisorikollisuuskyselyn tuloksista käy ilmi, että kyselyyn vastanneista yli puolet (62 %) oli nähnyt pahoinpitelyä, nöyryytystä tai kiusaamista sisältävän videon (Suonpää ym. 2024, 26). Tutkimusaineistossa nöyryyttämismielessä tehdyllä väkivallalla pyritään toista henkilöä nöyryyttämällä korostamaan omaa sosiaalista asemaa tuomalla väkivaltateko muiden tietoisuuteen esimerkiksi julkaisemalla videoita väkivallasta sosiaalisen median kanaville. Tutkimusaineiston pohjalta käy ilmi, että nuoret voivatkin tavoitella kunniaa ja sosiaalista statusta myös nöyryyttämällä muita nuoria väkivaltaisesti.

”Mä muistan ensimmäiset videot, mitä jotkut nuoret oli lisännyt itse snäppiin tilanteesta, missä he olivat vaikka ryöstäneet jonkun. He olivat koko sen operaation kuvanneet ja siihen sisältyi tätä nöyryyttämistä ja muuta. Ja sitten laittaneet kaikkien nähtäville sen (...). Mutta tavallaan se, että siinäkin heillä selkeästi se kiinni jäämisen pelko ei ole ollu niin merkittävä versus se tietynlainen sosiaalinen palkinto, mitä sä saat siitä, kun sä jaat tällaisen materiaalin (...). Siitä on lähtenyt muutkin näkemään, että hei, tällä mä saan jotain feimiä ja muuta, jos mä kuvaan kun mä nöyryytän ja hakkaan jotain, mä olen silloin kova jätkä.” – P3

”Ja on semmosta nöyryytystyylistä väkivaltaa. Tosi usein nää teot kuvataan, tosi usein uhrin pitää pyytää anteeksi jotain asiaa, ja se voi välillä olla ihan kuviteltukin teko, mutta tällaiset kunniaan liittyvät käsitykset aika usein nyt liittyy näihin asioihin.” – P2

Lisäksi edellä oleva aineisto-ote kuvastaa sitä, että nuorille rikoksenteijöille sosiaalisen statuksen saavuttaminen voidaan nähdä kiinnijäämisen pelkoa suurempana saavutuksena, jota kannattaa tavoitella jopa kiinni jäämisen uhalla.

Aineistossa kunnian, maineen ja sosiaalisen statuksen puolustamisen tarpeeseen yhdistyy vahvasti kostomotiivi, sillä kostaminen nähdään keinona puolustaa itseään ja omaa asemaansa itseensä kohdistuvan loukkauksen jälkeen. Koston voidaan nähdä olevan vahvasti yksilön omaan valintaan liittyvä väkivaltarikollisuuden motiivi, mutta kosto näyttäytyy aineistossa kuitenkin vahvasti myös sosiaalisesti rakentuneena tekijänä, sillä kokemus koston tarpeesta rakentuu sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Kostohalukkuus näyttäytyykin yleisenä ja keskeisenä osana nuorten inhimillistä toimintaa ja sosiaalista vuorovaikutusta, sillä kosto väkivallan keinoin tai ilman sitä, nähdään nuoren keskuudessa usein oikeutettuna toimintana vastata koettuun loukkaukseen tai epäoikeudenmukaisuuteen (Recchia ym. 2019). Kosta edeltää lähes aina jokin aikaisempi teko, joka voi toisaalta muodostua jopa pidempiaikaisesta konfliktien sarjasta tiettyjen henkilöiden välillä. Erityisesti nuorten välisissä väkivaltatilanteissa kostomotiivi voi liittyä aiempiin loukkauksiin, nöyrytyksiin, väkivallantekoihin tai muihin vertaissuhteissa syntyneisiin konflikteihin, joissa väkivaltaa käytetään keinona vastata koettuun vääryyteen tai puolustaa omaa asemaa. Kosto voi myös ylläpitää väkivallan kierrettä, jolloin on tyypillistä, että koston liittyvät teot vakavoituvat vähitellen kerta toisensa jälkeen (Lowe ym. 2020).

”Ja myös se, että mä väitän, että nykynuorissa, ei vaan niissä joilla on vaikka joku eri uskonto tai kulttuuritausta, vaan yleisesti, joku sitten johtaa siihen, että todella suuri osahan nuorten väkivaltateoista on siis kostoja. Niin se, että niistä [kostoista] syntyy semmoisia jatkuvia kostonkierteitä nuorten välillä.” – J1

”Kyllä kuulee paljon tarinoita nuorilta niistä väkivaltatilanteista. Ne voi olla jotain, jotka ovat liittyneet johonkin pieleen menneisiin huumekauppoihin tai siinä voi olla taustalla jotain valehuumekauppaa. Ihan vain lähdetään kostamaan jotain juttua.” – J2

Vaikka koston on tutkittu olevan usein reaktio ja motiivi yksilöön kohdistuneeseen vääryyteen, tutkimuskirjallisuudessa on aineistosta poiketen todettu, että varsinaisen kostoteon toteutuminen on harvinaista, ja vielä harvinaisempaa on koston toteutuminen väkivaltaisena käyttäytymisenä (Lowe ym. 2020). Tämän tutkimuksen aineistossa puolestaan korostuu koston merkitys juuri nuorten väkivaltarikollisuuden syynä. Kostot ovat haastateltujen mukaan yleisiä nuorten väkivaltarikollisten keskuudessa. Lisäksi kun haastateltavilta kysyttiin, mikä olisi yksi keskeisen tekijä toiminnan taustalla, jonka puuttuminen olisi voinut ehkäistä nuoren väkivaltaisen käyttäytymisen, yksi haastateltu korosti kosta seuraavasti:

”No mä sanon kosto, se [väkivalta] olis niinku suhteellisen väistettävissä siten.” – J3

Haastateltujen esittämät kunnian, maineen ja sosiaalisen statuksen puolustaminen sekä kostomotiivi yhdistyvät vahvasti oppimisteorian ajatukseen rikollisen käyttäytymisen ja rikollisuudelle suotuisten määritelmien oppimisesta. Oppimisteorian mukaan rikosmyönteiset asenteet voivat toimia moraalitunteita kiihdyttäviä, jolloin kostaminen ja loukkauksiin vastaaminen nähdään oikeutettuina syinä rikolliselle toiminnalle (Kivivuori ym. 2018, 175–178). Kun nuoret oppivat keskinäisessä vuorovaikutuksessaan rikollisuuden suotuisia määritelmiä, kuten henkilökohtaiseen loukkaukseen väkivallalla vastaaminen, tästä voi syntyä nuorisokulttuuriin sidoksissa oleva yleisempi toimintatapa, josta yhä useammat nuoret ottavat vaikutteita. Tämän pohjalta nuoret muuttavat asenteitaan ja käyttäytymistään vastaamaan nuorisokulttuuria. Tutkimuskirjallisuudessa kosto nähdäänkin sosiaalisesti ja kulttuurisesti rakentuneena toimintamallina, joka voi esimerkiksi katukulttuureissa ylläpitää, uusintaa ja levittää väkivaltaa oikeuttavia ajattelu- ja toimintatapoja (Kivivuori ym. 2016; Lowe ym. 2020). Lisäksi koston ja kunnian, maineen ja sosiaalisen statuksen puolustamisen tarpeen sekä väkivallan välistä yhteyttä voidaan selittää sosiaalisen paineteorian avulla. Teorian mukaan yksilön negatiiviset kokemukset, kuten loukatuksi tuleminen, voivat synnyttää emotionaalista painetta, joka voi puolestaan purkautua nuoren rikollisena käyttäytymisen. Tällöin kosto voi toimia selviytymiskeinona, jonka avulla nuori pyrkii palauttamaan kunnian ja sosiaalisen statuksen, jonka hän kokee heikentyneen kokemansa loukkauksen seurauksena. (Agnew 1992.)

6.2 Sosiaaliset ympäristöt nuorten väkivaltarikollisuuden syinä

Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät syyt ovat tässä tutkielmassa nuorten väkivaltarikollisuutta lisääviä syitä, jotka liittyvät nuoren keskeisiin sosiaalisiin ympäristöihin sekä perhe- tai vertaissuhteisiin. Sosiaaliseen ympäristöön liittyvät nuorten väkivaltarikollisuuden syyt voivat liittyä myös sosiaalisten suhteiden puuttumiseen. Seuraavaksi tarkastellaan perusteellisemmin, miten nuoren perheympäristö, vertaissuhteet ja muut nuorten käyttäytymiseen liittyvät sosiaaliset tekijät vaikuttavat nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen riskiin.

6.2.1 Perhesuhteet ja kotiympäristö riskitekijöinä

Haastatteluaineistossa eriteltiin useita perheeseen ja kotiympäristöön liittyviä nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavia syitä. Nuorten vajavaiset kotiolo ja puutteellinen kasvuympäristö korostuivat useissa haastatteluissa siten, että niiden

tunnistettiin olevan nuorten väkivalta-alttiuteen liitoksissa olevia tekijöitä, mutta yhteyttä esimerkiksi köyhän lapsuuden ja nuoren väkivaltarikollisuuden välillä ei aina avattu tarkemmin. Vanhempien matalan sosioekonomisen aseman ja köyhyiden on kuitenkin tunnistettu lisäävän nuorten yleisen rikoskäyttäytymisen (esim. Ellonen 2008; McAra & McVie 2016) ja väkivaltaisen käyttäytymisen (Heiskanen ym. 2024) riskiä laaja-alaisesti tutkimuskirjallisuudessa. Perheeseen liittyvät riskitekijät nähdään aineistossa syinä, jotka vaikuttavat nuoren käyttäytymiseen, mutta eivät kuitenkaan korostu nuoren rikoskäyttäytymisen selittämisessä, mikäli nuorta ja hänen perhettään autetaan, eivätkä he jää ilman sosiaalisten yhteisöjen tukea vaikeissa elämänvaiheissa. Siinä missä kotiympäristö ja perhesuhteet voivat lisätä nuoren väkivaltaista käyttäytymistä, sosiaaliset yhteisöt voidaan nähdä rikosalttiudelta suojaavina tekijöinä (Salmi ym. 2009).

”Tietysti, jos perhe olisi pysynyt kokonaisuena ja olisi ollut enemmän varaa elää ja tällaista, mutta mä ajattelen sen niin, että semmosestakin selvi kyllä, jos sinulla on hyvät yhteisöt, ja perheellä on tuki ja perhe ei jää yksin niinku.” – J4

Huonoihin perheoloihin liitetään aineistossa tutkimuskirjallisuuden tavoin perheessä ilmenevä fyysinen ja psyykinen kaltoinkohtelu (esim. Flanagan ym. 2019). Tämä näyttäytyy tutkimuskirjallisuuden lisäksi myös haastatteluaineistossa tekijänä, joka lisää olennaisesti nuoren väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä myös kodin ulkopuolella. Kaltoinkohtelu voi näyttäytyä nuoren tarpeiden ja kuulluksi tulemisen sivuuttamisena sekä suoranaisena fyysisenä väkivaltana, joka kohdistuu nuoreen itseensä tai hänen sijastaan toiseen perheenjäseneseen. Kodissa koetun fyysisen väkivallan ei tarvitse kohdistua nuoreen itseensä, jotta sen voidaan nähdä lisäävän nuoren omaa väkivaltaista käyttäytymistä, vaan myös väkivallalle altistuminen muilla tavoin voi riittää lisäämään nuoren väkivalta-alttiutta. Lapsuudessa ja nuoruudessa koetun perheen sisäisen väkivallan näkemisen on havaittu myös kirjallisuudessa lisäävän yksilön väkivaltaista rikoskäyttäytymistä sekä muita käytösongelmia tulevaisuudessa (esim. Haapasalo 2006, 140–145).

”(...) tosi usein nämä nuoret, ketkä syyllistyvät väkivaltaan, niin esimerkiksi lapsuudenkodissa on sitten ollut jo jonkun asteista kaltoinkohtelua. Ei välttämättä fyysistä väkivaltaa, mutta jollain tavalla lapsen ja nuoren tarpeet ei ole tullut tyydytettyä siellä lapsuudenkodissa. Niin se on mun mielestä yksi, mikä selkeesti korreloi ja toki se, että sä oot lapsuudenkodissa sitten jo ihan selkeästi nähnyt ja kokenut vaikka väkivaltaa, niin se selkeästi vaikuttaa.” – P2

”(...) ne asenteet, mitä on opittu siitä [väkivallan käytöstä], että ne voi tulla perheestä, ne voi tulla myös jostain kulttuuritaustoista, missä vaikka suhtaudutaan suopeammin väkivallan käyttöön. Eli se, että on se sitä, että perheessä kannustetaan tai vaikka ei kannusteta, mutta että on vaikka nähty sitä väkivaltaa ja sen käyttöä tai puheissa jollain lailla tuodaan esiin sitä, että on ok käyttää semmosia keinoja.” – P3

Perheen sisäinen väkivalta nähdään haastatteluaineistossa myös kulttuurisidonnaisena ilmiönä, jolloin väkivallan käyttö on saatettua oppia ainakin osittain kulttuuristen normien, arvojen ja kasvatuskäytäntöjen kautta. Tällaisessa kotiympäristössä väkivallan käyttö voi näyttäytyä normalisoituneena keinona ratkaista ristiriitoja tai ylläpitää kuria. Väkivallan käytön normalisoituminen voi myös periytyä sukupolvelta toiselle. Nuori voi näin ollen oppia perheessä hyväksytyyn tavan käyttää väkivaltaa ja suhtautua siihen hyväksyvästi sekä toistaa opittua väkivaltaisen käyttäytymisen mallia myös tulevaisuudessa. Rikosmyönteisyys ja tällainen kulttuurin kautta omaksuttu tapa käyttää väkivaltaa voivat haastatellun mukaan levitä perhepiiriä laajemmalle nuorten välisessä kanssakäymisessä. Nuoret omaksuvatkin herkästi vertaisryhmissä opittuja tapoja suhtautua rikollisuuteen (Pratt ym. 2010).

”Ja mä oon paljon kuullut esimerkiksi joiltain tietyiltä eri kieli- ja kulttuuritaustaisilta nuorilta sitä, että he ikään kuin nauraa Suomen poliisille, kun Suomen poliisi on niin heikko, kun me yritetään vaan puhumalla saada ratkaisua. Ja että meidän pitäisi enemmän patukoida, lyödä, ampua, hakata niitä, jotka rikkoo lakia. Ja tavallaan mä ehkä pystyn sanomaan, että kyllä tätä saattaa tulla myös ihan ns. kantasuomalaisiltakin, koska nuoret puhuu (...). Mutta kyllä ne korostuu ehkä tietyn taustaisissa ne sellaiset tosi jyrkät asenteet. Se on ihan ilmeistä, koska jos heidän omassa kotimaassa poliisi on ollut semmonen, että poliisikin hakkaa tai kaikki ongelmat ratkaistaan väkivallalla, niin se on ihan ymmärrettävääkin tavallaan, että sen kaltaset ajatusmallit on saattanut sitten myöskin sukupolvien yli säilyä.” – P3

Väkivallan käytön ja väkivaltaa suosivien asenteiden oppimisen lisäksi perherakenteet voivat toimia nuoren väkivaltaisen käyttäytymisen taustalla vaikuttavina syinä (esim. Sampson 1987; Bosick & Fomby 2018). Haastatellut kertovat, että heidän kohtaamiensa nuorten kohdalla väkivaltaisen käyttäytymisen taustatekijänä korostuu usein rikkinäinen perhe, eli perhe josta puuttuu toinen vanhempi. Erityisesti isän puuttuminen nuorten elämästä ja perheestä on teema, joku toistuu eri haastatteluissa. Isän poissaolo nuoren elämästä näkyy järjestötoimijan kokemusten mukaan myös käytännön perhetyössä. Haastatellun mukaan isät eivät useinkaan osallistu nuorten tukemiseen pohjautuvaan perhetyöhön, mikä voi vaikeuttaa työskentelyä nuoren ja hänen lähipiirinsä kanssa.

”No se isättömyys on nyt semmonen aika vahva teema niiku mikä toistuu nuorilla useasti. (...) Ei me faijojenkaan tehdä niinku perhetyötä, koska ne ei oo vaan paikalla.” – J3

Hirschin (1969) sosiaalisen kontrollin teorian mukaan ihmisten harjoittama epävirallinen sosiaalinen kontrolli estää ihmisiä tekemästä rikoksia. Vanhemmat ovat yksi keskeisimmistä nuoriin kohdistetun epävirallisen kontrollin harjoittajista (Kivivuori ym. 2018, 165). Toisen vanhemman poissaolo saattaa perheen heikomman taloudellisen tilanteen lisäksi vaikuttaa nuoren käytöksen kontrolloinnin mahdollisuuksiin, sillä

vastuu valvonnasta ja kasvatuksesta jää tällöin vain yhden vanhemman vastuulle (Sampson 1987, 352–353; Ellonen 2008). Lisäksi nyky-yhteiskunnassa havaitut kasvatuskäytäntöjen muutokset voivat vähentää nuoren suuntaan kohdistuvaa epävirallista sosiaalista kontrollia. Eräs haastatelluista on havainnut kasvatuksen menneen osassa perheistä suuntaan, jossa vanhemmat näyttävät nuorille pikemminkin kavereina rajoja asettavien ja kontrollia ylläpitävien vanhempien sijaan. Sama haastateltu tuo esiin myös toisen sosiaaliseen kontrolliin liittyvän ongelman: yhden vanhemman perheessä voi olla vaikeampaa jakaa vastuuta nuoren käyttäytymisen ohjaamisessa ja rajojen asettamisessa, koska vanhemmat eivät voi ottaa erilaisia kasvatuksellisia rooleja. Tällöin toinen kasvatuksellisista rooleista voi jäädä täyttämättä tai toiselle vanhemmalle voi kasaantua sekä nuorta tukevan että kontrollia ylläpitävän roolin toteutuminen. Tämä voi vaikeuttaa johdonmukaisen kasvatuksen toteutumista.

”Kyllähän me usein nähdään, että nuorten perheet ovat heille enemmän kavereita, mutta ne ei ole sitten itsekään saanut sitä mistä ammentaa. Jos oot itse saanut lusikalla, niin kauhalla ei voi antaa, että on toki sitä, että siellä on kriittinen ja kontrolloiva vanhemmuus varmaan kuuluisasti hukassa. Mutta mä en näe, että ne pelkästään ne sellaiset rajattomat vanhemmat sitä yksinään tee, mutta ihan varmasti on myös sitä.” – J4

”Sitten tosiaan, jos ei ole kuin yksi huoltaja, niin siinä voi olla vaikea ajaa kumpaakin rooliä siinä (...). Ei voi leikkiä ”hyvä poliisi, paha poliisi” isjän kanssa esimerkiksi, niin se on vähän harmi.” – J4

Alla esiintyvässä aineisto-otteessa korostuu sosiaalisissa ympäristöissä ja yhteisöissä harjoitetun epävirallisen sosiaalisen kontrollin merkitys nuorten väkivaltaisessa käyttäytymisessä julkisissa tiloissa. Aineisto-otteessa kuvataan nuorten voivan elää toisistaan vahvasti poikkeavaa elämää kotona ja kodin ulkopuolella. Tällöin myös kodin ulkopuolella sosiaalisissa yhteisöissä harjoitettu epävirallinen sosiaalinen kontrolli kytkeytyy olennaisesti nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen riskiin ja väkivaltakäyttäytymisen toteutumiseen. Tämä ajatus heijastaa sosiaalisen kontrollin teorian keskeistä oletusta siitä, että normien vastaista käyttäytymistä tapahtuu osana ihmisten luontaista taipumusta, mikäli yksilön ympäristö ei rajoita hänen rikollisen toiminnan toteutumista sosiaalisen kontrollin keinoin (Hirschi 1969).

”(...) jollain alueella vanhemmat on myös aktivoitunut siihen, että ne on lähtenyt vaikka jalkautumaan. Ne on sitten yhdessä lähtenyt porukalla tuonne ostareille pyörimään ja olemaan vähän silminä ja korvina ja puuttumaan ja estämään tavallaan sitä toimintaa. Ehkä just se, et ne vanhemmat pitäisi saada tiiviisti mukaan, kun monet lapset viettää ehkä semmoista kaksois- tai kolmoiselämää, että se kotirooli on täysin erilainen kuin mitä kaduilla tai koulussa. Että sit jos ne vanhemmat tietäisi koko ajan mitä niiden lapset tekee, niin se olisi varmaan aika tehokas, mutta monilla ei ole myöskään siihen voimavaroja.” – P3

Haastateltujen kokemukset perhesuhteisiin ja kotiympäristöön liittyvistä nuorten väkivaltarikollisuuden syistä kytkeytyvät suurelta osin klassisista kriminologisista teorioista sosiaalisen oppimisen teoriaan ja sosiaalisen kontrollin teoriaan. Sosiaalisen oppimisen teorian näkökulmaan kietoutuu perheessä kohdattujen ja kulttuurisidonnaisesti opittujen rikollisuutta hyväksyvien asenteiden omaksuminen ja hyödyntäminen perheympäristön ulkopuolella. Perheessä opitut rikollisuutta hyväksyvät asenteet voivat välittyä nuorille esimerkiksi kotona koetun ja nähdyin kaltoinkohtelun ja väkivallan tai väkivaltaan kannustavien puheiden kautta. Sosiaalisen oppimisen teorian mukaan rikollinen käyttäytyminen ei näin ollen synny pelkästään yksilön ominaisuuksista, vaan myös ympäristöissä omaksutuista arvoista, asenteista ja käyttäytymismalleista, joita vahvistetaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa (Akers 2000). Vanhempien harjoittaman epävirallisen sosiaalisen kontrollin vähäisyys nuorten väkivaltaisen rikoskäyttämisen syynä yhdistyy taas osuvasti rikoskäyttämistä selittävään sosiaalisen kontrollin teoriaan. Tämän teorian mukaan esimerkiksi vanhempien harjoittama epävirallinen sosiaalinen kontrolli voi vähentää yksilön rikoskäyttämisen mahdollisuuksia. Samoin teoriassa korostuu näkemys, jonka mukaan sosiaaliset normit eivät ohjaa yksilön toimintaa yhtä vahvasti silloin, kun yksilöltä puuttuvat läheiset emotionaaliset siteet muihin ihmisiin tai hän ei koe muiden odotuksilla olevan merkitystä omalle toiminnalleen. Tällöin yksilön kiinnittyminen sosiaalisiin normeihin voi heikentyä ja normien vastainen käyttäytyminen mahdollistua helpommin. (Hirschi 1969.)

6.2.2 *Vertaissuhteet riskitekijänä*

Haastatellut kuvaavat nuorten väkivaltarikollisuutta ilmiönä, johon kuuluu rikosten tekeminen ryhmissä. Nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset ovat huomanneet, että vertaisryhmän vaikutus nuorten rikoskäyttämiseen on merkittävä ja ryhmän vaikutus voi vahvistaa sellaista käyttäytymistä, johon nuoret eivät yksin välttämättä ryhtyisi. Yksi haastatelluista järjestötason toimijoista kuvaa tätä ilmiötä osuvasti seuraavilla sanoilla: ”*joukossa tyhmyys tiivistyy*” (J3). Niin sanottu ”huonoihin porukoihin” ajautuminen liitetään aineistossa nuorten väkivaltarikollisuuden lisääntyneeseen riskiin. Nuoren kiinnittyminen vertaissuhteisiin, joissa väkivalta on keskeinen toimintatapa, voidaan nähdä tekijänä, joka lisää hänen riskiään omaksua väkivaltaista käyttäytymistä ja täten lisätä hänen omaa väkivaltaa (esim. Baz & Fernández-Molina 2017). Väkivaltaiseen kaveripiiriin päätyminen voi tutkimusaineistossa esiintyvien näkemysten pohjalta altistaa nuoren myös sosiaaliselle paineelle. Sama ilmiö tunnustetaan myös tutkimuskirjallisuudessa (Sullivan 2006). Tämä vertaissuhteiden tuottama sosiaalinen paine voi ilmetä nuorelle paineena mukautua ryhmän toimintatapoihin, kuten väkivaltaiseen käyttäytymiseen, tai tarpeena

korostaa omaa valta-asemaa suhteessa muihin, jotta nuori kokisi kuuluvansa vahvemmin osaksi ryhmään. Tällöin vertaisyhteisöihin kuuluminen voi luoda tilanteita ja olosuhteita, joissa nuori ajautuu muiden vertaistensa toiminnan tai vaikutuksen kautta tekemään itse rikoksen (Sullivan 2006).

”Varsinkin tämä katuväkivalta, niin kyllä siihen liittyy vahvasti se kaveripiirin ja porukan vaikutus. Siellä on erilaisia tekijöitä, mitkä siihen ajaa. Kyllä haluaisin vähän niiku nostaa ryhmäpainetta sieltä tietysti ja niitä porukan sisäisiä valtasuhteita esimerkiksi.” – J3

Väkivallan käyttäminen voi erään haastatellun kokemuksen mukaan näyttäytyä myös keinona saavuttaa vertaisryhmälle tai nuorelle itselleen tietynlainen sosiaalisesti määritetty rooli tai arvo sekä julkista suosiota viihdyttämällä muita väkivallan keinoin.

” (...) kyllä se [nuorten väkivaltarikollisuus] tahtoo aina olla semmoista tietynlaista paikanhakemista ja vähän nostetaan ittee painamalla toista. Kyllä se mun mielestä melkein aina on varmaan ollut semmoista sillon kun minäkin olen ollut koulussa, että saadaan porukka viihtymä, kun jotain paukutellaan turpaa. (...)” – P1

Tutkimusaineiston mukaan vertaissuhteiden kautta nuori saattaa päätyä tilanteisiin, joissa väkivaltaista käyttäytymistä esiintyy, ja hän saattaa itsekkin syyllistyä väkivaltaan, vaikka ei itse olisi toiminnan alullepanija. Toisaalta kaikki nuoret eivät kuitenkaan syyllisty väkivaltaan tilanteissa, joissa osa vertaisista päättää käyttää väkivaltaa, kuten seuraavasta aineisto-otteesta käy ilmi. Tällöin väkivallan käyttö saattaa kytkeytyä osaltaan myös muihin nuoren väkivalta-alttiutta selittäviin tekijöihin. Alla esiintyvä aineisto-ote kuvaa hyvin tätä nuorten ajautumista väkivallan käyttöön tilanteessa, joka on alun perin kohdistunut vain yhteen vertaisryhmän jäseneen, mutta tilanteen kehittyessä myös muut tilanteessa olleet nuoret voivat kokea tarvetta tai oikeutta väkivallan käyttöön.

”(...) Olin siis viime kesään oikeudenkäynnissä, kun viisi nuorta, oikeasti niitä oli seitsemän, mutta viisi syytettyä nuorta oli tota ollu linja-autossa Vantaan puolella. He oli riehunut bussissa ja pitäny hauskaa omien sanojensa mukaan. Ja tota linja-autokuljettaja oli vähän närkästynyt ja vetänyt lukkojarrutuksen. Sitten oli yks niistä kaatunut, jonka seurauksena bussikuski pahoinpideltiin, häntä puukotettiin. (...)” – J4

Vertaisryhmien kanssa julkisessa tilassa myöhään oleskelu ilman aikuisten valvontaa on myös yksi taustasy, joka yhdistetään aineistossa nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen riskiin. Julkisessa tilassa myöhään oleskelu voi altistaa nuoren väkivaltarikollisuutta mahdollistaville olosuhteille, jotka voivat aiheuttaa sekä kohonneen riskin joutua väkivallan uhriksi että suuremman riskin käyttää itse väkivaltaa (Lowe ym. 2020). Ulkona myöhään oleskeluun liittyy väkivallan uhriksi joutumisen lisäksi muitakin väkivaltarikollisuuden riskitekijöitä, kuten päihteiden käyttöä, mitkä voivat taas

osaltaan lisätä nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä, kuten luvussa 6.1.1 osoitetaan. Aikuisten valvonnan puuttuminen julkisesta tilasta nähdään tekijänä, joka lisää julkisessa tilassa oleskelevien nuorisoryhmien tekemää väkivaltarikollisuutta (Felson ym. 2013). Aikuisten valvonnan puute yhdistyy ajatukseen epävirallisen kontrollin puutteesta, jolla on sosiaalisen kontrollin teorian mukaan nuorten rikoskäyttäytymistä lisäävä vaikutus (Hirschi 1969).

”Ja niissä yhteisöissä sitten tietysti on kaikennäköisiä muita ilmiöitä, että sä alat vaikka polttelemaan pilveä tai ryyppäämään kadulla tai ihan vaan, että olet myöhään ulkona. Niin sä todennäköisimmin törmäät siihen, että tavallaan sut on pakotettu niinku väkivallan tekoihin, kun sä puolustaudut itseasiassa, tai sit sä vaan ajaudut johonkin, että sun uudet kaverit, niin ne esimerkiksi tykkää käyttää väkivalta, ja sit sä oot vähän semmosen sosiaalisen paineen alla. Tää on ehkä yksi semmonen, että jos ei oo harrastuksia ja näin pois päin.” – J4

”Minun tekis mieli sanoa, että lasten ei pitäisi antaa vapaasti hengailta kaduilla tavallaan ilman aikuisten valvontaa. (...). Pitäisi tarjota semmoista tiiviimpää aikuisten huolenpitoa, ikään kuin holhoomista. Ja sitten se ei rajoitu pelkästään vanhempiin, että myös koulut ja harrastukset. Kaikkien meidän pitäisi tarjota jotenkin tiiviimmin sitä läsnäoloa lapsille. Lapset on liikaa omissa oloissaan ja keskenään, koska silloin alkaa tapahtua väärille raiteille menoa.” – P3

Yhden haastatellun mukaan nuorten keskinäinen oleskelu vertaisryhmissä epävirallisen kontrollin ulottumattomissa on mahdollistanut sen, että nuoret ovat keskenään luoneet itselleen tapoja toimia. Väkivalta voi olla yksi tällainen tavanomainen toimintatapa, mikä on opittu sosiaalisessa vuorovaikutuksesta muiden henkilöiden kanssa (Salmi 2006, 199). Väkivalta nähdään haastatellun mukaan hyväksyttynä ja opittuna tapana toimia, esimerkiksi välienselvittelyn näkökulmasta, johon ei ole onnistuttu vielä löytämään muita vertaisryhmissä toimiviksi tai hyväksyttäväksi koettuja keinoja. Julkisessa tilassa oleskelu ja epävirallisen sosiaalisen kontrollin vaikutuksen ulkopuolelle jääminen on siis voinut mahdollistaa sen, että nuoret pystyvät rakentamaan vertaisryhmissä yhteisesti opitut tavat käyttää väkivaltaa.

”Kun siinä ehkä korostuu se, että sellaiset nuoret, jotka ovat viettäneet paljon jäsentymätöntä vapaa-aikaa kodin ulkopuolella, kodin ja harrastusten ja muiden instanssien ja turvallisten aikuisten ohjauksen ulottumattomissa, niin he ovat itselleen luoneet niitä tapoja toimia johon jo silloin on kuulunut se väkivalta. Se alkaa siitä, että kun jossain kauppakeskuksessa porukat alkaa tapella tai niihin välienselvittelyihin alkaa silloin jo kuulua se tappelu. Ja sit kun muita keinoja ei ole vielä löydetty, tai ainakaan semmoisia, mitä he kokee toimiviksi keinoiksi tai hyväksyttäväiksi.” – P3

Huomion ja hyväksynnän hakeminen vertaisryhmiltä sekä tarve kiinnittyä sosiaalisiin yhteisöihin näyttäytyy tutkimusaineistossa yhtenä vertaisryhmiin liittyvänä nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen taustavaikuttimena. Vertaissuhteiden merkitys korostuu nuoruudessa, joka on aikaa, jolloin yksilö irtautuu kodin vaikutuksesta ja rakentaa

uudenlaista identiteettiä suhteessa muihin henkilöihin. Vertaissuhteet voivat muodostua nuorelle erityisen tärkeiksi silloin, kun hän ei ole onnistunut tai pystynyt kiinnittymään muihin yhteisöihin tai ei koe näitä yhteisöjä riittävän merkittäviksi. Haastateltujen näkökulmasta yhteisöllisyyden puute voi ilmetä esimerkiksi heikkona kiinnittymisenä kouluinstituutioon sekä harrastusten puutteena. Heikko kiinnittyminen laillisiin instituutioihin voi lisätä nuorten rikoskäyttäytymisen riskiä siten, että nuorella käytettävissä olevasta vapaa-ajasta suurempi osuus jää käytettäväksi lainvastaiseen toimintaan (Hirschi 1969, 20–21). Harrastuksilla onkin tutkitusti nuorten rikollisuutta vähentävä vaikutus mahdolliseen rikolliseen toimintaan käytetyn ajan vähenemisen ja nuorten harkitun päätöksenteon vahvistumisten kautta (Timmer ym. 2024). Yhteisöjen puuttuminen nuoren elämästä voi jättää aukon nuoren elämään, jolloin nuori voi kokea tarvetta löytää oma paikkansa sosiaalisessa verkostossa tai tarpeena kiinnittyä johonkin ryhmään tai yhteisöön. Oman paikan etsiminen voi tällöin aiheuttaa sen, että nuori ajautuu vertaisyhteisöihin, joissa tehdään aktiivisesti rikoksia tai rikollinen toiminta muuten määrittää ryhmän toimintatapoja.

”Että sitten niitä tarpeita täytetään jossain muissa yhteisöissä kuin vaikka koulu yhteisössä tai perus harrastusyhteisössä, mitkä olis monille muille se paikka missä sä saisit niitä samoja asioita, mitä nuoret sit saa rikollisesta maailmasta.” – J1

”(...) jos sä et sovi kouluun tai se ei sulle resonoi jotenkin se hyväksyntä jossain jalkapallojoukkueessa, niin sitten etsit sen jostain muualta. Mä uskon, että kaikki kyllä haluaa yhteyttä ja kaikki haluaa tulla rakastetuksi jotenkin.” – J4

Yllä oleva aineisto-ote havainnollistaa sitä, miten nuorten kanssa aktiivisesti työskentelevä ammattilainen on huomannut nuorten kaipaavan kaikkien muiden ihmisten tavoin jostain sosiaalisesta lähteestä kumpuavaa hyväksyntää ja tarvetta solmia sosiaalisia yhteyksiä muihin. Hyväksyntää voidaan hakea aktiivisesti tällaisista väkivaltaisista tai rikosmyönteisistä nuorten ryhmittymistä, kun hyväksyntää ei ole mahdollista saada muualta.

Vertaisryhmien vaikutukset nuorten väkivaltariskiin yhdistyvät mesotason klassisiin rikollisuutta selittäviin teorioihin. Sosiaalisen oppimisen teorian kautta voidaan selittää nuorten rikosmyönteisten määritelmien oppimista vertaissuhteisissa siten, että yksilö oppii muilta nuorilta väkivaltaisen käyttäytymisen olevan hyväksyttävää ja jopa luonnollinen tapa toimia. Tällöin nuori voi itse käyttää väkivaltaa tilanteissa, joissa muut hänen vertaisensa syyllistyvät väkivaltarikollisuuteen. Rikosmyönteisiä asenteita opitaankin voimakkaimmin lähimmiltä viitoryhmiltä, kuten esimerkiksi ystäviltä (Sutherland & Cressey 1955, 74–80; Akers 2000, 76). Rikoskäyttäytymisen palkitseminen, kuten valta-aseman korostuminen vertaissuhteissa rikosteon seurauksena, voi myös vahvistaa nuoren rikoskäyttäytymisen oppimista (Akers 2000).

Sosiaalisen kontrollin näkökulma voi selittää nuorten väkivaltaista rikoskäyttäytymistä tilanteissa ja tiloissa, joissa aikuisten harjoittama epävirallinen kontrolli ei ole läsnä, kuten juuri julkisissa kaupunkitiloissa. Epävirallisen kontrollin puute yhdistyy myös ajatukseen harrastusten rikollisuutta vähentävästä vaikutuksesta, sillä harrastukset voivat tarjota nuorille aikuisten harjoittamaa valvontaa, sosiaalisia normeja sekä positiivisesti vaikuttavia yhteisöjä, jotka voivat vahvistaa nuorten ajallista kiinnittymisiä yhteiskunnallisesti hyväksytyihin toimintatapoihin. (Hirschi 1969.)

6.3 Yhteiskunnalliset tekijät nuorten väkivaltarikollisuuden syinä

Yhteiskuntaan kietoutuneet syyt nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla viittaavat tekijöihin, jotka liittyvät laajempiin yhteiskunnallisiin ja kulttuurillisiin rakenteisiin tai yhteiskunnallisiin asenteisiin. Nämä yhteiskunnalliset tekijät luovat puitteet nuorten elämälle ja toiminnalle sekä muovaavat heidän mahdollisuuksiaan ja toimintaympäristöjään. Tässä luvussa tarkastellaan tarkemmin sitä, miten yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen, sosiaalinen leimaaminen sekä teknologisoituminen ja sosiaalinen media voivat lisätä nuorten väkivaltarikollisuuden riskiä.

6.3.1 Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen riskitekijänä

Heikko sitoutuminen yhteiskuntaan näyttäytyy tutkimusaineistossa tekijänä, joka vaikuttaa nuoren väkivaltaisen käyttäytymisen riskiin. Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen kietoutuu useisiin muihin nuorten väkivaltarikollisuuden riskitekijöihin, jotka heikentävät osaltaan yhteiskuntaan kiinnittymistä. Yhteiskunnan ulkopuolelle jääminen nähdään tekijänä, joka voi olla yhteydessä uusintarikollisuuteen ja yksilön rikoskäyttäytymisen alkamiseen. Yhteiskunnan ja suomalaisen palvelujärjestelmän yksilökeskeisyys nostetaan esiin tekijänä, joka hankaloittaa nuorten rikosentekijöiden integroitumista takaisin yhteiskuntaan. Mikäli nuoren integroituminen takaisin yhteiskuntaan epäonnistuu, nuoren väkivaltarikoskierre saattaa jatkua ja nuoren voi olla vaikea pidättäytyä rikollisesta elämäntyylistä, vaikka hän olisikin yrittänyt parantaa tapansa. Riskitekijöiden kokonaisvaltainen huomioiminen koetaan puutteellisena, jolloin vastuu tapojen parantamisesta jää täysin nuorelle itselleen.

”(...) meidän palvelujärjestelmä on tosi yksilökeskeinen, jolloin sitten tietyllä tavalla kun totesin, että nämä [nuorten väkivaltarikokset] on ryhmäilmiöitä, niin ku mieltii lastensuojelua, Riseä, kaikkiin, niin siinä tosi vahvasti keskitytään siihen yksilöön ja sen yksilön muuttamiseen. Mutta sitten tietyllä tavalla jotenkin se, että vaikka joku vankeusjakso tai joku erityisen huolenpidon osaston jakso voisi tietyllä tavalla aiheuttaa tosi paljon hyvää siinä nuoren omassa ajattelussa ja tekemisessä. Mutta nyt

kun se nuori palautetaan siihen aivan samaan tilanteeseen, missä ne kotiolot on täysin samat, ystäväpiiri on täysin sama, koulutilanne on täysin sama, niin se on tosi kova vaatimus, että se nuori muuttuisi tai pystyisi ylläpitämään sitä omaa muutostaan, minkä on saanut käyntiin jossain, kun hänet on eristetty jonnekin miettimään omia juttujaan.”

– J1

Yksilökeskeisen yhteiskunnan ajatus siitä, että erilaisia haasteita tai ongelmia kohtaavat perheet ja yksilöt jäävät oman vastuunsa varaan, nähdään myös sosioekonomisia eroja lisäävänä tekijänä. Yhteiskunnassa esiintyvä eriarvoisuus ja suuret tuloerot ovat jossaisenaan yhteydessä väkivaltarikollisuuden esiintyvyyteen, sillä epätasa-arvoisissa ja suurten tuloerojen maissa väkivaltarikollisuutta esiintyy tutkitusti enemmän (Wilkinson & Pickett 2011, 157–160). Järjestötason toimijan mukaan nuoret eivät myöskään näyttäytyä yhteiskunnassa saman arvoisina jäseninä kuin muut, sillä nuoret jäävät usein julkisen keskustelun marginaaliin päätöksenteossa ja yleisessä keskustelussa.

”Me ollaan menossa yksilökeskeisempään yhteiskuntaan koko ajan, missä jokainen on oman onneensa seppä ja se on ihan hevonpuppua. Ei kukaan semmoseen pysty, ei kukaan pärjää yksin. Mutta jostain kumman syystä, ja sitten jos ei ole rahaa, niin sitten pitäisi jotenki kuitenkin selvittää. Eli meidän politiikka on semmoista oikeistopolitiikkaa, mikä oikeastaan kasvattaa luokkaeroja ja lapsiperheköyhyyttä, niin mä sanoisin.” – J4

”Ja sitten se, mitä se julkinen keskustelu on, niin (...) kyllähän se ei ole sellainen, että se ottaisi kaikkia nuoria mukaan siihen yhteiskuntaan, vaan jotenkin enemmän sellainen poissulkeva kuin mukaan ottava, niin tuntuu, että sellaisia on poliittiset keskustelut ja yhteiskunnalliset keskustelut.” – J2

Kun nuori on heikosti kiinnittynyt yhteiskuntaan, eikä esimerkiksi pidä koulutusta itselleen merkityksellisenä asiana, tai ei muuten näe itselleen sellaista tulevaisuutta, johon yhteiskunta yksilöitä yleisesti ohjaa, hän saattaa alkaa etsiä vaihtoehtoisia reittejä menestyä. Yleisen paineteorian mukaan rikollisuutta lisäävä paine voi syntyäkin juuri silloin, kun yhteiskunnan sosiaalinen rakenne estää yksilöä saavuttamasta yleisesti hyväksytyjä tavoitteita tai kun yksilön kognitiiviset kyvyt eivät riitä näiden tavoitteiden saavuttamiseen (Agnew 1992, 56; Aaltonen ym. 2011). Eräs haastatelluista näkee menestymisen ja taloudellisen hyödyn kuitenkin nuorten tavoittelemina päämäärinä, jolloin rikollinen toiminta voidaan nähdä keinona saavuttaa näitä tavoitteita, vaikka se tarkoittaisi yhteiskunnallisten normien tai jopa lakien rikkomista. Nuoret eivät välttämättä näe lainvastaisuutta rikollisen toiminnan esteenä, vaan pikemminkin mahdollisuutena – etenkin, jos sen avulla on mahdollista saavuttaa haluttuja päämääriä.

”Mä sanoisin, että osalla on jo hyvin nuoresta lähtien semmonen, (...) että he on ehkä heikosti kiinnittyneitä tähän meidän normiyhteiskuntaan. Vaikka koulutusta ei pidetä tärkeänä, koulunkäynti ei välttämättä ole heille merkittävää, he eivät ehkä näe itselleen semmoista tulevaisuutta, mihin meidän polut ohjaa, tai sitä ei nähdä tavoittelemisen arvoisena ja aletaan etsiä ehkä jotain vaihtoehtoisia reittejä menestyä. Menestymisen on tosi keskeistä monella, tai se menestymisen halu. (...). Se on kyllä monella se, että ei

ehkä piitata tavallaan semmoisista yhteiskunnan säännöistä tai laista (...). He eivät ajattele silleen, että minä en halua rikkoa lakia, vaan että minulle on ihan sama rikkoa lakia tai ei, jos minä saan tavallaan omia tavoitteitani täytettyä tai edistettyä näillä keinoilla.” – P3

Toinen haastateltu tuo esiin omaan kokemukseensa perustuvan huomion siitä, että nuorten yhteiskunnasta syrjään jääminen ja vaillinaiset mahdollisuudet voivat johtaa nuoren rikoskäyttäytymiseen ja sen jatkuvaan vakavoitumiseen. Alla olevassa aineistotteessa kuvataan nuoren polkua, joka voi osaltaan heikon yhteiskuntaan integroitumisen johdosta johtaa lopulta väkivaltarikollisuuteen. Haastateltu kertoo, että heikko yhteiskuntaan kiinnittyminen voi saada erityisesti ne nuoret, joilla lailliset keinot menestyä ovat rajallisemmat, tavoittelemaan rahaa ja menestystä tavoitteellisesti liiketoimintalähtöisesti ja nopean hyödyn tavoitteluun perustuvilla keinoilla. Rikollisuus voi näyttäytyä tällöin mahdollisena keinona nopeaan menestykseen ja vaurastumiseen.

”(...) tää korostuu muun muassa ulkomaalastaustaisilla nuorilla, että on aika syrjässä siitä [yhteiskunnasta], elää tosi omassa kuplassansa, ja se kupla on semmonen missä mahdollisuudet on aika pienet. Että vanhemmatkaan ei välttämättä ole kotoutunut. Tämä ei ole aina ulkomaalaistaustaisilla. Mutta tietyllä tavalla siellä on se sellainen selkeä bisnes-mindsetti ja sellainen hustlaus-ajattelu, jossa sitten taas se on jotenkin kauhean selkeä se, että (...) eka ne myy niitä feikkejä merkivaatteita, sit ruvetaan myymään vapeja, sit ruvetaan myymään kannabista, sit ruvetaan myymään tiukempaa. Ja sit mitä enemmän sä myyt, sitä isompiin piireihin sä päädyt ja sitä enemmän niihin tulee sitä rikollisuutta mukaan.” – J1

Heikko yhteiskunnallinen kiinnittyminen nähdään aineistossa nuoren väkivaltaista rikoskäyttäytymistä lisäävänä tekijänä. Yhteiskunnallinen kiinnittymättömyys yhdistyy kriminologisen paineteorian ajatukseen siitä, kun yhteiskunnassa yleisesti tavoittelun arvoisena nähdyt päämäärät ja lailliset mahdollisuuden näiden päämäärien tavoitteluun ovat ristiriidassa, rikoskäyttäytymistä syntyy. Teorian mukaan yhteiskunnallisesti asetetut tavoitteet eivät ole kaikkien tasa-arvoisesti saavutettavissa, jolloin yksilö korvaa laillisen päämäärien saavuttamisen tarpeen laittomilla keinoilla, kuten rikollisuudella. (Merton 1938; Agnew 1992.) Nuorten kokemukset huono-osaisuudesta, taloudellisesta tyytymättömyydestä, epäoikeudenmukaisuudesta ja yhteiskunnallisesta ulkopuolisuudesta voivatkin lisätä väkirikollisuutta aiheuttavaa turhautumista ja vihaa (Baron 2008). Yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen väkivaltarikollisuutta lisäävän vaikutuksen voidaan nähdä liittyvän myös sosiaalisen kontrollin teoriaan, sillä kun nuoren kiinnittyminen yhteiskuntaan heikkenee, myös yhteiskunnan normien vaikutus yksilön käyttäytymiseen vähenee (Hirschi 1969).

6.3.2 Negatiivinen sosiaalinen leimaaminen riskitekijänä

Nuorten sosiaalinen yhteiskunnallinen leimaaminen tuodaan haastatteluissa esiin nuoriin vaikuttavana sekä rikoskäyttäytymistä lisäävänä tekijänä. Nuoren yhteiskunnallisella leimaamisella tarkoitetaan tilannetta, jossa yhteiskunnan muut jäsenet määrittelevät nuoren tietynlaiseksi, esimerkiksi rikosentekijäksi. Tällainen negatiivinen leima vaikuttaa suoraan nuoren identiteetin muodostumiseen ja voi samalla ruokkia nuoren rikollista käyttäytymistä entisestään (Kivivuori ym. 2018, 183–184). Nuoruus on vahvaa identiteetin rakentumisen aikaan, jolloin nuoret etsivät paikkaansa yhteiskunnassa ja rakentavat minuuttaan (Mannerheimin Lastensuojeluliitto ei pvm.). Tämän vuoksi nuoreen kohdistettu sosiaalinen leima voi vaikuttaa erityisen vahvasti nuoren tulevaan toimintaan ja identiteetin muodostumiseen. Ammatillaiset kokevat, että nuoreen kohdistuva rikollinen leima voi leimaamisteorian ajatuksen tavoin johtaa kehitykseen, jossa nuori alkaa itse samaistua rikollisen rooliin sen jälkeen, kun hänet on yhteiskunnassa määritelty rikolliseksi (Akers & Sellers 2009, 151–175). Haastatellut kokevat tärkeäksi, että nuoret saisivat yhteiskunnallisen leimaamisen sijaan kirjoittaa itse oman tarinansa – ilman, että ulkopuolisten mielipiteet vaikuttavat heidän tulevaan käyttäytymiseen ja identiteetin muodostumiseen.

”Alle 18-vuotias on kuitenkin lapsi, että ensisijaisesti kohdattaisiin lapsena eikä rikosentekijänä. Niin se vaikuttaa myös siihen, miten se nuori lähtee rakentamaan itselleen sitä identiteettiä. Sitten jos koko yhteiskunta ja muu maailma näkee sut vaan rikollisena, niin sehän vaan lähtee lisää sitä rikollista identiteettiä.” – J2

”Kyllähän sen leiman, varsinkin sen negatiivisen leiman, aika helpostikin mun mielestä voi saada. Ja sitten kun kerran leiman saat, niin siitä on tosi hankala päästä eroon. Kyllä siinä mielestäni vakava riski kyllä on ja itse ajattelen ainakin sillä lailla, että sanoilla on väliä. Eli pitäisi tosi tarkkaan miettiä, että kun nuorista ja vaikka nuorista rikoksen tekijöistä tai mistä porukasta puhutaankin, että mitä sanoja käytetään. Ja onhan se, et jos se kertautuu monesta paikasta, että me ollaan pelkästään ongelmaa ja me ollaan toivottomia ja tällainen, niin kyllähän siihen itse kukin alkaa pikkuhiljaa uskomaan, jos sä koko ajan kuulet sitä jotain tietynlaista tarinaa itsestäsi. Että kyllä mun mielestä nuorten pitäisi saada kirjoittaa se tarina ihan itse.” – P2

Eräs haastatelluista korostaa, että sen lisäksi, että nuoret voidaan leimata yhteiskunnassa rikosentekijöiksi, heidät voidaan nähdä myös muutoin negatiivisessa valossa heidän henkilökohtaisten haasteidensa vuoksi. Haastatellun järjestötoimijan mukaan nuoret esimerkiksi kokevat kohtaavansa negatiivista sosiaalista leimaamista kouluinstituutioissa koulun henkilökunnan puolelta. Lisäksi haastateltu on huomannut, että nuorten kouluinstituutiossa kohtaama negatiivinen leimaaminen voi vaikuttaa heidän koulunkäyntiinsä vähentäen motivaatiota sitoutua kouluinstituutioon. Kouluympäristössä ilmenevät haasteet on puolestaan jo aikaisemmin tässä tutkimuksessa havaittu nuorten väkivaltarikollisuuden riskiä lisääviksi tekijöiksi (luku

6.1.3). Näin ollen nuorten kouluissa kohtaamalla leimaamisella voidaan nähdä olevan välillinen yhteys nuorten väkivaltariskin lisääntymiseen.

”Mitä toistuvasti kuulee nuorilta, niin tuli tuosta koulusta mieleen, että sitten kun koulussa joutuu silmätikuksi ja sitten kun se koko koulun henkilöstö alkaakin leimaamaan ja näkee tiettyssä roolissa, niin sehän vaikeuttaa sitä koulunkäyntiä, ja se että haluaks se edes käydä siellä.” – J2

”Ja sitten, että jos nuorella on jossain kohtaa ollut haasteita, niin tarviiko niiden haasteiden kantaa sen koko peruskoulun läpi. Että sit kun se nuori pääsee niistä yli, niin pääsiskö ne aikuisetkin siitä yli. Että nuorilla aikakäsite on niin kuitenkin eri, että mitä kaksi kuukautta sitten tapahtu, tapahtu nuorille kauan aikaa sitten. Ja aikuiset miettii sitä, että toihan tapahtui vasta äsken. Niin tavallaan näkisi siinä nuoressa sen, että heti kun hän lähtee menee parempaan suuntaan, niin tukisi sitä hyvää eikä muistelisi sitä, että silloinkin olit ongelmallinen.” – J2

Edeltävästä aineisto-otteesta käy ilmi leimaamisen mahdollinen pitkäkestoisuus siten, että nuoren saama sosiaalinen negatiivinen leima voi kantaa koko peruskouluajan, vaikka käsitystä nuoresta olisi aiheellista muuttaa. Haastateltu korostaa myös nuoren ja aikuisten eroavia aikakäsitteitä. Nuorelle muutama kuukausi sitten tapahtunut asia voi näyttäytyä kauan aikaa sitten tapahtuneena. Aikuisella voi puolestaan olla se käsitys, että samasta tapahtumasta on vain hetki aikaa. Nuoreen liitettyä leimaa tulisi muuttaa nopeasti, kun nuoressa tapahtuu positiivinen muutos, jotta leimaaminen ei ylläpitäisi kielteisiä odotuksia ja pahimmassa tapauksessa estäisi nuoren myönteistä kehitystä.

Kouluympäristöjen lisäksi nuorten negatiivista yhteiskunnallista leimaamista tapahtuu haastateltujen näkökulmasta myös julkisessa keskustelussa, erityisesti uutisissa ja uutisten kommenttikentissä. Tällainen erityisen julkinen leimaaminen, joka on helposti nuorten luettavissa ja nähtävissä, voi vaikuttaa vahvasti nuorten minäkuvan muodostumiseen ja lisätä nuorten riskiä samaistua heille annettuun kielteiseen rooliin entistä vahvemmin. Yksi haastatelluista yhdistää nuoria leimaavan julkisen keskustelun syyksi aikuisten vieraantumisen nuoruudesta ja siihen liittyvästä toiminnasta ja ilmiöistä. Haastatellun näkökulmasta nuoret voivat oppia julkisesta keskustelusta toimintatapoja ja alkaa mallintamaan aikuisten julkista keskustelua myös itse.

”Ja sitten vielä se, että miten me onnistutaan puhumaan meidän nuorista. Kun kattoo lehtiotsikoita, että joku nuori on tehnyt virheen, niin siitä otsikoidaan niiku hän olis maailman suurin gangsteri ja sit kun katot kommenttikenttiä vähän, niin sit sä häpeät olevas ihminen. Kyllä me nimenomaan annetaan semmosta leimaa ja rooli meidän nuorille, että ei ymmärretä sitä nuoruutta ollenkaan. Tuntuu siltä, että ihmiset unohtaa, mitä on olla nuori.” – J4

Kaikki haastatellut eivät kuitenkaan näe nuorten väkivaltarikollisuuden ja yhteiskunnallisen leimaamisen välillä vahvaa yhteyttä. Tästä huolimatta sosiaalinen

leimaaminen näyttäytyi haastatteluissa tekijänä, joka voi ohjata nuoren elämänpolkua entistä vahvemmin kohti rikollisuutta. Eräs haastateltu tunnisti negatiivisen leimaamisen mahdollisia vaikutuksia erityisesti jengirikollisuuden näkökulmasta. Hänen mukaansa ulkopuoliset voivat helposti leimata nuoren jengiin kuuluvaksi, ja tällainen leima voi vaikuttaa merkittävästi nuoren tuleviin valintoihin ja ratkaisuihin. Sama haastateltu tuo esiin ajatuksen siitä, että nuoret eivät välttämättä osaa tunnistaa negatiivisen sosiaalisen leiman vaikutuksia omaan rikoskäyttäytymiseen sitä ohjaavana syynä. Syynä tähän haastateltu tuo esiin nuorten kognitiiviset rajoitteet, joiden vuoksi oman käyttäytymisen syy-seuraussuhteita voi olla vaikea tunnistaa.

”No mä en tiedä, onks se [sosiaalinen leimaaminen] suoraan semmoinen, mikä olisi sitten se, minkä seurauksena heidän vaikka väkivallankäyttö lisääntyisi, mutta kyllähän se saattaa heidän sitä polkua jollain lailla ohjata siihen, että nyt jos mut valmiiksi on jo tuomittu tällaiseks. Ja nyt on paljon puhuttu vaikka siitä, että se jengiläisen leima on helppo antaa ulkoo päin ja se saattaa vaikuttaa niihin tulevaisuuden ratkaisuihin, mutta mä en ehkä usko, että se on mikään keskeinen selittäjä tässä.” – P3

”Ja vähän on koittanut myös itsekin hakea siinä sitä, (...) että onko miten vaikka sellaiset rasistiset asenteet tai muut eriarvoisuuden kokemukset vaikuttaneet siihen, että millaisia ratkaisuja ja valintoja sä oot päättänyt elämässä tekemään. Mutta että ei, ”ei todellakaan, ei, ei, ei. Joo, ainahan mä olen kokenut jotain rasismia, mutta (...) että olen itse päättänyt.” Aina [nuoret] sanonut, että minä itse olen tehnyt päätöksen, minä olen halunnut tehdä näin, koska minä nyt olen tämmöinen tai koska minä haluan rahaa, niin siksi näin.” – P3

”Mutta tavallaan, se [nuorten kertomus] ei ole ehkä tavallaan välttämättä kauhean luotettava, koska he ovat myös semmosessa tilanteessa, että he eivät osaa ihan täysin arvioida sitä omaa tilannettaan ja siihen johtaneita seikkoja tavallaan tiettyjen ehkä kognitiivisten rajoitteidenkin takia, tai sitä ymmärrystä ei ole ehkä niistä syy-seuraussuhteista. Mutta mä sanon, että sillä [leimaamisella] on pienempi rooli kuin sillä tietynlaisella oppimisella.” – P3

Haastateltujen kokemukset nuorten negatiivisesta yhteiskunnallisesta leimaamisesta vahvistavat leimaamisteorian roolia nuorten nykyisen väkivaltarikollisuuden selittämisessä. Leimaamisteorian mukaan yhteiskunnassa tapahtuva sosiaalinen leimaaminen ja stigmatisointi vaikuttavat merkittävästi yksilön rikosuran kehittymiseen lisäämällä hänen todennäköisyyttä rikolliseen käyttäytymiseen (Akers & Sellers 2009, 151). Yhteiskunnallinen leimautuminen saattaa johtaa identiteetti muutokseen ja sosiaaliseen torjuntaan, jossa yksilö alkaa vähitellen omaksua hänelle annetun kielteisen roolin osaksi minäkuvaansa (Kivivuori ym. 2018, 183–184.). Tämän kehityksen johdosta nuoren saamasta sosiaalisesti leimasta voi muodostua itseään toteuttava ennustus, joka voi vaikeuttaa nuoren mahdollisuuksia integroitua takaisin yhteiskuntaan rikollisuuden polulta, ja vahvistaa yksilön kiinnittymistä rikolliseen elämään (Bernburg & Krohn 2003; Kivivuori ym. 2018, 182). Sosiaalinen leima ei kuitenkaan vaikuta

kaikkiin yksilöihin samalla tavalla, vaan sen vaikutus on usein riippuvainen jotain ulkoisesta tekijästä (Kivivuori ym. 2018, 185). Onkin luonnollista, että myös haastateltujen näkemyserot sosiaalisen leiman vaikutuksen merkityksestä nuorten rikoskäyttäytymiseen vaihtelevat.

6.3.3 Digitaaliset ympäristöt riskitekijöinä

Teknologisoitumisen synnyttämä vaikutus nuorten väkivaltaiseen rikoskäyttäytymiseen on ilmeinen tutkimusaineistossa ja nuorten rikoskäyttäytymistä tutkineessa kirjallisuudessa (esim. Kiilakoski & Oksanen 2011). Sosiaalista mediaa ja laajempaa yhteiskunnan teknologisoitumista ei kuitenkaan nähdä rikoskäyttäytymisen keskeisimpänä syynä, vaan pikemminkin tekijänä, joka voi lisätä, vahvistaa ja mahdollistaa nuorten väkivaltaista käyttäytymistä. Kun haastatellut pohtivat, mitkä ovat uusia ilmiöitä nuorten väkivaltarikollisuudessa, useampi haastateltu nosti esiin yhteiskunnan teknologisoitumisen ja siitä johtuvan sosiaalisen median käytön yleistymisen nuorten keskuudessa. Sosiaalisen median ja verkkoympäristöjen rooli korostuu erityisesti nuorten kohdalla mahdollisuutena oppia rikollisuutta suosivia asenteita ja rikoksen tekemisen tapoja (Kivivuori ym. 2018, 179). Seuraavat aineistotteet osoittavat myös, että teknologian kehittyminen on voinut lisätä nuorten väkivaltaa sekä epäsuorasti että suorasti. Epäsuora vaikutus voi ilmetä esimerkiksi anonymiteetin vahvistumisena sellaisten rikosten kohdalla, joihin väkivalta kytkeytyy olennaisesti. Teknologian kehityksen suora vaikutus voi puolestaan liittyä sosiaaliseen mediaan väkivaltarikosten mahdollistajana.

”Tuossa on se, että teknologia kehittyy ja huumekauppa anonymisoituu niin sanotusti. Sun ei enää tarvii tuntee ihmisiä. Siinä tapahtuu paljon väkivaltaa siinä, että nuoret ryöstää toisiaan, kun ei tarvii tuntee. Sä voit sopii vaa treffit jonku kanssa.” – J4

”Mun mielestä on vaikuttanut tosi paljon, että kyllä tavalla tai toisella yleensä some tai kännykkä jotenkin liittyy siihen, et joko uhri on houkuteltu paikalle, pyydetty viestitse, että tuutko käymään juttelee jostain asiasta ja sitten on tapahtunut vaikka pahoinpitely tai sitten eri sovellusten kautta sä pystyt seurata, jos sulla on kaverin yhteystiedot, vaikka snäpistä sä näet missä se kaveri liikkuu. Sä pystyt silleen paikantaa sen, vaikka hän ei itse edes kertoisi missä on.” – P2

Haastatellut näkevät sosiaalisen median ja digitalisoitumisen otollisena välineenä väkivallan normalisoitumiselle. Sosiaalinen media rikossisällön välittäjänä voi muokata yksilöiden käsitystä rikollisuudesta ja rikosentekijöistä. Tietynlainen rikossisältö voi normalisoida väkivaltaa esittämällä sen nuorille hyväksyttävänä tai tavanomaisena toimintana. Eräs haastateltu tuo sosiaalisen median ja nuorten rikoskäyttäytymisen välisen suhteen näkökulmasta esiin nyrkkeilytapahtumat, joissa ottelijoiksi on valittu

entisiä rikollisia. Nämä nyrkkeilytapahtumat ja niihin liittyvä markkinointi välittää kuvaa siitä, että entiset rikoksenteikijät ansaitsevat julkista näkyvyyttä. Tällöin rikollisuudesta ja entisistä rikoksenteikijöistä voidaan haastatellun omien sanojen mukaan välittää niin sanottua ”salonkikelpoistettua” sisältöä, josta nuoret voivat omaksua toimintamalleja. Nuorten katsotaan omaksuvan sosiaalisessa mediassa esiintyviltä aikuisilta, miten rikollisuuteen ja rikoksenteikijöihin yhteiskunnassa suhtaudutaan. Kun rikoksenteikijöille annetaan mediatilaa, se voi välittää nuorille suoria viitteitä rikosten tekijöiden ihailusta tai rikollisuuteen liittyvästä julkisuudesta. Toisaalta kokemus siitä, että entiset rikoksenteikijätkin voivat menestyä, voi myös lisätä nuorten omaa painetta menestyä.

”Yksi iso asia, mikä on nuorten elämässä muuttunut, vaikka tosi moni asia on samalla tavalla, niin yksi on se sosiaalinen media. En syytä sitä, mutta tämä virtuaalinen maailma, missä eletään, niin mä väitän, että se normalisoi väkivaltaa myös.” – J4

”(...) Mä uskon, että monella tapaa vaikka kamppailulajit harrastuksena voi olla sellainen oikeasti nuorta tukeva asia, mutta sitten tietyllä tavalla musta tuntuu, että tälleen somen näkökulmasta, että nythän on vaikka hirveä kasvava määrä tällöisiä erilaisia nyrkkeilytapahtumiin (...) ja sitten kun nyt katsoo näitä entisiä rosvoja ja sitä meininkiä, niin siinä ei ole mitään entistä niiden rosvoilussa, mutta sitten siitä on tehty sellaista salonkikelpoista. Mutta tämä on taas nää aikuiset. Että mä väitän, että sieltä [sosiaalisesta mediasta] saadaan paljon huolia ja vaikutteita. Mutta se on vähemmän nuorten välistä, mitä me aikuiset halutaan uskoa ja enemmän sellaista aikuisvetosta mallinantoa.” – J1

Haastatellun poliisiviranomaisen näkemyksen mukaan ihailtava kuva rikoksenteikijöistä voi välittyä sosiaalisen median alustojen lisäksi myös erilaisten suoratoistopalveluiden tai perinteisten mediasisältöjen kautta.

”(...) mutta kyllähän jos me katsotaan näitä ihan meidän MTV:tä ja Ruutuu:ki, niin kyllähän me ollaan tehty julkkiksia kaiken maailman rikollisista, niin onhan se monelle 13-vuotiaalle aika vau. Kyllä toi some ja media isossa kuvassa, niin haluaa luoda myyvää sisältöä.” – P1

Digitaaliset alustat tarjoavat mahdollisuuden myös sosiaalisten yhteyksien luomiseen ja vuorovaikutukseen yli alueellisten rajojen, jolloin nuoret voivat helpommin löytää samanmielisten henkilöiden keskuuteen. Nuoret hakeutuvatkin verkkoympäristöissä sellaisten aiheiden keskuuteen, jotka kiinnostavat heitä myös fyysisessä elämässä (Subrahmanyam ym. 2009). Samanmielisten rikosaktiivisten henkilöiden keskuuteen ajautumiseen voi liittyä rikoksen tekemisen tapojen sekä rikosmyönteisten asenteiden oppimista (Sisäasiainministeriö 2012, 60–62).

”No kyllä minä jotenkin ehkä ajattelen, että kyllähän varmasti sosiaalinen media vaikuttaa yhä nuorempana tietyllä tavalla. Ja sitä kautta myös just se (...) nuorten

aiempaan suurempi liikkuvuus. Että tietyllä tavalla ehkä herkemmin jopa nuorempana löydetään niiden oman mielisten äärelle.” – J1

Haastatellut kuvasivat rikosilmiöiden leviämisen osana laajempaa nuorisokulttuurista kehitystä, jossa rikoksiin liittyvät toimintatavat voivat levitä sosiaalisen median kautta nopeasti nuorten keskuudessa. Yhden haastatellun näkökulmasta ryöstöt ovat hyvä esimerkki tästä, sillä ne eivät välttämättä rajoitu yksittäisiin nuoriin tai nuorisoryhmiin, vaan mikäli niistä tulee osa nuorisokulttuuria sosiaalisen median ansiosta, ryöstöihin syyllistyy useita nuoria eri puolilta. Sosiaalinen media tarjoaa myös erinomaiset olosuhteet aiemmin luvussa 6.1.5 käsitellylle nöyryytysväkivallalle, sillä sosiaalinen media tarjoaa välineen väkivallan näkyväksi tekemiselle sekä mahdollisuuden saada teon kautta enemmän suosiota ja huomiota. Myös nuorten mahdollisuus jakaa sosiaalisessa mediassa materiaalia rikollisuudella kerrytetystä omaisuudesta tai muusta hyödyistä voi lisätä muiden nuorten motivaatiota rikosten tekemiseen, sillä juuri rikoksilla saavutettu näkyvyys, sosiaalinen maine ja varallisuus voivat toimia kannustimina rikolliselle käyttäytymiselle, kuten myös luvussa 6.1.5. nostettiin esiin.

”(…), mutta se mitä me puhuttiin aikaisemmin siitä sosiaalisen median vaikutuksesta, niin kyllähän se oli silleen, että jos ihmisten ryöstelystä tulee jonkunnäköinen nuorisokulttuurin melkein joku ilmiö tai sellainen, niin kyllähän se kertoo siitä, että siellä ryöstelee muutkin tyytit kuin vain nämä, kenestä me ollaan nyt puhuttu.” – J3

”Kyllä se on ollut vahvasti se somen vaikutus siinä, että olisi jäänyt moni ryöstö tekemättä, jos ei pääse leijumaan sosiaalisessa mediassa sillä saalilla.” – J3

”Mutta sama tulee siltä, että ne mallit on myös omaksuttu sieltä somesta, missä on kulutettu paljon tällaista sisältöä missä nähdään väkivallan käyttöä ja muuta. Ja sitten jos siitä saa sitä voimakasta palkintoa, niin se myöskin ajaa siihen”. – P3

Vaikka sosiaalisen median alustat ja verkkoyhteisöt voivat edistää rikosmyönteisten asenteiden oppimista ja tarjota nuorille väyliä kiinnittyä rikosmyönteisiin yhteisöihin, niiden vaikutus ei kuitenkaan ole muutamien haastateltujen mielestä fyysisen maailman verkostoja vahvempaa. Haastatellut korostavatkin rikosmyönteisiin verkostoihin kiinnittymisen olevan nuorilla tavanomaisempaa fyysisissä kanssakäymisissä. Myös sosiaalisen oppimisen teoriassa painotetaan sitä, että läheisimmissä ja merkityksellisimmissä suhteissa opitut asenteet ja toimintamallit vaikuttavat vahvemmin nuoren rikosmyönteisten asenteiden oppimiseen (Sutherland & Cressey 1955, 74–80; Akers 2000, 76).

”Mä sanon, että se kiinnittyminen niihin rikosmyönteisiin tavallaan porukoihin tapahtuu ehkä enemmän kuitenkin livemaailmassa.” – P3

”Mä uskon, että se oppiminen tapahtuu tosi tiedostamatta, jos ollenkaan. Mä sanoisin edelleen, että lastensuojelulaitokset ja vankilat on parhaimpia oppimisympäristöjä ja

sitten ne porukat kadulla. Mä uskon edelleen, että se sosiaalinen oppiminen tapahtuu enemmänkin oikeassa ihmiskontaktissa. Toki siellä oot sen vaikutuksen alla tavallaan tai vaikutuspiirissä sen somen kautta, mut kyl mä sanoisin nuorten ja lasten kohdal et enemmän siihen vaikuttaa, että mitä joku tyyppi sun vieressä tekee.” – J4

Aineistosta löytyy viitteitä myös väkivaltapeliin pelaamisen ja nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen välisestä yhteydestä. Eräs haastateltu tuo ilmi sen, että väkivaltapeliin pelaaminen voi toimia nuorilla väkivaltarikollisuutta lisäävänä tekijänä. Tämä perustuu haastatellun mielestä väkivaltaiselle sisällölle altistumiseen sekä väkivaltaisista peleistä opittujen taitojen hyödyntämiseen fyysisessä maailmassa. Haastatellun havainnot ovat yhtenäiset tutkimuskirjallisuudessa esitettyjen havaintojen kanssa, joiden mukaan väkivaltapeliin pelaamisen on havaittu olevan yhteydessä lisääntyneeseen aggressiivisuuteen ja väkivaltaa hyväksyviin asenteisiin (esim. Mathur & VanderWeele 2019). Väkivaltapelit eivät kuitenkaan yksinään selitä haastatellun mielestä nuorten väkivaltaisuutta, vaikka peleillä onkin oma osuutensa nuorten väkivaltaisen käyttäytymisen selittämisessä.

”No se on tietysti mun ihan tämmönen mutu-fiilis, mutta siis esimerkiksi tää yhdistelmä, että valvotaan paljon, vedetään energiajuomia, pelataan hyvin väkivaltaisia pelejä yömyöhään, niin mä oon sitä mieltä, että sen on pakko vaikuttaa kasvavan nuoren aivoihin. Että ei ole tarpeeksi sitä unta ja sitten altistut toistuvasti sellaiselle väkivaltaiselle materiaalille on se sitten leffoja, sarjoja, just näitä väkivaltaisia pelejä, niin mun mielestä sillä on selkeä yhteys. Ja kyllä aina kun tässä näitä väkivallan tekijöitä tässä haastattelee, niin tosi monet myöntää pelaavansa tämmösiä väkivaltaisia pelejä.” – P2

”(…) ja tottakai erilaisia potkuja, temppuja, mitä niissä peleissä nyt tehdäänkään, viritetään jotain ansoja, niin aivan varmasti sieltä tulee myös niitä ideoita sitten.” – P2

Digitaalisten ympäristöjen nuorten väkivaltarikollisuuteen liittyviä mekanismeja voidaan tarkastella erityisesti sosiaalisen oppimisteorian näkökulmasta. Teorian mukaan rikoskäyttäytymistä voidaan oppia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa omaksumalla rikollisuutta suosivia asenteita ja toimintamalleja rikollisuuteen (Sutherland & Cressey 1955). Digitaaliset ympäristöt, kuten sosiaalinen media ja verkkoyhteisöt, voivat tutkimusaineiston perusteella toimia tällaisina uudenlaisina oppimisympäristöinä, joissa väkivaltaista käyttäytymistä normalisoidaan, ihannoidaan tai palkitaan sosiaalisesti. Nuoret seuraavat verkossa myös aikuisia roolimalleja, jotka voivat muodostaa nuorille kuvan siitä, että rikollisuus on kannattavaa ja ihailtavaa entisten rikoksentekeijöiden sosiaalisesti saavuttaman julkisuuden tai menestyksen vuoksi. Väkivaltaisilla peleillä voi olla tutkimusaineiston mukaan myös väkivaltaa normalisoiva vaikutus siten, että ne voivat opettaa nuorille väkivallankäyttötapoja ja madaltaa näin väkivaltaisen käyttäytymisen kynnystä myös fyysisessä maailmassa.

Nuorten kokemus entisten tai nykyisten rikoksentekijöiden menestymisestä saattaa myös lisätä nuoren omaa painetta menestyä. Mikäli rikollisuuden kautta saavutettu taloudellinen tai sosiaalinen asema näyttäytyy nuorelle tavoiteltavana ja arvostettuna, voi se vahvistaa käsitystä rikollisuudesta keinona saavuttaa yhteiskunnassa arvostettuja tavoitteita. Ilmiö kytkeytyy klassisen paineteorian ajatukseen yhteiskunnallisten menestystavoitteiden ja niiden saavuttamiseen käytettävissä olevien hyväksytyjen keinojen väliseen ristiriitaan, joka voi lisätä rikoskäyttäytymistä (Merton 1938).

7 JOHTOPÄÄTÖKSET JA POHDINTA

Tämä tutkielma on laadullinen tutkimus, jossa tarkasteltiin nuorten väkivaltarikollisten kanssa työskentelevien ammattilaisten näkemyksiä nuorten väkivaltarikollisuuden syistä ja peilattiin näitä syitä klassisiin kriminologisiin rikoskäyttäytymistä selittäviin teorioihin. Klassisista kriminologisista teorioista käsittelyssä olivat itsekontrolliteoria, sosiaalisen oppimisen teoria, sosiaalisen kontrollin teoria, leimaamisteoria ja paineteoria. Tutkielmassa vastauksia etsittiin seuraaviin tutkimuskysymyksiin: 1. *Millaisia selityksiä nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset antavat nuorten tekemän väkivaltarikollisuuden syiksi nykypäivänä?* ja 2. *Miten ammattilaisten näkemykset nuorten väkivaltarikollisuuden syistä yhdistyvät klassisiin kriminologisiin teorioihin?* Ammattilaisten esittämiä nuorten väkivaltarikollisuuden syitä sekä teorioiden ja ammattilaisten näkemysten yhteneväisyyttä tarkasteltiin tutkielmassa teemoittelun avulla. Analyysin tulokset jäsennettiin kolmen pääteemakokonaisuuden kautta. Pääteemakokonaisuudet olivat nuorten väkivaltarikollisuuden yksilölliset syyt, sosiaaliset syyt ja yhteiskunnalliset syyt.

Ensimmäisen tutkimuskysymyksen osalta tulokset osoittivat, että nuoria rikoksentekejiä työssään kohtaavat ammattilaiset näkivät nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla vaikuttavan useita erilaisia yksilöllisiä, sosiaalisia ja yhteiskunnallisia syitä. Yksilöllisistä syistä ammattilaiset näkivät nuorten väkivaltarikollisuuden syinä päihteiden käytön, impulssiherkkyyden, heikon koulumenestyksen, kielelliset haasteet ja perustaitojen puutteet, viehätyksen rikollista elämäntapaa kohtaan sekä maineen, kunnian ja statuksen puolustamisen tarpeen ja kostomotiivin. Sosiaalisista syistä ammattilaiset toivat esiin puutteellisen kotiympäristön ja perhesuhteet sekä rikosmyönteiset vertaissuhteet. Yhteiskuntaan kietoutuneina syinä ammattilaiset pitivät yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä, nuorten negatiivista sosiaalista leimaamista sekä digitaalisia ympäristöjä.

Järjestötoimijoiden ja poliisiviranomaisten näkemyksissä päihteiden käyttö näyttäytyi nuorten väkivaltarikollisuutta lisäävänä tekijänä, vaikka näkemykset päihteiden merkityksestä ilmiön taustalla vaihtelivat. Päihteiden käytön katsottiin lisäävän väkivallan riskiä erityisesti heikentämällä nuorten impulssikontrollia ja lisäämällä arvaamatonta käyttäytymistä. Päihteiden käytön nähtiin lisäksi olevan yhteydessä väkivaltaiseen käyttäytymiseen erityisesti silloin, kun nuorella havaittiin päihdeongelma, jonka katsottiin muokkaavan merkittävästi nuoren toimintaa ja elämää. Samalla aineistossa korostettiin yksilöllisten ominaisuuksien merkitystä päihteiden käytöstä johtuvassa väkivaltarikollisuudessa, sillä päihteiden käytön ei nähty johtavan väkivaltaan kaikkien nuorten kohdalla. Myös impulssiherkkyys näyttäytyi nuorten

väkivaltarikollisuutta lisäävänä tekijänä. Impulssiherkkyyden katsottiin heikentävän nuorten kykyä säädellä omaa käyttäytymistä, lisäävän konfliktien kärjistymisen riskiä sekä altistavan nopealle ja harkitsemattomalle reagoinnille. Ilmiön nähtiin aineistossa liittyvän osin nuoruuden kehitysvaiheeseen, mutta myös yksilöllisiin ominaisuuksiin ja neurokehityksellisiin haasteisiin. Oppimisen haasteet ja heikko koulumenestys näyttäytyivät puolestaan ammattilaisten kertomuksissa sekä nuorten väkivaltarikollisuutta ennakoivina että sitä lisäävinä tekijöinä. Erityisesti kielellisten vaikeuksien, puutteellisen tunne- ja vuorovaikutustaitojen ja heikkojen riidanratkaisuvalmiuksien katsottiin lisäävän väkivaltaisen käyttäytymisen riskiä heikentämällä nuorten kykyä käsitellä konflikteja ja voimakkaita tunteita impulssiherkkyyden tavoin.

Ammattilaisten näkemyksissä rikollisen elämäntavan viehätyks voi näyttäytyä nuorille väkivaltarikollisuuteen motivoivana riskitekijänä, koska rikollisuus voidaan kokea jännittävänä ja kokeilun arvoisena asiana, jolla voidaan saavuttaa korkeampaa sosiaalista asemaa tai taloudellista hyötyä. Väkivalta nähtiin myös keinona puolustaa omaa kunniaa, mainetta tai sosiaalista asemaa tilanteissa, joissa nuori kokee tullessa loukatuksi tai nöyryytetyksi. Väkivalta kytkeytyikin tällöin ammattilaisten näkökulmasta nuorten sosiaalisesti rakentuneisiin kulttuureihin, joissa väkivalta voi näyttäytyä hyväksyttävänä ja normaalina tapana reagoida konflikteihin ja vahvistaa omaa asemaa vertaisten silmissä. Kostaminen nostettiin esiin yleisenä keinona vastata tähän loukkaavaan tai nöyryyttävään kokemukseen, jolloin koston katsottiin osin ylläpitävän myös väkivallan kierrettä ja lisäävän nuorten väkivaltaista käyttäytymistä entisestään.

Sosiaalisista syistä kotiympäristön rikosalttiutta lisäävän vaikutuksen nähtiin korostuvan erityisesti tilanteissa, joissa huono-osainen perhe jää avun ja sosiaalisten tukiverkoston ulkopuolelle. Erityisesti poliisit kokivat kotona koetun kaltoinkohtelun ja väkivallan käytön normalisoivan nuorille väkivaltaa, mikä saattoi heidän näkemystensä mukaan välittyä kotiympäristössä fyysisen väkivallan tai väkivallasta neutraalisti ja hyväksyttävästi puhumisen kautta. Kotiympäristössä väkivallan normalisoimisen nähtiin liittyvän myös laajempiin kulttuurisesti rakentuneisiin normeihin ja toimintatapoihin, jotka voivat levitä sukupolvelta toiselle. Lisäksi aineistossa nostettiin esiin perherakenteisiin ja kasvatukseen liittyvistä tekijöistä isän puuttuminen sekä rajojen asettamisen epäohdonmukaisuus, joiden katsottiin molempien voivan heikentää nuoren käyttäytymisen ohjaamista ja valvontaa. Myös vertaissuhteiden merkitys näyttäytyi aineistossa erityisen vahvana nuorten väkivaltakäyttäytymisen ymmärtämisessä. Vertaisryhmien nähtiin luovan sosiaalista painetta, joka voi ohjata nuorta väkivaltaiseen käyttäytymiseen hyväksynnän

tavoittelun, ryhmään kuulumisen tai muiden nuorten viihdyttämisen vuoksi. Ammattilaisten mukaan jäsentymätön ajanvietto julkisissa tiloissa ilman aikuisten valvontaa saattaa altistaa tilanteille, joissa väkivalta näyttäytyi hyväksyttynä tai tarpeellisena tapana ratkaista ristiriitoja. Erityisesti järjestötoimijat korostivat vertaissuhteiden merkitystä tilanteissa, joissa nuori ei kiinnity muihin yhteisöihin, kuten koulu- tai harrastusyhteisöihin, jolloin sosiaalisen hyväksynnän ja yhteenkuuluvuuden tarve saattaa ohjata nuorta vertaisryhmiin, joissa rikollinen toiminta ja väkivalta muodostavat osan ryhmän normeista ja toimintatavoista.

Tutkimusaineistossa yhteiskunnan ulkopuolella jääminen yhdistyi nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla erityisesti kokemuksiin osattomuudesta, heikosta yhteiskuntaan integroitumisesta ja sosiaalisesta eriarvoisuudesta. Ammattilaisten näkemyksissä yksilökeskeinen yhteiskunta voi jättää ongelmia kohtaavia nuoria ilman riittävää kokonaisvaltaista tukea tilanteissa, joissa he tarvitsisivat apua esimerkiksi kiinnittyäkseen paremmin yhteiskuntaan tai yhteisöihin. Yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen nähtiin lisäävän riskiä hakea hyväksyntää, merkityksellisyyttä ja menestystä vaihtoehtoisesti rikollisuuden kautta. Lisäksi aineistossa korostui näkemys siitä, etteivät nuoret aina tule kohdelluiksi yhteiskunnassa tasa-arvoisina toimijoina, mikä voi vahvistaa kokemuksia ulkopuolisuudesta ja osattomuudesta. Ammattilaisten kokemusten mukaan yhteiskunnallinen leimaaminen voi myös osaltaan lisätä nuorten väkivaltaista käyttäytymistä erityisesti tilanteissa, joissa nuori sisäistää itseensä kohdistettuja negatiivisia määritelmiä. Erityisesti koulun ja julkisen keskustelun nähtiin voivan toimia nuoria leimaavina ympäristöinä.

Digitaaliset ympäristöt voivat ammattilaisten näkemysten mukaan lisätä, vahvistaa ja mahdollistaa nuorten väkivaltaista käyttäytymistä uudella tavalla. Ammatillaiset kokivat, että nuoret voivat digitaalisissa ympäristöissä altistua väkivallan normalisoitumiselle. Rikollisuutta ihannoivat sisällöt, aktiivisiin tai entisiin rikoksenteekijöihin liittyvä uutisointi ja väkivaltaiset pelit voivat luoda kuvaa rikollisuudesta tavanomaisena ja hyväksyttävänä ilmiönä sekä opettaa väkivallan toimintamalleja. Lisäksi sosiaalisen median ja verkkoyhteisöjen nähtiin nopeuttavan rikosilmiöiden leviämistä nuorten keskuudessa ja vahvistavan rikosmyönteisiä asenteita. Digitaaliset alustat mahdollistavat samanmielisten nuorten verkostoitumisen yli alueellisten rajojen, jolloin väkivaltaiset toimintamallit ja rikollisuuteen liittyvät normit voivat levitä nopeasti nuorten välillä.

Toisen tutkimuskysymyksen osalta tulokset osoittivat, että ammattilaisten tunnistamat nuorten väkivaltarikollisuuden syyt ovat vahvasti linjassa klassisten kriminologisten teorioiden kanssa. Vaikka nuoria väkivaltarikollisia työssään kohtaavat ammatillaiset

eivät yleensä liittäneet esiin nostamiaan väkivaltarikollisuuden syytä suoraan kriminologiseen teoriakeskusteluun, voidaan klassisten kriminologisten teorioiden avulla ymmärtää paremmin niitä mekanismeja, joita ammattilaiset kuvasivat nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla vaikuttaviksi tekijöiksi.

Tutkimusaineiston pohjalta nuorten väkivaltarikollisuuden syytä voidaan tarkastella Gottfredsonin ja Hirschin (1990) itsekontrolliteorian näkökulmasta. Ammattilaisten kuvauksissa erityisesti impulsiivisuus, heikko kyky säädellä omaa käyttäytymistä sekä vaikeudet arvioida tekojen seurauksia näyttäytyivät nuorten väkivaltaista käyttäytymistä lisäävinä yksilöllisinä tekijöinä. Puutteelliset riidanratkaisutaidot eivät kuitenkaan haastateltujen mukaan selitä väkivaltaista rikoskäyttäytymistä yksin, vaan ne kytkeytyvät osaksi näitä yksilöllisiä ominaisuuksia ja erityisesti impulssiherkkyyttä, jota voidaan itsekontrolliteorian mukaisesti pitää ilmentymänä heikosta itsehillinnästä. Heikon itsekontrollin katsotaan puolestaan lisäävän alttiutta rikoskäyttäytymiselle tilanteissa, joissa nuori kohtaa välittömiä mahdollisuuksia toimia impulsiivisesti ilman tekojen seurausten harkintaa. Lisäksi päihteiden käytön nähtiin toimivan suotuisana tilannetekijänä nuorten väkivaltaiselle käyttäytymiselle, sillä se voi ammattilaisten näkökulmasta heikentää harkintakykyä entisestään. Myös nuorilla, joilla on ennestään heikko itsekontrolli ja impulsiivinen reagointitaiipumus, päihteiden käyttö lisäsi tutkimusaineiston mukaan todennäköisyyttä väkivaltaiseen käyttäytymiseen juuri impulsiivisen reagoinnin kautta.

Ammattilaisten näkemyksissä impulsiivinen käyttäytyminen yhdistyi kuitenkin osittain myös nuoruuden kehitysvaiheeseen kuuluvaksi tavanomaiseksi piirteeksi, eikä yksinomaan poikkeavaan heikkoon itsekontrolliin nuorten keskuudessa. Tämä havainto ei yhdisty täysin itsekontrolliteoriaan, sillä teorian mukaan vain yksilöt, joilla on normaalia kehitystasoa heikompi itsekontrolli ovat muita alttiimpia rikoksille (Gottfredson & Hirschi 1990). Tutkimusaineistossa impulsiivinen käyttäytyminen nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla yhdistettiin myös erilaisiin neurokehityksellisiin häiriöihin, kuten ADHD:seen. Itsekontrolliteoriassa korostuu kuitenkin vahvasti ajatus siitä, että heikko itsekontrolli ja impulsiivinen käyttäytyminen selittyvät kehityksellisten häiriöiden sijaan ensisijaisesti varhaiskasvatuksen laadulla, ei perinnöllisillä ominaisuuksilla (Gottfredson & Hirschi 1990).

Sosiaalisen oppimisen teoria tarjoaa vahvan selitysmallin nuorten väkivaltarikollisuuden taustalla vaikuttaville mekanismeille. Teorian mukaan rikollinen käyttäytyminen opitaan sosiaalisessa vuorovaikutuksessa samaan tapaan kuin mikä tahansa muu käyttäytyminen. Tällöin keskeistä on rikollisuutta suosivien määritelmien, asenteiden ja toimintamallien omaksuminen vertaisryhmiltä, perheeltä ja muista sosiaalisista

ympäristöistä (Sutherland & Cressey 1955, 74–80). Tutkimusaineistossa korostuu erityisesti rikollisuuden ihannointi sekä rikollisuuteen liitetty taloudellinen menestys ja sosiaalinen arvostus. Sosiaalisen oppimisen teorian näkökulmasta tällaiset ilmiöt voivat vahvistaa rikollisuutta suosivia määritelmiä, jolloin väkivaltainen käyttäytyminen alkaa näyttäytyä hyväksyttävänä tai tavoiteltavana toimintatapana (Akers 2000). Lisäksi Akersin (2000) oppimisteoreettisen näkökulman mukaan rikollista käyttäytymistä vahvistavat saadut palkinnot, kuten raha, näkyvyys, hyväksyntä ja status erityisesti vertaisryhmissä.

Vertaisryhmien merkitys näyttäytyi ammattilaisten näkökulmasta keskeisenä, sillä nuoret oppivat toisiltaan väkivaltaista käyttäytymistä sekä rikollisuutta oikeuttavia asenteita. Tämä liittyy Sutherlandin (1955) ajatukseen rikollisuutta suosivista määritelmistä sekä rikollisiin samaistumisesta, jolloin ryhmän normit ja toimintatavat alkavat ohjata yksilön käyttäytymistä (Kivivuori ym. 2018, 175–178). Sosiaalinen hyväksyntä ja ryhmään kuulumisen tarve voivat edelleen vahvistaa rikoskäyttäytymistä, mikä tukee myös sijaismallioppimisen näkökulmaa. Tutkimusaineiston mukaan nuoret voivat omaksua toimintamalleja seuraamalla rikosaktiivisia vertaisia tai aikuisia roolimalleja, jotka antavat esimerkkiä rikollisesta käyttäytymisestä (Kivivuori 2011, 91). Myös perhesuhteisiin liittyvät ammattilaisten havainnot nuorten väkivaltarikollisuudesta tukevat sosiaalisen oppimisen teoriaa. Mikäli nuori kasvaa ympäristössä, jossa rikollisuuteen tai väkivaltaan suhtaudutaan hyväksyvästi, hän voi omaksua tällaiset toimintamallit osaksi omaa käyttäytymistään.

Digitaaliset ympäristöt laajentavat sosiaalisen oppimisen prosesseja nyky-yhteiskunnassa. Sosiaalinen media ja verkkoyhteisöt voivat toimia ympäristöinä, joissa rikollisuutta ihannoidaan, väkivaltaa normalisoidaan ja rikollisesta elämäntavasta tehdään näkyvästi tavoiteltavaa. Tällöin rikollisuutta suosivat asenteet eivät välity ainoastaan kasvokkaisissa suhteissa, vaan myös median sekä verkkosisältöjen ja -ympäristöjen kautta. Tämä heijastaa nyky-yhteiskunnan laajentunutta sosiaalisen oppimisen ympäristöä (Kivivuori ym. 2018, 179).

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että Hirschin (1969) sosiaalisen kontrollin teoria tarjoaa näkökulman nuoren väkivaltarikollisuuden ymmärtämiseen erityisesti tilanteissa, joissa sosiaalinen kontrolli nuoren ympärillä on heikkoa tai puutteellista. Aineiston perusteella nuorten väkivaltainen käyttäytyminen kytkeytyy vahvasti siihen, kuinka hyvin nuoren lähiympäristö, kuten perhe, koulu ja vertaissuhteet, kykenevät ylläpitämään sosiaalisia normeja, valvontaa ja käyttäytymistä ohjaavia rakenteita. Ammattilaisten kertomukset tukivat sosiaalisen kontrollin keskeistä ajatusta siitä, että rikollisuuden riski kasvaa silloin, kun nuoren kiinnittyminen yhteiskunnallisesti

hyväksytyihin normeihin ja kontrollia ylläpitäviin sosiaalisiin suhteisiin katkeaa (Hirschi 1969). Ammattilaisten kertomuksissa korostui etenkin perheen, vertaissuhteiden ja julkisissa ympäristöissä olevien aikuisten merkitys nuorten rikoskäyttäytymisen ohjaamisessa.

Kotiympäristöön liittyvistä väkivaltarikollisuuden syistä vanhempien vähäinen valvonta, yksinhuoltajuus sekä kasvatuksellisten rajojen heikentyminen näyttäytyvät aineistossa syinä, jotka voivat vähentää nuoren kiinnittymistä yhteiskunnallisiin normeihin ja lisää nuoren rikoskäyttäytymisen riskiä. Yhden vanhemman perheissä haasteeksi osoittautuu tutkimusaineiston mukaan kasvatuksellisen vastuun kasautuminen yhdelle aikuiselle, minkä voidaan puolestaan nähdä heikentävän nuoren valvontaa, rajojen asettamista ja johdonmukaista kasvatusta. Aineistossa esiin noussut havainto vanhempien muuttumisesta enemmän ”kavereiksi” tukee myös ajatusta siitä, että kontrollin vähentyessä nuoren kiinnittyminen yhteiskunnallisiin normeihin voi heikentyä, ja tällöin rikollisen tai väkivaltaisen käyttäytymisen riski on suurempi (Hirschi 1969). Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan läheiset ja turvalliset ihmissuhteet ehkäisevät myös itsessään rikollisuutta, sillä vahvat emotionaaliset siteet lisäävät yksilön halua toimia muiden odotusten ja sosiaalisten normien mukaisesti. Mikäli nuorelta kuitenkin puuttuvat turvalliset aikuissuhteet tai hänen ympäristössään ei ole riittävästi kontrollia ylläpitäviä aikuisia, sosiaaliset normit eivät ohjaa nuoren käyttäytymistä yhtä vahvasti. (Hirschi 1969.) Aineistossa tämä ajatus on yhdistettävissä nuorten väkivaltarikollisuuden syistä heikkoihin kotioloihin ja erityisesti perheessä koettuun kaltoinkohteluun, jolloin nuoren kokemus turvallisista ihmissuhteista on mahdollisesti heikentynyt.

Ammattilaisten kertomukset osoittavat myös, että sosiaalisen kontrollin merkitys ulottuu kodin ulkopuolisiin ympäristöihin. Nuorten oleskelu julkisissa tiloissa ilman aikuisten läsnäoloa ja valvontaa näyttäytyy keskeisenä mekanismina, joka mahdollistaa väkivaltaisten toimintatapojen muodostumisen vertaisryhmissä. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaisesti rikollinen käyttäytyminen ei tällöin synny niinkään poikkeuksellisesta motivaatiosta tehdä rikoksia, vaan siitä, ettei ympäristössä ole riittävästi kontrollia estämässä normien vastaista toimintaa (Hirschi 1969). Kun epävirallinen kontrolli puuttuu, vertaisryhmät voivat rakentaa omia normejaan ja hyväksytyjä toimintatapojaan, joissa väkivalta voi normalisoitua osaksi konfliktien ratkaisemista. Lisäksi yhteiskunnan ulkopuolelle jäämisen voidaan nähdä lisäävän kontrollin puutteen vuoksi nuorten alttiutta rikoskäyttäytymiseen, sillä samalla kun yksilön kiinnittyminen yhteiskuntaan heikkenee, myös yhteiskunnan normien vaikutus yksilön käyttäytymiseen vähenee. (Hirschi 1969.)

Ammattilaisten esiin nostamia nuorten väkivaltarikollisuuden syitä voidaan tarkastella myös sosiaalisen kontrollin teorian ajankäyttöä koskevan ulottuvuuden kautta. Sosiaalisen kontrollin teorian mukaan rikollisuuden riski pienenee, kun yksilö käyttää aikaansa yhteiskunnan hyväksymiin toimintoihin, kuten opiskeluun tai harrastuksiin (Hirschi 1969). Tällöin epävirallisen kontrollin ulkopuolella tapahtuva vapaa-ajanvietto vertaisryhmissä näyttäytyy väkivaltaista käyttäytymistä mahdollistavana tekijänä. Vastaavasti harrastukset ja muut tavoitteelliset toiminnot voivat toimia nuoria suojaavina rakenteina, sillä ne jäsentävät ajankäyttöä, vahvistavat nuorten kiinnittymistä yhteiskunnallisesti hyväksytyihin normeihin sekä vähentävät mahdollisuuksia rikolliseen toimintaan. Heikko koulumenestys ja koulutuspolulta putoaminen yhdistyvät myös sosiaalisen kontrollin teoriaan, sillä koulu toimii laillisena instituutiona, joka harjoittaa nuoriin sekä virallista että epävirallista sosiaalista kontrollia ja voi siten vähentää rikollisuutta (Hirschi 1969; Ellonen 2008).

Tutkimusaineisto osoittaa, että paineteoria tarjoaa keskeisen näkökulman nuorten väkivaltarikollisuuden ymmärtämiseen erityisesti tilanteissa, joissa nuori kokee turhautumista, epäonnistumista tai loukkauksia ilman mahdollisuutta käsitellä niitä yhteiskunnassa hyväksytyillä tavoilla. Paineteoriaan yhdistyvät ammattilaisten havainnoista erityisesti nuorten heikot kielelliset taidot, kunnian ja sosiaalisen statuksen puolustaminen sekä heikko yhteiskunnallinen kiinnittyminen nuorten väkivaltarikollisuutta selittävinä tekijöinä. Nuorten vaikeudet ilmaista itseään sanallisesti voivat tutkimusaineiston mukaan lisätä painetta ja turhautumista tilanteissa, joissa nuori ei kykene vastaamaan kokemuksiinsa konflikteihin tai loukkauksiin laillisilla keinoilla, jolloin väkivalta voi näyttäytyä vaihtoehtoisena tapana reagoida tällaiseen tilanteeseen (Agnew 1992). Aineistossa nousi esiin myös se, että kielellisten taitojen kehittyessä nuoren tarve ratkaista ristiriitoja väkivallan avulla voi vähentyä, mikä tukee yleisen paineteorian ajatusta siitä, että rikollista käyttäytymistä syntyy erityisesti silloin, kun yksilöllä ei ole käytössään hyväksytyjä keinoja käsitellä negatiivisia kokemuksia.

Ammattilaisten näkemykset osoittavat lisäksi sen, että kunnian, maineen ja sosiaalisen statuksen puolustaminen voi toimia nuorille väkivallan motiivina tilanteissa, joissa muut yhteiskunnallisesti arvostetut resurssit tai mahdollisuudet näyttäytyvät saavuttamattomina. Tällöin väkivaltainen käyttäytyminen voi olla keino palauttaa menetetty kunnia tai lievittää loukkauksesta syntyneitä negatiivisia tunteita, mikä vastaa sekä klassisen että yleisen paineteorian keskeisiä ajatuksia (Merton 1938; Agnew 1992). Aineistossa myös heikko yhteiskunnallinen kiinnittyminen yhdistyi paineteoriaan siten, että nuoret eivät välttämättä nähneet koulutusta tai yhteiskunnan tarjoamia laillisia mahdollisuuksia itselleen saavutettavina tai merkityksellisinä. Tällöin rikollinen toiminta saatettiin nähdä vaihtoehtoisena keinona saavuttaa taloudellista hyötyä,

arvostusta tai menestystä tilanteissa, joissa yhteiskunnan hyväksymät keinot näyttäytyivät riittämättöminä tai saavuttamattomina.

Tutkimusaineiston perusteella nuorten väkivaltarikollisuuden syyt yhdistyvät myös leimaamisteoriaan. Ammattilaisten kokemuksissa nuoriin kohdistuva negatiivinen yhteiskunnallinen leimaaminen näyttäytyi tekijänä, joka voi vahvistaa rikollista identiteettiä ja ohjata nuorta kohti rikosmyönteisiä toimintamalleja. Leimaamisteorian mukaan yhteiskunnallinen reagointi rikollisuuteen ei ole neutraalia, vaan reagointi voi sisältää eriarvoistavia piirteitä. Tämän seurauksena yhteiskunnalliset reaktiot voivat osaltaan synnyttää ja vahvistaa rikoskäyttäytymistä tietyissä ihmisryhmissä. (Kivivuori ym. 2018.) Erityisesti nuoruuden identiteetin rakentumisen vaiheessa ulkopuolelta annetut määritelmät, rikolliseksi tai ongelmalliseksi leimaaminen, voivat vaikuttaa siihen, miten nuori alkaa nähdä itsensä ja oman asemansa yhteiskunnassa – ja käyttäytyä sen mukaisesti. Aineiston perusteella nuoren saama negatiivinen leima voi muodostua itseään toteuttavaksi ennustukseksi, jossa nuori alkaa samaistua hänelle annettuun rikolliseen rooliin, mikä on keskeinen mekanismi myös leimaamisteoriassa (Akers & Sellers 2009; Kivivuori ym. 2018). Aineisto tukee näin ollen leimaamisteorian keskeistä oletusta siitä, että yhteiskunnallinen reagointi rikollisuuteen lisää rikoskäyttäytymistä ja vahvistaa rikollista identiteettiä (Akers & Sellers 2009, 151). Samalla haastatteluissa kuitenkin korostui, ettei sosiaalinen leima vaikuta kaikkiin nuoriin samalla tavalla, vaan sen vaikutukset ovat riippuvaisia yksilöllisistä ja sosiaalisista tekijöistä, mikä on myös leimaamisteorian myöhemmissä tulkinnoissa tunnistettu keskeinen ehdollistava tekijä (Bernburg & Krohn 2003).

Kaiken kaikkiaan väkivaltarikoksia tekevien nuorten kanssa työskentelevät ammattilaiset kokevat nuorten väkivaltarikollisuuden moninaisena ilmiönä, johon yhdistyy samanaikaisesti riskitekijöitä mikro-, meso- ja makrotasolta. Nuorten väkivaltarikollisuuden eri syyt limittyvät yhteen siten, että nuorten väkivaltaista käyttäytymistä aiheuttaa useiden taustatekijöiden ja syiden samanaikainen ilmeneminen. Ammattilaisten kokemuksiin pohjautuvat nuoren väkivaltarikollisuuden syyt kytkeytyvät vahvasti klassisiin kriminologisiin teorioihin ja jokainen esiin tuotu väkivaltarikollisuuden syy yhdistyy joko suorasti tai epäsuorasti niihin mekanismeihin, joiden kautta teoriat selittävät syitä rikoskäyttäytymiselle. Tämä tulos korostaa klassisten rikollisuutta selittävien teorioiden vahvaa selitysarvoa myös nykyaikaisessa suomalaisessa nuorten väkivaltarikollisuudessa, vaikkakin teoriat ovat syntyneet jo vuosikymmeniä sitten selittämään nimenomaan yksilöiden yleistä rikoskäyttäytymistä. Samalla tutkimuksen tulokset osoittavat, että klassiset teoriat kykenevät mukautumaan yhteiskunnan muutoksiin ja tarjoavat välineitä tarkastella myös uusia riskitekijöitä nuorten rikoskäyttäytymisen taustalla.

Sosiaaliset ja yhteiskuntaan sidoksissa olevat nuorten väkivaltarikollisuudet syyt korostuivat ammattilaisten näkemyksissä siitä huolimatta, että haastatteluissa tuotiin esiin määrällisesti enemmän yksilöllisiä väkivaltarikollisuuden syitä. Vaikka yksilöllisiä syitä löytyi haastatteluaineistosta enemmän, monet pohjimmiltaan yksilölliset syyt rakentuvat kuitenkin sosiaalisessa vuorovaikutuksessa muiden kanssa. Esimerkiksi kosto väkivaltarikollisuuteen motivoivana riskitekijänä näyttäytyy yksilön omana päätöksenä käyttää väkivaltaa, mutta samalla se perustuu kuitenkin vahvasti vertaissuhteissa omaksuttuihin toimintamalleihin ja väkivaltaa hyväksyviin normeihin. Tutkimuksen perusteella yksilölliset riskitekijät eivät näin ollen yksin riitä selittämään nuorten väkivaltaista rikoskäyttäytymistä, vaan keskeistä on se, millaisissa sosiaalisissa ja yhteiskunnallisissa olosuhteissa nuoret elävät sekä millaiset mahdollisuudet heillä on toimia yhteiskunnassa.

Tutkimustuloksista poiketen nuorisoriikollisuutta koskevassa julkisessa keskustelussa rikollisuutta selitetään usein kasvatukseen ja perheeseen liittyvillä tekijöillä, jolloin yhteiskunnallisten olosuhteiden merkitys nuorten rikoskäyttäytymisen taustalla jää helposti vähäisemmälle huomiolle (esim. Rautio 2024). Tämän tutkimuksen perusteella nuorten väkivaltarikollisuutta ei kuitenkaan voida selittää pelkästään yksittäisillä tekijöillä, vaan väkivaltainen rikoskäyttäytyminen rakentuu laajemmassa vuorovaikutuksessa nuorten sosiaalisten suhteiden, toimintaympäristöjen ja yhteiskunnallisten olosuhteiden kanssa. Julkisessa keskustelussa nuorten väkivaltarikollisuutta on usein selitetty myös maahanmuutolla ja etnisillä kulttuureilla (esim. MTV Uutiset 2022). Tässä tutkimuksessa ilmiö ei kuitenkaan näyttäytynyt ensisijaisesti etnisiin taustoihin liittyvänä kysymyksenä, vaan keskeisemmiksi tekijöiksi nousivat nuorten itse rakentamat nuorisokulttuurit, jotka yhdistävät sekä kantasuomalaisia että maahanmuuttotaustaisia nuoria yhteisten toimintatapojen ja arvojen kautta. Näin ollen väkivaltarikollisuutta selittävät tekijät näyttäytyivät ennemmin nuorten yhteisöllisiin suhteisiin ja ryhmädynamiikkaan kuin yksittäisiin etnisiin tai kulttuurisiin taustoihin liittyvinä.

Tutkimustulokset tarjoavat myös tärkeää näkökulmaa nuorten väkivaltarikollisuuden ennaltaehkäisyä kehittämiseen. Ammattilaiset korostivat, että nuorten väkivaltarikollisuuden ehkäisyssä aikuisten roolin tulisi olla nykyistä vahvempi, sillä väkivaltaa hyväksyvät toimintamallit ja asenteet eivät rakennu tai leviä, yleisestä ajatuksesta poiketen, pelkästään nuorten keskinäisessä vuorovaikutuksessa. Aikuisten läsnäololla, epävirallisella sosiaalisella kontrollilla, turvallisilla ihmissuhteilla ja varhaisella puuttumisella voi olla merkittävä vaikutus siihen, millaisia toimintamalleja nuoret omaksuvat ympäristöstään.

Ammattilaisten havainnot korostavat myös ennaltaehkäisevän työn merkitystä nuorten väkivaltaisen rikoskäyttäytymisen vähentämisessä, sillä pelkästään rikosoikeudellisiin seuraamuksiin keskittyminen ei välttämättä puutu riittävän johdonmukaisesti niihin taustatekijöihin, jotka lisäävät nuorten väkivaltarikollisuuden riskiä. Yksilökeskeisen toimintatavan sijaan nuorisorikollisuuden ehkäisyssä tulisi ottaa huomioon koko nuorta ympäröivä lähipiiri, sosiaaliset suhteet sekä ne yhteiskunnalliset olosuhteet, joissa nuori elää ja rakentaa suhdettaan ympäröivään yhteiskuntaan. Nämä tulokset vahvistavatkin kolmannen sektorin ja moniammatillisen työn merkittävyyttä nuorten rikollisuuden vähentämisessä. Järjestötoiminnan keskeisenä vahvuutena näyttäytyy erityisesti sen tarjoama jatkuvuus ja nuoren rinnalla kulkeminen tilanteissa, joissa hänen ympärillään olevat aikuiset ja palvelut voivat vaihtua tiheästi. Pitkäaikainen ja vapaaehtoisuuteen perustuva suhde järjestötoimijaan voi tukea nuoren elämänhallintaa, luottamuksellisten ihmissuhteiden rakentumista sekä auttaa nuorta navigoimaan osittain pirstaleisessa palvelujärjestelmässä. Moniammatillisessa palvelussa nuoren rikollisuuteen johtavat taustatekijät ja elämäntilanne voidaan ottaa kokonaisvaltaisemmin huomioon sen sijaan, että nuoren väkivaltarikollisuutta tarkasteltaisiin vain yksittäisen ongelman, viranomaisen tai rikosoikeudellisen prosessin näkökulmasta. Oikea-aikaisella ja eri toimijoiden yhteistyöhön perustuvalla tuella voidaan mahdollisesti ehkäistä rikollisuuden syvenemistä sekä vähentää niitä merkittäviä inhimillisiä ja taloudellisia kustannuksia, joita nuorten väkivaltarikollisuudesta aiheutuu yksilölle, läheisille ja koko yhteiskunnalle.

Tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa on kuitenkin huomioitava myös tutkimukseen liittyviä rajoituksia. Tutkimuksen rajoituksena voidaan pitää nuoruuden ja väkivaltarikollisuuden väljiä määritelmiä sekä haastateltavien rajautumista tiettyihin ammattiryhmiin. Tutkimuksessa ei myöskään kuultu nuorten väkivaltarikollisten tai heidän läheistensä omia kokemuksia, jolloin heidän subjektiiviset näkökulmansa jäivät tutkimuksen ulkopuolelle. Toisaalta ammattilaisten haastattelu mahdollisti väkivaltarikollisuuden syiden tarkastelun kokonaisvaltaisemmin ja osittain objektiivisemmasta näkökulmasta, sillä nuoret tai heidän läheisensä eivät välttämättä kykene itse hahmottamaan kaikkia niitä rikoskäyttäytymisensä taustalla vaikuttavia syitä. Objektiivisen näkökulman lisäksi tutkimuksen luotettavuutta vahvistaa se, että haastatteluaineistossa nousi esiin samankaltaisia teemoja eri ammattiryhmien välillä. Tämä viittaa siihen, että havaitut ilmiöt eivät perustuneet yksittäisten haastateltavien kokemuksiin, vaan laajemmin tunnistettuihin näkemyksiin nuorten väkivaltarikollisuuden taustatekijöistä.

Tämä tutkimus jättää tilaa nuorten väkivaltarikollisuuden syiden jatkotutkimukselle. Nuorten väkivaltarikollisuuden syiden tutkimista voitaisiin jatkaa vertailemalla alle 15-vuotiaiden ja yli 18-vuotiaiden väkivaltarikollisuuden riskitekijöitä, ottaen huomioon viime vuosien aikana tapahtunut väkivaltarikollisuuden eriytyminen näissä ikäluokissa (Danielsson 2022). Tällainen tarkastelu voisi tuoda esiin mahdollisia ikäryhmäkohtaisia eroja väkivaltarikollisuuden taustatekijöissä sekä auttaa kohdentamaan ennaltaehkäiseviä toimia nykyistä paremmin eri ikäryhmien tarpeisiin. Lisäksi tutkimusta voitaisiin tulevaisuudessa kohdistaa nuorten omiin ja heidän läheistensä kokemuksiin, jolloin väkivaltarikollisuuden taustalla vaikuttavia tekijöitä voitaisiin ymmärtää henkilökohtaisemmasta näkökulmasta. Jatkotutkimusta voitaisiin suunnata myös nykyistä laajemmin nuorten kanssa työskenteleviin eri ammattiryhmiin tai saman ammattiryhmän sisällä erilaisissa tehtävissä toimiviin ammattilaisiin, jolloin esimerkiksi poliisiviranomaisten näkemyksiä voitaisiin tarkastella monipuolisemmin eri työtehtävien näkökulmasta.

LÄHDELUETTELO

- Aaltio, I., & Puusa, A. (2020). Mitä laadullisen tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa: *Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus.
- Aaltonen, M., & Hinkkanen, V. (2014). Katuväkivaltatyön vaikuttavuus: HelsinkiMission Aggredi-ohjelman arviointi. OPTL:n verkkokatsauksia 40/2014.
- Aaltonen, M. & Kivivuori, J. (2009). Yksilökohtaiset ominaisuudet, syrjäytyminen ja rikollisuus. Teoksessa: *Kivivuori, J. (toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta*, 19–24. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94.
- Aaltonen, M., Kivivuori, J., & Martikainen, P. (2011). Social determinants of crime in a welfare state: Do they still matter? *Acta Sociologica*, 54(2), 161–181. <https://doi.org/10.1177/0001699311402228>
- Aggredi-ohjelman internetsivut. (ei pvm.). <https://aggredi.fi/> [luettu 5.4.2026]
- Agnew, R. (1992). Foundation for a general strain theory of crime and delinquency. *Criminology*, 30(1), 47–88.
- Airaksinen, J., Aaltonen, M., Tarkiainen, L., Martikainen, P., & Latvala, A. (2021). Associations of neighborhood disadvantage and offender concentration with criminal behavior: Between-within analysis in Finnish registry data. *Journal of Criminal Justice*, 74, 101813. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2021.101813>
- Akers, R. L. (2000). *Criminological theories: Introduction, evaluation, and application* (3. painos). Roxbury.
- Akers, R. L., & Sellers, C. S. (2009). *Criminological Theories. Introduction, Evaluation and Application* (5. painos). New York: Oxford University Press.
- Anderson, A. L., & Hughes, L. A. (2009). Exposure to Situations Conducive to Delinquent Behavior. *The Journal of Research in Crime and Delinquency*, 46(1), 5–34. <https://doi.org/10.1177/0022427808326587>
- Ankkuritoiminnan internetsivu. (ei pvm.). <https://ankkuritoiminta.fi/ankkuritoiminta-eri-poliisilaitoksilla> [luettu 30.3.2026]

- Azeredo, A., Moreira, D., Figueiredo, P., & Barbosa, F. (2019). Delinquent Behavior: Systematic Review of Genetic and Environmental Risk Factors. *Clinical Child and Family Psychology Review*, 22(4), 502–526. <https://doi.org/10.1007/s10567-019-00298-w>
- Baz, O., & Fernández-Molina, E. (2018). Process-based model in adolescence. Analyzing police legitimacy and juvenile delinquency within a legal socialization framework. *European Journal on Criminal Policy and Research*, 24(3), 237–252. <https://doi.org/10.1007/s10610-017-9357-y>
- Bennett, T., & Brookman, F. (2009). The Role of Violence in Street Crime: A Qualitative Study of Violent Offenders. *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 53(6), 617–633. <https://doi.org/10.1177/0306624X08323158>
- Beuker, A., Kivivuori, J., Pentikäinen, E., Tyni, S., Kaakinen, M., & Koltola, I. (2025). Rikollisuuden ja sen kontrollin kustannukset: Tutkimuksen ja seurannan haasteista. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. <http://hdl.handle.net/10138/593580>
- Baron, S. W. (2008). Street Youth, Unemployment, and Crime: Is It That Simple? Using General Strain Theory to Untangle the Relationship. *Canadian Journal of Criminology and Criminal Justice*, 50(4), 399–434. <https://doi.org/10.3138/cjccj.50.4.399>
- Baumer, E.P., Cundiff, K., & Luo, L. (2021). The contemporary transformation of American youth: An analysis of change in the prevalence of delinquency, 1991–2015. *Criminology*, 59(1), 109–136. <https://doi.org/10.1111/1745-9125.12264>
- Bernburg, J. G., & Krohn, M. D. (2003). Labeling, life chances, and adult crime: The direct and indirect effects of official intervention in adolescence on crime in early adulthood. *Criminology*, 41(4), 1287–1318. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2003.tb01020.x>
- Bildjuschkin, K., Ewalds, H., Hietamäki, J., Kettunen, H., Koivula, T., Mäkelä, J., Nipuli, S., October, M., Peltonen, J. & Siukola, R. (2019). Väkivaltakäsitteiden sanasto. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi 1/2020.
- Bosick, S. J., & Fomby, P. (2018). Family Instability in Childhood and Criminal Offending During the Transition Into Adulthood. *The American Behavioral Scientist* (Beverly Hills), 62(11), 1483–1504. <https://doi.org/10.1177/0002764218787000>
- Burt, S. A. (2009). Are there meaningful etiological differences within antisocial behavior? Results of a meta-analysis. *Clinical Psychology Review*, 29(2), 163–78. <https://doi.org/10.1016/j.cpr.2008.12.004>

- Cohen, S. (2011 [1972]). *Folk Devils and Moral Panics: The creation of the Mods and Rockers* (3. painos). Abingdon, Oxon: Routledge.
<https://doi.org/10.4324/9780203828250>
- Danielsson, P. (2022). Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. *Keskusrikospoliisi*.
- Ellonen, Noora (2008). Adolescent Delinquency and Social Control in Finnish Schools: A Multilevel Analysis. *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 9(1), 47–64.
<https://doi.org/10.1080/14043850801990357>
- Elonheimo, H. (2010). Nuorisirikollisuuden esiintyvyys, taustatekijät ja sovittelu. Turun yliopisto. <https://www.utupub.fi/handle/10024/59505>
- Eronen, O. (2023). Valtaosa suomalaisista kannattaa nuorten väkivalta-rikosten rangaistusten koventamista. *Helsingin Sanomat* 7.7.2023.
<https://www.hs.fi/politiikka/art-2000009699218.html> [luettu 7.5.2026]
- Eskola, J., & Suoranta J. (2014). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Farrell, G., Tilley, N., & Tseloni, A. (2014). Why the crime drop? *Crime and Justice*, 43(1), 421–490.
- Farrington, D.P. (1994). Human Development and Criminal Careers. Teoksessa: *Maguire M, Morgan R, Reiner R (toim.) The Oxford Handbook of Criminology*. Clarendon Press, Oxford, 511–584.
- Felson, R., Savolainen, J., Aaltonen, M., & Moustgaard, H. (2008). Is the association between alcohol use and delinquency causal or spurious? *Criminology*, 46, 785–808. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2008.00120.x>
- Felson, R., Savolainen, J., Berg, M., & Ellonen, N. (2013). Does Spending Time in Public Settings Contribute to the Adolescent Risk of Violent Victimization? *Journal of Quantitative Criminology*, 29(2), 273–293. <https://doi.org/10.1007/s10940-012-9179-5>
- Ferguson, C. J. (2010). Genetic contributions to antisocial personality and behavior: A meta-analytic review from an evolutionary perspective. *The Journal of Social Psychology*, 150(2), 160–80.
<https://doi.org/10.1080/00224540903366503>
- Flanagan, I. M. L., Auty, K. M., & Farrington, D. P. (2019). Parental supervision and later offending: A systematic review of longitudinal studies. *Aggression and Violent Behavior*, 47, 215–229.
<https://doi.org/10.1016/j.avb.2019.06.003>

- Ford, J. A., & Blumenstein, L. (2013). Self-Control and Substance Use Among College Students. *Journal of Drug Issues*, 43(1), 56–68.
<https://doi.org/10.1177/0022042612462216>
- Forss, M. (2023). Lapsen vangitsemissä esitutkinnassa. *Lakimies*, 121(6), 843–867.
<https://journal.fi/lakimies/article/view/131157>
- Funk, J. B., Baldacci, H. B., Pasold, T., & Baumgardner, J. (2004). Violence exposure in real-life, video games, television, movies, and the internet: Is there desensitization? *Journal of Adolescence (London, England.)*, 27(1), 23–39. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2003.10.005>
- Furlong, A. (2013). *Youth Studies: An Introduction*. New York: Routledge.
- Glaser, E.L., Sacerdote, B., & Scheinkman, J. A. (1996). Crime and social interactions. *The Quarterly Journal of Economics*, 111(2), 507–548.
- Goode, E., & Ben-Yehuda, N. (2010). *Moral Panics: The Social Construction of Deviance*. Oxford: John Wiley & Sons.
- Gottfredson, M. R., & Hirschi, T. (1990). A general theory of crime. In *A general theory of crime*. Stanford University Press.
- Gordon, R. A., Lahey, B. B., Kawai, E., Loeber, R., Stouthamer-Loeber, M., & Farrington, D. P. (2004). Antisocial behavior and youth gang membership: Selection and socialization. *Criminology (Beverly Hills)*, 42(1), 55–88. <https://doi.org/10.1111/j.1745-9125.2004.tb00513.x>
- Haapakangas, K., & Kaakinen, M. (2023) Mitä tuoreimmat tilastot kertovat nuorten väkivaltarikollisuudesta? Tilastokeskuksen Tieto & Trendit -artikkeli. <https://stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2023/mita-tuoreimmat-tilastot-kertovat-nuorten-vakivaltarikollisuudesta>
- Haapasalo, J. (2006). Kasvuympäristön varhaiset riskitekijät rikollisen käyttäytymisen kehityksessä. *Teoksessa Honkatukia, P., & Kivivuori, J. (toim.) Nuorisoriikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli*. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 123–160.
- Haikkola, L., Hästbacka, N., & Pekkarinen, E. (2019). Kuka vastaa nuorten rikoksiin? Ammattilaisten, nuorten ja kustannusten näkökulmia palveluihin. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2019:32.
- Harden, K. P., Quinn, P. D., & Tucker-Drob, E. M. (2012). Genetically influenced change in sensation seeking drives the rise of delinquent behavior during adolescence. *Developmental Science*, 15(1), 150–163.
<https://doi.org/10.1111/j.1467-7687.2011.01115.x>

- Hautala, S., Hakkarainen, P., Kuussaari, K., Kataja, K., & Kailanto, S. (2019). Violence as a part of the drug scene. *Nordic Journal of Criminology*, 20(1), 2–19. <https://doi.org/10.1080/14043858.2019.1572943>
- HaVM 19/2021 vp VNS 4/2021 vp Valtioneuvoston selonteko sisäisestä turvallisuudesta.
- Heiskanen, L., Aaltonen, M., Pitkänen, J., Suonpää, K., & Martikainen, P. (2024). Vakavaa väkivaltaa tekevät nuoret: Perhetausta, oheisrikollisuus ja rikosurat suomalaisessa rekisteriaineistossa. *Kriminologia*, 4(1), 38–50. <https://doi.org/10.54332/krim.136579>
- Helin, S. (2023). Jopa aivan lapsi voi joutua vankilaan Euroopassa – alaikäisten tekemät vakavat rikokset herättivät kysymyksen nuorten rangaistuksista Suomessa. Yle Uutiset 19.9.2023. <https://yle.fi/a/74-20049873> [luettu 29.10.2025]
- Helsingin kaupungin internetsivu. (ei pvm.). Eriarvoisuuden vähentäminen ja segregaatio. <https://kestavyys.hel.fi/eriarvoisuuden-vahentaminen/> [luettu 10.2.2026] (Helsingin kaupunki ei pvm.)
- Helsingin yliopisto (ei pvm.) Nuorisoriikollisuuskysely. <https://researchportal.helsinki.fi/fi/projects/nuorisoriikollisuuskysely> [luettu 17.5.2025]
- Hermanson, E., & Sajaniemi, N. (2018). Nuoruuden kehitys - mitä tapahtuu pinnan alla? *Duodecim*, 134(8), 843–849. <http://www.duodecimlehti.fi/api/pdf/duo14286> [luettu 10.2.2026]
- Herrenkohl, T. I., Hawkins, J. D., Chung, I.-J., Hill, K. G., & Battin-Pearson, S. (2001). School and Community Risk Factors and Interventions. In R. Loeber & D. P. Farrington (toim.), *Child Delinquents: Development, Intervention, and Service Needs* (pp. 211–246). SAGE Publications, Inc. <https://doi.org/10.4135/9781452229089.n10>
- Hirschi, T. (1969). *Causes of delinquency*. University of California press.
- Hirsjärvi, S., & Hurme, H. (2008). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Gaudeamus Helsinki University Press.
- Hirvonen, J. (2019). Asumisen etninen eriytyminen Helsingissä ja muualla. <https://kaupunkitieto.hel.fi/fi/asumisen-etninen-eriytyminen-helsingissa-ja-muualla> [luettu 10.2.2026]
- Hoeben, E., & Weerman, F. (2014). Situational conditions and adolescent offending: Does the impact of unstructured socializing depend on its location? *European Journal of Criminology*, 11(4), 481–499. <https://doi.org/10.1177/1477370813509346>

- Justitiedepartementet. (2025). Förslag om att tillfälligt sänka straffbarhetsåldern till 13 år för allvarliga brott skickas på remiss. Regeringskansliet 24.9.2025. <https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2025/09/forslag-om-att-tillfalligt-sanka-straffbarhetsaldern-till-13-ar-for-allvarliga-brott-skickas-pa-remiss/> [luettu 30.10.2025]
- Järvinen, S. (2025). Sovittelussa on iso potentiaali ja sen käyttöä kannattaa lisätä. Rikksentorjunta 19.5.2025. <https://rikksentorjunta.fi/-/sovitellussa-on-iso-potentiaali-ja-sen-kayttoa-kannattaa-lisata>
- Kaakinen, M., & Näsi, M. (2021) Nuorisoriikollisuuden esiintyvyys ja tekomaäärät Suomessa 1995–2020. *Kriminologia* 1(1/2021).
- Kaakinen, M., Vauhkonen, T., Tanskanen M., & Hoikkala, T. (2022). Ankkuritoiminnan vaikuttavuus. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2022:40.
- Kaartinen, V. (2023). Seura selvitti: Onko Suomi Ruotsin tiellä? – Rikollisjengit kahmivat yhä enemmän valtaa. Seura 3.9.2023. <https://seura.fi/asiat/tutkivat/seura-selvitti-onko-suomi-ruotsin-tiella-rikollisjengit-kahmivat-yha-enemman-valtaa/> [luettu 5.5.2026]
- Kauppinen, J. (2021). Nuorisoriikollisuus on vähentynyt pitkään, mutta viime vuonna vakavin väkivaltarikollisuus lisääntyi – poliisi: ”Toistaiseksi suhtautuisinedellisvuoden piikkiin poikkeusolojen seurauksena” RIKUteema: Kiusaaminen ja nuorisoväkivalta 1/2021. <https://www.riku.fi/nuorisoriikollisuus-on-vahentynyt-pitkaan-mutta-viime-vuonna-vakavin-vakivaltarikollisuus-lisaantyi-poliisi-toistaiseksi-suhtautuisin-edellisvuoden-piikkiin-poikkeusolojen-seurauks/> [luettu 5.10.2025]
- Kearns, A., Livingston, M., Galster, G., & Bannister, J. (2019). The Effects of Neighbourhood Offender Concentrations on the Number, Type and Location of Crimes Committed by Resident Offenders. *The British Journal of Criminology*, 59(3), 653–673, <https://doi.org/10.1093/bjc/azy065>
- Kiilakoski, T., & Oksanen, A. (2011). Soundtrack of the School Shootings: Cultural Script, Music and Male Rage. *Young (Stockholm, Sweden)*, 19(3), 247–269. <https://doi.org/10.1177/110330881101900301>
- Kivivuori, J. (2005). Piilorikollisuuden tutkimus. Teoksessa: Kivivuori, J., & Salmi, V. *Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Teemana sosiaalinen pääoma*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214.
- Kivivuori, J. (2011). Rikollisten veljeys: Kriminologisia näkökulmia rikollisten sosiaalisiin suhteisiin. Rikosseuraamusalan koulutuskeskus.

- Kivivuori, J. (2008). Rikollisuuden syyt. Helsinki: Nemo.
- Kivivuori, J., Aaltonen, M., Näsi M., Suonpää K., & Danielsson P. (2018). Kriminologia. Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa. (2. painos). Tallinna: Gaudeamus.
- Kivivuori, J., Savolainen, J., & Aaltonen, M. (2016). The revenge motive in delinquency: Prevalence and predictors. *Acta Sociologica*, 59(1), 69–84. <https://doi.org/10.1177/0001699315607969>
- Laine, M. (2014). Kriminologia ja rankaisun sosiologia. (2. painos). Helsinki: Tietosanoma Oy.
- Laitinen, A., & Aromaa, K. (2005). Rikollisuus ja kriminologia. Tampere: Vastapaino.
- Laursen, B., & Hartl, A. C. (2013). Understanding loneliness during adolescence: Developmental changes that increase the risk of perceived social isolation. *Journal of Adolescence*, 36(6), 1261–1268.
- Lapinkangas, J. (2026). ”Mehän vaan vähän leikitaan”: Alakouluikäisten tyttöjen jengi terrorisoi Vuosaassa muita lapsia. Myöskään aikuiset eivät ole säästyneet pienten koululaisten väkivallalta. Iltalehti 10.5.2026. <https://www.iltalehti.fi/kotimaa/a/a2353849-9c21-4dcc-a361-da89f71a25f3> [luettu 11.5.2026]
- Lappi-Seppälä, T., & Tonry, M. (2011). Crime, Criminal Justice, and Criminology in the Nordic Countries. *Crime and Justice (Chicago, Ill.)*, 40(1), 1–32. <https://doi.org/10.1086/660822>
- Lowe, C., Ellonen, N., Miller, B., & Peltonen, K. (2020). Best Served Cold: Vengeful Attitudes and Violence among Finnish Adolescents. *Deviant Behavior*, 43(2), 163–178. <https://doi.org/10.1080/01639625.2020.1789379>
- Mann, F. D., Kretsch, N., Tackett, J. L., Harden, K. P., & Tucker-Drob, E. M. (2015). Person × environment interactions on adolescent delinquency: Sensation seeking, peer deviance and parental monitoring. *Personality and Individual Differences*, 76, 129–134. <https://doi.org/10.1016/j.paid.2014.11.055>
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton internetsivu. (ei pvm.) 15–18-vuotiaan kaverisuhteet. <https://www.mll.fi/vanhemmille/lapsen-kasvu-ja-kehitys/15-18-v/15-18-vuotiaan-kaverisuhteet/> [luettu 17.5.2025] (Mannerheimin Lastensuojeluliitto no pvm.)

- Mathur, M. B., & VanderWeele, T. J. (2019). Finding Common Ground in Meta-Analysis "Wars" on Violent Video Games. *Perspectives on psychological science : A journal of the Association for Psychological Science*, *14*(4), 705–708. <https://doi.org/10.1177/1745691619850104>
- Matza, D., & Sykes, G. (1957). Techniques of neutralization: A theory of delinquency. *American sociological review*, *22*(6), 664–673.
- Massey, D. S., & Denton, N. A. (1988). The dimensions of residential segregation. *Social forces*, *67*(2), 281–315. <https://doi.org/10.1093/sf/67.2.281>
- McAra, L., & McVie, S. (2016). Understanding youth violence: The mediating effects of gender, poverty and vulnerability. *Journal of Criminal Justice*, *45*, 71–77. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.02.011>
- Mennis, J., & Harris, P. (2011). Contagion and repeat offending among urban juvenile delinquents. *Journal of Adolescence* (London, England.), *34*(5), 951–963. <https://doi.org/10.1016/j.adolescence.2010.12.001>
- Merton, R. K. (1938). Social Structure and Anomie. *American Sociological Review*, *3*(5), 672–682. <https://doi.org/10.2307/2084686>
- Mielityinen, L., Kalliokoski, E., Hautamäki, S., & Hakala, V. (2022). Nuoret kostajina: Kosto-orientaation yhteys nuorten tekemään väkivaltarikollisuuteen. *Kriminologia*, *2*(1), 22–38. <https://doi.org/10.54332/krim.120336>
- Miklósi, M., & Kovács, K. E. (2025). The Interplay Between Juvenile Delinquency and ADHD: A Systematic Review of Social, Psychological, and Educational Aspects. *Behavioral Sciences*, *15*(8), 1044. <https://doi.org/10.3390/bs15081044>
- Moffitt, T.E. (2018). Male antisocial behaviour in adolescence and beyond. *Nature Human Behaviour* *2*, 177–186. <https://doi.org/10.1038/s41562-018-0309-4>
- Moilanen, K. (2020). Onko Suomi matkalla Ruotsin tielle nuorten jengiväkivallassa? Asiantuntijoiden mukaan Suomella on merkittävä ero naapuriin verrattuna. Helsingin Sanomat, 11.11.2020. <https://www.hs.fi/pkseutu/art-2000007611281.html> [luettu 5.5.2026]
- MTV Uutiset. (2022). Oppositio jätti välikysymyksen katuväkivallasta – edellyttää tiukennuksia maahanmuutto- ja kriminaalipolitiikkaan. 8.12.2022. <https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/oppositio-jatti-valikysymyksen-katuvakivallasta-edellyttaa-tiukennuksia-maahanmuutto-ja-kriminaalipolitiikkaan/8587718> [luettu 23.5.2026]

- Nourollah, M., Fatemeh, M., & Farhad, J. (2015). A Study of Factors Affecting Juvenile Delinquency. *Biomedical & Pharmacology Journal*, 8, 25–30.
<https://doi.org/10.13005/bpj/551>
- Nurmi, L. (2023). Oikeusministeri Leena Meri kertoo, että Suomelle tulee nyt hätähuutoja Pohjoismaista: "Toimikaa nopeasti". Iltalehti 7.10.2023.
<https://www.iltalehti.fi/politiikka/a/6edba67b-654f-4419-a996-7f35e8ef023a> [luettu 29.10.2025]
- Näsi, M., & Tanskanen, M. (2017). Nuorisorikollisuus. Teoksessa: *Rikollisuustilanne 2016. Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia: 22/2017*. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Oksanen, A. (2013). Rikollisuus poikkeavuuden muotona. Teoksessa *Eroja, J., & Räsänen, P. (toim.) Johdatus sosiologian perusteisiin*. Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Palmen, T. (2023). Pitäisikö rikosoikeudellinen vastuukäräjä laskea 14 vuoteen? Näin vastaa rikosoikeuden professori. MTV Uutiset 25.4.2023.
<https://www.mtvuutiset.fi/artikkeli/pitaisiko-rikosoikeudellinen-vastuukaraja-laskea-14-vuoteen-nain-vastaa-rikosoikeuden-professori/8682812> [luettu 29.10.2025]
- Payne, A. A. (2008). A Multilevel Analysis of the Relationships among Communal School Organization, Student Bonding, and Delinquency. *The Journal of Research in Crime and Delinquency*, 45(4), 429–455.
<https://doi.org/10.1177/0022427808322621>
- Poliisin internetsivu. (ei pvm.). Koulukiusaaminen voi olla rikos.
<https://poliisi.fi/koulukiusaaminen-voi-olla-rikos> [luettu 18.5.2025]
(Poliisi ei pvm. A)
- Poliisin internetsivu. (ei pvm.). Perustietoa katujengeistä ja niihin liittyvästä rikollisuudesta. <https://poliisi.fi/katujengien-rikollisuus> [luettu 9.2.2026]
(Poliisi ei pvm. B)
- Poliisin internetsivu. (ei pvm.). Poliisikomentaja Aapio korostaa yhteistyön merkitystä jengirikollisuuden torjunnassa. <https://poliisi.fi/-/poliisikomentaja-aapio-korostaa-yhteistyon-merkitysta-jengirikollisuuden-torjunnassa> [luettu 4.2.2026] (Poliisi ei pvm. C)
- Pratt, T. C., Cullen, F. T., Sellers, C. S., Thomas Winfree, L., Madensen, T. D., Daigle, L. E., Fearn, N. E., & Gau, J. M. (2010). The Empirical Status of Social Learning Theory: A Meta-Analysis. *Justice Quarterly*, 27(6), 765–802.
<https://doi.org/10.1080/07418820903379610>

- Pulkkinen, L., & Hämäläinen, M. (1995). Low self-control as a precursor to crime and accidents in a Finnish longitudinal study. *Criminal Behaviour and Mental Health*, 5(4), 424-438. <https://doi.org/10.1002/cbm.1995.5.4.424>
- Puusa, A. (2020). Näkökulmia laadullisen aineiston analysointiin. Teoksessa: *Puusa, A., Juuti, P., & Aaltio, I. Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät*. Tallinna: Gaudeamus.
- Pääkkönen, H. (2014) Uusi teknologia on vaikuttanut koululaisten elämäntapoihin. *Hyvinvointikatsaus*, 1(2014), 57–61. Helsinki: Tilastokeskus.
- Pösö, T. (1993). Kolme koulukotia. Tutkimus tyttöjen ja poikien poikkeavuuden määrittelykäytännöistä koulukotihoidossa. Tampereen yliopisto. Tampere: Tammer-Paino oy.
- Pöyhönen, T., & Danielsson, P. (2024). Nuoriso- ja jengirikollisuuden tilannekuva. Valtakunnallinen turvallisuustapahtuma 2024, Rovaniemi 23.5.2024. Keskusrikospoliisi.
- Rajala, S. (2026). Alakouluikäisten tyttöjen porukka herättää pelkoa Helsingin Vuosaarissa. *Helsingin Sanomat* 15.4.2026. <https://www.hs.fi/helsinki/art-2000011940477.html> [luettu 11.5.2026]
- Rautio, M. (2024). Poliisiylijohtajan mielestä nuorten väkivallan kasvuun on yksi selvä syy: muuttunut vanhemmuus. *Yle Uutiset* 1.9.2024. <https://yle.fi/a/74-20149799> [luettu 4.2.2026].
- Recchia, H., Wainryb, C., & Pasupathi, M. (2019). “I wanted to hurt her”: Children’s and adolescents’ experiences of desiring and seeking revenge in their own peer conflicts. *Social Development*, 28(4), 840–853. <https://doi.org/10.1111/sode.12370>
- Rikksentorjuntaneuvoston internetsivu (ei pvm.). Rikollisuus Suomessa. <https://rikksentorjunta.fi/rikollisuus-suomessa> [luettu 15.5.2025] (Rikksentorjuntaneuvosto ei pvm.)
- Saari, S. (1994). Tietokoneavusteisten ohjelmien käyttö tutkimusaineiston kvalitatiivisessa analyysissä. Teoksessa: *Kirjayhtymä; Syrjälä, L., Syrjäläinen, E., Ahonen, S., & Saari, S. Laadullisen tutkimuksen työtapoja*. Rauma: Kirjapaino West-Point Oy.
- Saarikkomäki, E. (2021). Etnisten vähemmistönuorten kokemukset virallisesta kontrollista ja leimasta. *Kriminologia*, 1(1), 20–38. <https://doi.org/10.54332/krim.109018>
- Saarikkomäki, E. (2024). Rikksentorjunnassa ei ole ihmelääkkeitä: poliisin pysäytyksillä on haittavaikutuksia. *Haaste-lehti* 6.3.2024. <https://rikksentorjunta.fi/-/haaste-1-2024-paakirjoitus> [luettu 22.5.2026]

- Saarikkomäki, E., & Kivivuori, J. (2013). Young People as Objects of Police Control in a Nordic Context: Who Are the Socially Visible Targets? *European Journal on Criminal Policy and Research* 19(4), 351–368. <https://doi.org/10.1007/s10610-013-9204-8>
- Saikkonen, P., Hannikainen, K., Kauppinen, T., Rasinkangas, J., & Vaalavuo, M. (2018). Sosiaalinen kestävyys: Asuminen, segregatio ja tuloerot kolmella kaupunkiseudulla. Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen raportti 2/2018.
- Salmi, V. (2006). Sosiaalinen pääoma ja nuorisorikollisuus. *Teoksessa: Honkatukia, P., & Kivivuori, J. (toim.) Nuorisorikollisuus. Määrä, syyt ja kontrolli.* Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, 187–209.
- Salmi, V.; Kivivuori, J. & Sirén, R. (2009) Sosiaalinen syrjäytyminen. *Teoksessa: Kivivuori, J. (toim.) Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus: Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta*, 15–18. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94.
- Salmivalli, C. (2004). Nuori vertaisryhmässä - Tekeekö seura kaltaiseksi? *Psykologia*, 39(5), 344–354.
- Sampson, R. J. (1987). Urban Black Violence: The Effect of Male Joblessness and Family Disruption. *American Journal of Sociology*, 93(2), 348–382. <http://www.jstor.org/stable/2779588>
- Savage, J., Ferguson, C. J., & Flores, L. (2017). The effect of academic achievement on aggression and violent behavior: A meta-analysis. *Aggression and Violent Behavior*, 37, 91–101. <https://doi.org/10.1016/j.avb.2017.08.002>
- Scharrer, E. (2008). Media Exposure and Sensitivity to Violence in News Reports: Evidence of Desensitization? *Journalism & Mass Communication Quarterly*, 85(2), 291–310. <https://doi.org/10.1177/107769900808500205>
- Schoeler, T., Theobald, D., Pingault, J.-B., Farrington, D. P., Jennings, W. G., Piquero, A. R., Coid, J. W., & Bhattacharyya, S. (2016). Continuity of cannabis use and violent offending over the life course. *Psychological Medicine*, 46(8), 1663–1677. <https://doi.org/10.1017/S0033291715003001>
- Shaw, Clifford R. & McKay, Henry D. (1969). Juvenile delinquency and urban areas. Chicago: University of Chicago Press. (alun perin ilmestynyt 1942).
- Siciliano, V., Mezzasalma L., Lorenzoni V., Pieroni S., & Molinaro S. (2013). Evaluation of drinking patterns and their impact on alcohol-related aggression: A national survey of adolescent behaviours. *BMC Public Health* 13, 950. <https://doi.org/10.1186/1471-2458-13-950>

- Silvennoinen, E., & Koskela T. (2025). Kouluväkivalta johtaa lopulta harvoin tuomioon. Haaste 1–2/2025. <https://rikoksentorjunta.fi/-/haaste-1-2-2025-kouluvakivalta-johtaa-lopulta-harvoin-tuomioon>
- Sisäasiainministeriö. (2012). Miksi nuori surmaa?: Yhteenveto nuorten tekemistä suunnitelmallisista henkirikoksista ja niiden taustoista.
- Sisäministeriö. (2022). Ankkuritoiminnan käsikirja. Sisäministeriön julkaisuja 2022:40.
- Stoddard, S. A., Epstein-Ngo, Q., Walton, M. A., Zimmerman, M. A., Chermack, S. T., Blow, F. C., Booth, B. M., & Cunningham, R. M. (2015). Substance use and violence among youth: A daily calendar analysis. *Substance use & misuse*, 50(3), 328–339. <https://doi.org/10.3109/10826084.2014.980953>
- Stuart, F. (2020). Code of the Tweet: Urban Gang Violence in the Social Media Age. *Social Problems (Berkeley, Calif.)*, 67(2), 191–207. <https://doi.org/10.1093/socpro/spz010>
- Subrahmanyam, K., Garcia, E.C.M., Harsono, L.S., Li, J.S., & Lipana, L. (2009). In their words: Connecting on-line weblogs to developmental processes. *British Journal of Developmental Psychology*, 27, 219–245. <https://doi.org/10.1348/026151008X345979>
- Sullivan, C. J. (2006). Early Adolescent Delinquency: Assessing the Role of Childhood Problems, Family Environment, and Peer Pressure. *Youth Violence and Juvenile Justice*, 4(4), 291–313. <https://doi.org/10.1177/1541204006292656>
- Suonpää, K. (2025). Koulujen turvallisuus vaatii töitä. Haaste 1–2/2025. <https://rikoksentorjunta.fi/-/haaste-1-2-2025-paakirjoitus>
- Suonpää, K., Raeste, A., & Saartenoja, K. (2024). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2024. Katsauksia: Nro 64/2024. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Suonpää K., & Saartenoja K. (2024). Nuorisorikollisuus. Teoksessa: *Kolttola, I. (toim.) Rikollisuustilanne 2023: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia: Nro 65/2024*. Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.
- Sutherland, E. H., & Cressey, D. R. (1955). Principles of criminology; revised by Donald R. Cressey. (5. painos). Lippincott.
- Terveysten ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivu. (2023). Tietoa sovittelusta nuorille. <https://thl.fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/tietoa-sovittelusta-nuorille> [luettu 31.3.2026]

- Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen internetsivu. (2025). Mitä sovittelu tarkoittaa? <https://thl.fi/palvelut-ja-asiointi/valtion-sosiaali-ja-terveydenhuollon-erityispalvelut/rikos-ja-riita-asioiden-sovittelu/mita-sovittelu-tarkoittaa> [luettu 22.4.2026]
- Tilastokeskus. (2022). Rikos- ja pakkokeinotilasto. Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus, 2021, 4. vuosineljännes. https://stat.fi/til/rpk/2021/04/rpk_2021_04_2022-01-19_fi.pdf
- Timmer, A., Antonaccio, O., French, M. T., & Botchkovar, E. V. (2024). Youth Decision-Making and Crime: Influences of Stressful Conditions, Adverse Mental and Physical States, and Conventional Activities. *Crime and Delinquency*, 70(1), 87–125. <https://doi.org/10.1177/00111287221102057>
- Tuomi, J., & Sarajärvi, A. (2018). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.
- Tutkimuseettisen neuvottelukunnan (TENK) internetsivu. (ei pvm.). TENK. <https://tenk.fi/fi/tenk> [luettu 4.2.2026] (TENK ei pvm.)
- Vazsonyi, A. T., Mikuška, J., & Kelley, E. L. (2017). It's time: A meta-analysis on the self-control-deviance link. *Journal of Criminal Justice*, 48, 48–63. <https://doi.org/10.1016/j.jcrimjus.2016.10.001>
- Vuorenpää, M., Saranpää, T., Turunen, S., Helenius, D., Hietanen-Kunwald, P., Hupli, T., Koulu, R., Lappalainen, J., Lindfors, H., Niemi, J. & Rautio, J. (2021). *Prosessioikeus*. (6., uudistettu painos). Alma Talent.
- Waddell, T. F., Bailey, E., Weber, M., Ivory, J. D., & Downs, E. (2019). When Media Violence Awakens our Better Nature: The Effect of Unpleasant Violence on Reactivity toward and Enjoyment of Media Violence. *Journal of Broadcasting & Electronic Media*, 63(4), 698–715. <https://doi.org/10.1080/08838151.2019.1677444>
- Wilkinson, R., & Pickett, K. (2011). *Tasa-arvo ja hyvinvointi: Miksi pienet tuloerot koituvat kaikkien hyväksi*. Helsinki: HS kirjat.

Lainsäädäntö

Esitutkintalaki (805/2011)

Laki nuoren rikoksesta epäillyn tilanteen selvittämisestä (633/2010)

Laki rikosasioiden ja eräiden riita-asioiden sovittelusta (1015/2005)

Lastensuojelulaki (417/2007)

Nuorisolaki (1285/2016)

Oppivelvollisuuslaki (1214/2020)

Rikoslaki (39/1889)

Sosiaalihuoltolaki (1301/2014)

LIITTEET

Liite 1. Haastattelurunko

Taustatiedot

1. Voitko kertoa lyhyesti omasta työstäsi ja roolistasi nuorten rikoksentekijöiden kanssa?
2. Missä vaiheessa nuorten elämäntilannetta kohtaat nuoren?
3. Kuinka usein kohtaat työssäsi nuoria, joilla on taustalla rikoksia tai väkivaltaa?
4. Kauan olet työskennellyt nykyisessä ammatissasi? Entä ylipäättään ammateissa, jossa kohtaat nuoria rikoksentekijöitä säännöllisesti?

Teema 1: Konkreettiset havainnot ja esimerkit

5. Millaisia kokemuksia sinulla on nuorten väkivaltarikollisuudesta työsi kautta?
6. Voitko kertoa esimerkin tilanteesta, jossa nuori on syyllistynyt väkivaltarikokseen?
7. Mitkä tekijät/ olosuhteet vaikuttavat sinun näkökulmastasi eniten siihen, että nuori syyllistyy väkivaltarikokseen?
8. Millä tavoin nuorten väkivaltarikollisuuden eri syyt tai tekijät näkyvät käytännön työssäsi?
9. Voitko kertoa esimerkin tilanteesta, joka mielestäsi kuvaa hyvin nuoren ajautumista väkivaltarikokseen tai mahdolliseen rikoskierteeseen? Millaisia erilaisia tekijöitä tähän liittyy tai millainen elämänpolku tällaisilla nuorilla on usein taustalla?
10. Oletko työssäsi huomannut nuorten väkivaltarikollisuuden eriytymistä (esimerkiksi alueellinen, ikätasollinen)? Mikäli olet, minkä tekijöiden uskot vaikutteen tähän? Miten eriytyminen näkyy työssäsi?

Teema 2: Nuorten väkivaltarikollisuuden syyt

11. Mitkä kaikki tekijät mielestäsi vaikuttavat nuorten väkivaltaiseen käyttäytymiseen?
12. Mihin ajattelet, että syyt liittyvät? (Ajatteletko, että syyt liittyvät enemmän yksilön omiin valintoihin/ ominaisuuksiin), sosiaalisiin tekijöihin vai yhteiskuntaan ja sen rakenteellisiin tekijöihin?)
13. Millaisia toistuvia piirteitä, tilanteita tai olosuhteita olet näissä nuorissa rikoksentekijöissä tai heidän elämäntilanteissaan havainnut?
14. Koetko, että nuorten väkivaltarikollisuuden taustatekijänä/ syynä korostuu joku tietty syy tai tekijä?
15. Koetko, että nuoren sosiaalinen ympäristö vaikuttaa hänen rikosalttiuteen tai -käyttäytymiseen? Miten?
16. Entä vaikuttavatko erilaiset yhteiskunnalliset muutokset tai tekijät nuorten rikollisuuteen (esim. teknologian kehitys ja sosiaalinen media, korona, valtion leikkaukset)?

Teema 3: Ammatillaisen rooli ja vaikutusmahdollisuudet

17. Mitkä keinot tai käytännöt näet tärkeiksi nuorten väkivallan ennaltaehkäisyssä? Mitkä keinot ovat kokemuksesi mukaan toimivia?
18. Mitkä tekijät vaikeuttavat nuorten väkivaltarikollisten auttamista tai rikoskierteen katkaisemista?
19. Jos ajattelet nuoria, joita olet kohdannut työssäsi, mikä olisi mielestäsi tärkein asia, joka voisi ehkäistä nuoren väkivaltaan ajautumista?

Yhteenveto

20. Onko jotain, mitä haluaisit itse nostaa esiin aiheeseen liittyen, mitä en ole tullut kysyneeksi?